

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

SEPTEMBRIE 2008

magazin istoric

Anul XLII – serie nouă – nr. 9 (498)

septembrie 2008

<http://magazinistoric.itcnet.ro>

e-mail: mistoric@itcnet.ro; mistoric1967@yahoo.com;

mistoric@gmail.com

1 Doi artiști celebri. Unul, cântăreț vestit, marcat de o dramă comună în epocă, Farinelli. Celălalt, pictor cu faimă, Jacopo Amigoni, l-a immortalizat pe primul în mai multe tablouri. Unul dintre acestea poate fi admirat în Galeria de Artă Universală a Muzeului de Artă al României. Povestea lui o puteți citi în revistă

2 Fațada templului Bulkuk-sa, ridicat în secolul al VIII-lea de regele Kyongdok (742-765), al 35-lea din Dinastia Shilla

3 Mănăstirea Sâmbăta de Sus, ctitorie a domnitorului Constantin Brâncoveanu, s-a bucurat, asemenea altor lăcașe de cult din Transilvania, de numeroase danii de carte venite de peste munți

4 Palmyra reginei Zenobia amintește azi, prin ruinele sale, de vremurile când pe aici se succedau caravanele de negustori, iar suverana a îndrăznit, pentru o clipă, să spere că putea înfrânge trufașă Romă. O imagine din agora și unul dintre numeroasele temple ale anticei localități (fotografii de Anton Caragea)

Revistă editată de FUNDAȚIA CULTURALĂ MAGAZIN ISTORIC

**Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)**

**Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA**

**Consiliul științific:
academician DAN BERINDEI,**

academician

DINU C. GIURESCU,

ION AUREL POP,

membru corespondent

al Academiei Române

Redactor-șef

Dorin Matei

Secretar general de redacție

Florentina Dolghin

Redactori:

Theo Stănescu-Stanciu,

Marian Ștefan,

Eugen Tomac,

Irina Țăranu

Secretar de redacție

Theodor Lianos

Director economic

Doina Pascu

Corectura

Georgeta Apreoteșei

Secretariat

Constanța Avram

Difuzare

Constantin Petrescu

Consilieri:

Ioana Ursu,

Radu Ion Popescu,

Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Măărăncăanu, nr. 1-3, sau strada Victor Eftimiu (fostă Dr. Alexandru Marcovici), nr. 2, etaj III, camerele 283 (secretariat și difuzare), 285, 287, Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702, Cod 010155, Telefon, Fax: 021.315.09.91, 021.312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „COREST” S.A. București

SUMAR

septembrie

2008

4 Tirania clipei
N.I. HERESCU

500 ANI DE TIPAR ROMÂNESC

5 Cărți fără vămi
I. CRISTACHE-
PANAIT

MOȘTENIRI RUSEȘTI

9 Insula Șerpilor
D. PĂDUREAN

12 Misiunea
tovarășei Pauker
D. ZAMFIRESCU

15 Întâlnire de taină
Ceașescu-Kissinger
C. BARBU

**ISTORICI PE CARE
I-AM CUNOSCUȚ**

20 David Prodan
C. MUREȘANU

22 Din istoria
corupției la români
Avionul ucigaș
V. AVRAM

25 Regina deșertului
și a ei cetate
Palmyra
A. CARAGEA

**PASTILA
DE CUVINTE**

29 Născute
în Antichitate
M. SALA

EVENIMENT

31 Românii în
și din Balcani
*Expoziție la Muzeul
Municipiului București*
I. ZĂNESCU

91 Meșteșuguri
și cavaleri la Medias
D. MATEI

EXCLUSIVITATE

33 Cu luciditate
și sinceritate,
despre istoria comună
F. GLATZ

38 Transnistria –
școala de cadre
*Gheorghe Pintilie-
Pantiușă*
I.C. POPA

42 Renașterea
balcanologiei
în plin război rece
Dosărul Papacostea
N.-Ș. TANAȘOCA

ECOURI

48 Pe marginea
articolului doamnei
E.S. Seniavskaia
D.C. GIURESCU

49 Din vremea
lui Ioan Tzimiskes
*Cetatea bizantină
de la Nufăru*

O. DAMIAN

54 Alianța inutilă
Eșecul de la Bled

I. CALAFETEANU

**AȘA VĂ PLACE
ISTORIA?**

59 Trista poveste
de dragoste a lui
A.S. Griboedov

M. NANU-POROJAN

**TRISTEȚILE
MUZEI CLIO**

63 Monumentul
infanteristului
cotropit de ramuri

C. SCAFES

81 Cetatea dacilor
agățați de munți
Bănița

I.V. FERENCZ

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

CLIO ANUNȚĂ

66 Icoane ortodoxe
în Galeria Temple

67 România
acum 100 de ani

G. FILITTI

ISTORIE ȘI FILM

71 Chipul
milițianului, între
Reconstituirea și
Brigada Diverse

C. CIRNIALA

**POVESTEA
UNUI TABLOU**

75 Farinelli văzut
de prietenul său
Jacopo Amigoni

C. UNGUREANU

77 15 septembrie,
acum 2000 de ani
Școala la romani

G. BĂEȘTEAN

**LEGENDA
ȘI TEMEIUL EI
ISTORIC**

83 Meșterul Manole
în versiune coreeană
Clopotul Emille

E. URIAN

86 Talentul
fără patalama
Ettore Bugatti

F. DOLGHIN

89 Banditul
din bălțile Brăilei
Terente

I.S. BOȚOGHINĂ

**HOOVER
INSTITUTION**

92 Potsdam
și speranțele emigrației

RUBRICI

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

93 Telex

32;94;95
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

IZVORUL SIMȚULUI ISTORIC

Vremea noastră, din păcate, e o vreme grăbită. Oamenii nu mai au timp. De la triumful vitezei, obținut prin minunile tehnice la care asistăm uluiți de câteva decenii, așteptăm să se mărească spațiul și să se mărească timpul. În realitate, și spațiu și timp sunt pe cale de a dispărea din viața modernă. Iar oamenii nu-și dau încă seama că nimic bun nu se face fără timp și că o viață din care a dispărut răgazul de a medita asupra vieții își pierde farmecul ei cel mai de preț.

Ce interes să mai prezinte cartea clasică într-o astfel de lume, în care domnește tiranic trecătorul *astăzi*, în pofida lui *ieri* și în dauna lui *măine*? Oameni grăbiți, contemporanii socotesc că e zadarnic să mai caute răspuns la eternele întrebări, în forme de gândire și viață peste care s-au așternut două sau trei milenii.

Din fericire pentru umanitate, au fost odată și oameni mai puțin grăbiți. Când Goethe reflecta la o existență ca a Romei, care a trecut demult de două mii de ani, se simțea devenind „contemporan cu decretul destinului”. Dar era o vreme când lumea mai cugeta încă la destinele omnirii.

În ciuda agitației vijelioase a epocii noastre, cei care au în grija lor creșterea tineretului sunt datori să-i atragă luarea aminte că lumea n-a trăit zadarnic până la el, că oamenii au strâns un capital de idei și de experiență, peste care ar fi o greșeală a trece cu neînțelegere sau cu dispreț. Desigur, vremurile se succed fără să se asemele, națiunile trăiesc alături și se deosebesc, oamenii au vârste și inimi diferite. Dar tineretul trebuie să știe că există opere care se adresează tuturor oamenilor cultivați, din toate țările și de orice vârstă: operele acelor care, trecând peste deosebirile dintre națiuni și dintre civilizații, merg de-a dreptul la ceea ce e esențial în inima și mintea omenească.

Puțin lucru mai știm noi acum cu precizie despre epoca și contemporanii lui Homer. După trei mii de ani, totuși, și umilința lui Priam, și

N.I. HERESCU

sărșul scâldat în lacrimi al Andromacăi, și viclenia lui Ulise, și fidelitatea Penelopei, și frumusețea Helenei, și fumul care se înalță de pe palatul din Itaca sunt lucruri care incită pe oricine iubește pe om, cu toate întâmplările legate de biata lui soartă.

Opere clasice sunt deci acelea care interesează pe omul de totdeauna; scriitori clasici, aceia care au dat expresie artistică la ceea ce e trainic, neschimbător, caracteristic în sufletul omului. Cartea clasică nu e importantă prin vechimea ei venerabilă. Căci clasicismul nu înseamnă consacarea pe care o dă vremea; clasic nu trebuie confundat cu foarte vechi.

Scriitorul clasic e cel care se citește în clase, care merită să fie citit în clase. Scriitorul de mână întâi demn de o astfel de încredere, încât să poată fi pus în mâna tineretului, în școală și după aceea.

Literatura clasică are însă *astăzi* vajnici adversari. Din două pricini. Pentru duhurile leneșe ori superficiale, cartea clasică are cusurul de a nu fi o carte ușoară, distractivă, de citit în tren sau cu un sfert de oră înainte de somn. Pentru spiritele snoabe sau prețioase, cartea clasică are un al doilea mare cusur: nu e o carte la modă, fiind veșnică.

Trebuie să alungăm [cartea clasică] din școală și s-o luăm din mâna omului de cultură generală? Răspunsul este negativ și motivele noastre sunt tot cele invocate de Eminescu: „Cultura clasică are calitatea determinantă de a *crește*. Fixat odată pentru totdeauna, nemaiputându-se schimba, căci aparține unor timpuri demult încheiați, spiritul Antichității e regulatorul statornic al inteligenței și al caracterelor și izvorul simțului istoric.”

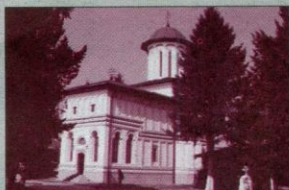
(Cultura Clasică, în *Universul*, 8 iulie 1938; fragmente.

N.I. Herescu, 1906-1961, a fost director al Institutului de Studii Latine din București, profesor universitar și președinte al Societății Scriitorilor Români)

500 de ani de tipar românesc

Tiparul bucureștean și-a avut începutul în 1582, la mănăstirea Plumbuita (Magazin istoric, nr. 10/1972). Peste aproape un veac, în 1678, Șerban Cantacuzino, respectând testamentul lui Matei Basarab, prin care cerea urmașilor să aibă în grija lor tipografia, „păstrând-o în stăpânirea voastră“ (a domnilor), înființa cea de a doua tiparniță, în ansamblul mitropolitan, activitatea tipografică statornicindu-se în viața orașului.

Inițiată de domnie, avându-și rădăcinile în reședința de scaun, activitatea tipografică a păstrat tot timpul legătura cu domnul, indiferent dacă teascul a fost găzduit în Capitală sau în altă așezare. Roadele lui au fost utilizate însă, cum grația Matei Basarab, pentru folosul „evlaviosului neam al patriei noastre“. Ieșită din oricare teasc tipografic, cartea s-a adresat românilor de pretutindeni și asta începând chiar cu prima tipă-

Plumbuita, lăcașul unde, la 1573, lua ființă întâia tiparniță din București, ce a scos, în 1582, prima carte tipărită aici cunoscută azi

ritură românească. O dovedesc predosloviile, dar și alte numeroase mărturii. De pildă, în biserica de lemn din satul Alun (ținutul Pădurenilor, județul Hunedoara) s-a găsit un exemplar din Liturghierul tipărit în 1508 de Macarie. Era doar începutul drumetiei cărților imprimate la sud de Carpați către românii de peste munți.

DRUMURILE CĂRȚII

IOANA CRISTACHE-PANAIT

Este un fenomen extrem de interesant în istoria cărții românești, ilustrând cum nu se poate mai bine conștiința unității de neam a românilor, care mi s-a impus atenției cu mulți ani în urmă. În aceste pagini voi selecta câteva exemple grăitoare privitoare la cărțile imprimate în secolele XVII-XVIII la București, dar și în alte tiparnițe muntene, cu largă circulație printre românii de peste munți.

Daruri domnești

Voi începe cu Șerban Cantacuzino (1678-1688), care dăruiește două dintre tipăriturile sale *Evangelhia* (1682) și *Apostol* (1683) Mitropoliei Bălgradului, bisericii din Șcheii Brașovului sau celei din Comana de Jos. Avem informații și despre exemplarele pe care domnul „trimis-le-au“ la Veștem și Tilișca (Sibiu), la Daia și Pianu de Sus (Alba).

Dovezi privind circulația celor două cărți peste munți sunt numeroase. Unele exemplare s-au aflat în modestele biserici de lemn de la Doba Mică (Sălaj), Abuș (Mureș) sau Runc (Alba). Pe Valea Arieșului, un exemplar era folosit încă în 1863 de credincioșii din trei sate. În 1902, la Păclișa (Alba), se confecționa o cutie specială pentru a se păstra „*Evangelhia* cea bătrână“, ce fusese cumpărată

Ctitoria lui Brâncoveanu (imaginea de jos) Sâmbăta a fost dăruită cu cărți

la 10 decembrie 1731 „din banii satului”; evenimentul strânsese laolaltă tot satul, cu frunzașii săi, dând măsura prețurii cărții.

Un exemplar din *Apostol* parcursese un drum mai ocolit, ajungând mai întâi în Moldova și de aici în Harghita, fiind dăruit, în 1704, lui Lepădat din Voșlobeni de moldoveanul Finea logofătul, „ca să-i fie învățătură lui”. În același colț de țară a circulat și un exemplar din *Evanghelia* lui Șerban Cantacuzino, pe care îl cumpara, la 24 aprilie 1784, Grigorie Doboreanul din Subcetate de la popa Ioan.

Cheia înțeleșului, tipărită la București în 1678, s-a bucurat de aprecierea românilor de

peste munți. Grăitoare sunt însemnările de pe filele exemplarului cumpărat în 1739 din satul clujean Dârja de Grigorie logofăt Popescu din Argeș. Cartea a ajuns apoi la Sadu (Sibiu), la popa Toader, de unde o cumpără popa Lup din Agârbiciu, care o împrumută, spre a fi citită, în mai multe sate. În 1751 mulțumește că a putut-o citi Ion diacul de la Sălcud (Mureș). În anul următor semnează pe ea Mihai din Laslău, același județ, iar Mihail Colceariu din Mănărade (Alba) mărturisește: „Mult m-am procopsit dintr-această carte”.

Pentru similitudinea aprecierii *Cheii înțeleșului*, reluăm însemnarea de pe un exemplar ajuns la Neamț, în Moldova:

Din zăpisl danieliei voievodale pe exemplarul păstrat la Veștem: „...Din mila luminatului și milostiv Domnului nostru Șerban Cantacuzino, trimis-am această sfântă și dumnezeiască Evanghelie la sfânta biserică din scaunul Sibiului, în sat în Veștem...”

Însemnare pe o *Evanghelia învățătoare* (tipărită la Dealu, în 1654): „Să se știe că această poucenie au cumpărat-o Pătru Nece de la protopopul Gheorghe din Hinedoară în bani gata cu 22 de florinți, în casa popei Avram din Hațeg, fiind înaintea protopopului Ion din Hinedoară și pop[li] Pavel ot Tuște, pop[li] Moisi Farcadin pop[li] Ianăș ot Silivaș...” (1699).

„Citit-am eu Naftanasie Septilici, pe această carte și multă folosință au luat sufletul meu. Dumnezeu să erte pe cine au făcut-o și pe cine au cumpărat-o, și pe cine va ceti cu credință pe dânsa, leat 7235” (1727).

Constantin Brâncoveanu (1688-1714) a fost un statornic apărător al cauzei românilor transilvăneni. Mărturie în acest sens este și frecvența peste munți a cărților tipărite în timpul domniei sale. Între daniile de carte ajunse la Șcheii Brașovului sunt exemplarele din *Triod* (1700), *Penticoștar* (1701), 12 *minee* (1698), tipărite la Buzău, două exemplare din *Mărgăritare*, carte apărută la București în 1691, dar și *Biblia* din 1688. Dintre daniile făcute de domn Mitropoliei Bălgradului s-au păstrat două *minee*, din aceeași ediție buzoiană. Ctitoria brâncoveană de la Sâmbăta de Sus a primit un *Octoih* (1700). La Sâmbăta de Sus (apuseană), Nicolae Iorga a văzut o *Evanghelia* tipărită la Snagov în 1697 și dată „de poimană de bun stăpân[ul nostru] Io Constantin B[asarab] B[âncoveanu] voievod...”

Biblia lui Șerban Cantacuzino, destinată de domn „la un întreg norod”, „spre limba cea de moșie a locului”, se afla, în

1757, printre cărțile bisericii din Chireu (azi Băița, Mureș). Un alt exemplar a fost cumpărat la Rășinari de popa Mihai din Cozia, din neamul Albeștilor rășinarieni. Un zapis din 1689 ne spune că un exemplar a fost donat de mitropolitul Teodosie; același înalt ierarh, în 1692, dăruise un exemplar cronicarului Stoica Ludescu, exemplar văzut la Poiana Sibiului.

Mult îndrăgită de românii de peste munți a fost amintita carte *Mărgăritare*. Într-un sat din Banat, Nastasie dascălul îndemna să fie cumpărată, „să o citească norodului”, iar la Orăștie, oricine voia era „slobod și neoprit a o citi”. În 1815 un exemplar al acestei cărți a rămas moștenire „din partea părintească” lui Petru Atanasievici, protopopul Făgetului, iar pe un altul din Agnita, cu însemnări din 1856, posesorul preciza că este „de la taică-meu Johan Moldovan paroh, care și de la împărțea mi s-au venit mie Zaharie Moldovan, dascăl la Sămbăta de Sus Răsăriteană”. Un exemplar, deținut inițial de popa Iacov din Câmpulung, trece la Sadu (Sibiu), în 1753; un altul se afla, în 1703, „la Plosca cea de gios”.

Mitropoliți, înalți dregători...

Mitropolia Țării Românești avea sub jurisdicție o bună

„Scris-am eu popa Toma de la Zagon fiind în temnița Turii împreună cu popa Dumitru de la Arcuș, fiind cu fiarele în picioare pentru credința noastră, 1747, luna oct. în 3 zile”, însemnare pe un ceaslov tipărit la București în 1709.

**Însemnare de lectură:
„Cetitu-s-au această
sfântă Evanghelie din
tablă [copertă] în tablă,
prin mine smeritul și
mult păcătosul robul lui
Dumnezeu Ioan Nemeș
[1]845 octombrie 24.
Făgăraș”.**

*Coperta unei cărți mult îndrăgită
de românii de peste munți,
Mărgăritare*

parte a Bisericii ardelen. Cronicarul Gheorghe Brancovici menționează darurile cu care se întorceau în vladicia lor mitropoliții Transilvaniei. Unul dintre cele șase autografe ale mitropolitului cărturar Antim Ivireanu este o scrisoare din 1713, prin care înștiința preoții din Scheii Brașovului că le va trimite curând o carte ce se va întocmi, pentru a se apăra cu ea împotriva catolicismului.

La 1 septembrie 1722, mitropolitul Daniil trimitea în Scheii Brașovului, la solicitarea cărturarului Radu Tempea, 14 molitvelnice, atunci ieșite de sub teascul bucureștean. În 1704, la Galda de Jos (Alba) se cumpăra o *Evanghelie* de la Snagov „de la un călugăr din Țara Românească”. La 1 mai 1747, Hagi

Isaia ieromonah din Mărgineni (Brașov) cumpăra un exemplar din *Apostol* (1743) „de la Vlădica, de la Mitropolia Bucureștilor”. Pe la mijlocul veacului al XVIII-lea, un preot hirotonisit în Țara Românească a străbătut Mărginimea Sibiului însoțit de un țăran și de judele din Gales, vânzând cărți aduse de la București. Fără îndoială, factorul principal în răspândirea cărții românești peste munți a fost preotul, conducătorul comunității în condițiile istorice specifice acelei perioade.

Urmand exemplul domnilor, unii dregători deveneau ctitori, prin donații de cărți, în așezările de peste munți. Șerban Vlădescul, membru al soliei trimise la Viena de Șerban Cantacuzino în 1688, a donat bisericii din Scheii

*Brașovul, și mai ales Scheii Brașovului
au primit numeroase danii de carte de peste munți*

Șerban Cantacuzino, așa cum apare în fresca de la Cotroceni

Brașovului o *Liturghie* și un *Molitvelnic*. Aceași biserică a primit o danie de la comișul Șerban Cantacuzino, proprietar de case în Schei, dar și membru al soliei amintite. Stolnicul Radu Izvoranu, în 1700 ispravnic al Scaunului Bucureștilor, dăruiește bisericii din Drăguș (Brașov) un *Molitvelnic*, iar stolnicul cărturar Constantin Cantacuzino oferă un *Penticostar* bisericii din satul Recea, același județ. Astfel de gesturi au făcut Neagul vel căpitan de cazaci pentru mănăstirea de lemn de la Toplița (Harghita), Gheorghe Cantacuzino pentru o ctitorie din Deva. Și exemplele pot continua.

Tot mai mulți ardeleni se deplasează la București, pentru a cumpăra cărți. Astfel procedează Simion din Banabici (Vâlcele, Cluj), Ion fiul lui Paș Gavril și Toma fiul lui Ionaș din Boziaș (Mureș), popa Radu din Borșa (Maramureș), Horea Chirilă din Bălcaci (Alba) și mulți alții.

... și negustori

Interes pentru carte manifestă și o seamă de negustori ai timpului: Gheorghe Hârs din Brașov, Radu Hagi, Ioan Hagi Grecu, Radu Boghici, Teodor Hagi Radu, toți posesori ai unor exemplare din *Carte sau lumină*, lucrarea lui

Pe *Evanghelia* tipărită la București în 1742 și ajunsă la Gura Râului (Sibiu) aflăm aceste rânduri: „Această sfântă și dumnezeiască *Evanghelia* s-au legat acum a doua oară cu 20 de zloți, din care bani 10 zloți i-au plătit Vasile Ștefan pentru veșnica pomenire. Iulie 25 anul 1811“.

Maxim Peloponezianul, tradusă din porunca lui Constantin Brâncoveanu și tipărită la Snagov, pe cheltuiala domnului, pentru folosul românilor ardeleni.

Factor activ al vieții sociale, negustorul a jucat un rol important în circulația cărții. Vasile Sachelarie din Moldova nota pe filele unei cărți tipărite în 1765, la București: „La 1824 am trecut la dugheana lui Dumitrache Brașoveanu și am

găsit această carte“. Însemnările pe diferite cărți ni-l înfățișează pe negustor într-o triplă ipostază: amator de carte, cumpărător și vânzător, dar și donator de carte. Din mulțimea negustorilor donatori amintim pe: jupân Dumitrașco Tacos, Tudor Stama, Gheorghe Grecul, jupân Ioan Vlad, Dumitru Buda, Oprea Vladu, Ioan Romanu. Ei donau mai ales cărți de cult, evanghelii, liturghiere, octoihuri, cazanii, dar și *Îndreptarea legii* (1652).

Cartea devenise un obiect de preț căutat, fiind prezentă pe tarabele negustorilor din diferite târguri. Însemnările păstrate vorbesc despre astfel de situații la Brașov, Cluj, Șimleu etc. La 25 august 1767 *Cazaniile lui Ilie Minat*, tipărite la București în 1742, au fost cumpărate în Moldova de la un ungurean (ardelean), după care le-a vândut lui Cosma Dumitru din Brașov, iar acesta, la 30 septembrie 1784, a donat cartea bisericii ortodoxe de la Porumbeni Mari (Harghita). ■

***Apostol* – parte din Noul Testament, care cuprinde viața și faptele apostolilor**

***Căzanie* – carte înglobând predici bazate pe câte un text din evangheliile scrise de cei patru apostoli (Matei, Marcu, Luca și Ioan), conținând viața și învățăturile lui Hristos**

***Evangheliar* – carte reunind textele celor patru apostoli**

***Minei* – carte ce cuprinde slujbele sfinților, orânduite pentru fiecare dintre cele 12 luni ale anului**

***Molitvelnic* (*molitvenic*, *molitfelnic*) – culegere de rugăciuni ce se citesc de preot la diferite împrejurări din viața omului**

***Octoih* – carte ce conține cântările din fiecare zi a săptămânii**

***Penticostar* – volum ce cuprinde slujba și rugăciunile pentru fiecare dintre cele 50 de zile de la Paști până la Rusalii**

***Triod* – carte ce conține cântările din Postul Mare al Paștilor**

INSULA ȘERPILOR

Atestată în
anul 777 î.Hr.
de Arktinos
din Milet,
în lucrarea

Aithiopsis, sub numele de „Insula albă”, Insula Șerpilor este situată la 45° latitudine nordică și 30° longitudine estică, în dreptul Deltei Dunării, la N-E de Sulina, în fața brațului mijlociu al Dunării. Are o suprafață de 17 ha (170.000 m²).

Din punct de vedere juridic, al apartenenței teritoriale, Insula Șerpilor a urmat îndeaproape soarta gurilor Dunării. O cutumă clasică a dreptului internațional maritim statuează faptul că o insulă aparține statului în fața coastelor căruia se află. Până la 1857 niciun tratat juridic internațional nu o consemnează nominal ca aparținând altcuiva, ea rămânând de jure pământ românesc.

Dr. DOMINIȚ PĂDUREAN

Congresul de Pace din 1856 și tratatul încheiat în urma Războiului Crimeei (1853-1856) au făcut ca importante părți ale pământului românesc (Dobrogea, Delta Dunării cu ostroavele sale ș.a.) să rămână sub suzeranitatea Imperiului Otoman.

In a doua parte a anului 1856, între marile puteri europene au izbucnit grave disensiuni, din cauza interpretării și, mai ales, executării prevederilor Tratatului de Pace. Cele mai multe dintre chestiunile în dispută erau legate de Principatele Române, între acestea numărându-se și necesitatea de către Rusia a Deltei Dunării și a Insulei Șerpilor (ocupate ilegal în 1812) către Imperiul Otoman.

Soluționarea practică a acestor probleme era complicată și greu de rezolvat, întrucât ele se aflau într-o strâ-

să interdependență, în timp ce interesele marilor puteri erau divergente, fiecare lăsând-o pe cealaltă să facă pasul așteptat.

Întrucât Franța sprijinea poziția Rusiei (putere învinsă) încercând astfel să-și asigure sprijinul acestora pentru strădaniile ei de a diminua influența engleză în Orientul european, iar Anglia sprijinea cu hotărâre pozițiile și interesele Imperiului Otoman (putere învingătoare), conflictului de interese ruso-turc i se asocia și cel franco-englez. François Charles-Roux (istoric și diplomat francez) constata, pe bună dreptate, că „între Franța și Anglia totul este materie de conflict: Bolgrad, insula Șerpilor, Delta Dunării, Principatele [...]”.

La 27 octombrie 1856 Rusia a făcut o declarație în legătură cu cedarea Bolgradului și evacuarea Insulei Șerpilor, asigurând prin aceasta puterile adversare despre

intențiile sale pașnice. Totodată, a trimis o circulară puterilor semnatare ale Tratatului de Pace de la Paris, în care declara că „nu acordă Insulei Șerpilor nici o importanță, nici politică, nici militară (sic!)”.

La 31 decembrie 1856 a avut loc a doua consfătuire a puterilor semnatare ale Tratatului de Pace, reprezentate la nivel de ambasadori, prilej cu care a fost elaborat și aprobat un protocol, potrivit căruia „Insula Șerpilor și Delta Dunării reveneau direct Turciei”.

Nemenționată în tratatul din 1856, „problema” insulei nu a lipsit însă din culisele diplomației pariziene, Imperiul Otoman folosindu-se de orice prilej pentru a se opune ca insula să fie reunită cu Moldova și invocând în sprijinul pretențiilor sale pretinse „drepturi istorice” asupra ei!

Acesta a fost contextul internațional care explică de ce alături de trasarea liniei frontierei ruso-turce în Basarabia, statutul Deltei Dunării și al Insulei Șerpilor s-au transformat rapid în „chestiuni europene“.

În luna noiembrie 1856, ambasadorii Franței și Rusiei la Istanbul au înaintat guvernului otoman o notă, care, încă de la primul punct, cerea Porții să se pronunțe asupra uneia dintre următoarele variante: ori lăsa delicată și grea „problemă“ a trasării graniței ruso-otomane în Basarabia pe seama viitoarei Conferințe de Pace (preconizată a se ține la Paris), ori accepta pretențiile ruse legate de Bolgrad, în schimbul garantării posesiei otomane asupra Deltei Dunării și Insulei Șerpilor.

Deși Poarta a optat pentru prima dintre variante, interesele marilor puteri au condus la luarea unor decizii care au lezât drepturile istorice și interesele legitime ale românilor. Conferința de la Paris a puterilor semnatare ale Tratatului de Pace din 1856 – s-a încheiat cu Protocolul din 6 ianuarie 1857, primul document de drept internațional care se referea în mod expres la Insula Șerpilor. Actul preciza apartenența Insulei Șerpilor la Delta Dunării. Marile puteri, în ciuda drepturilor noastre istorice, au dat câștig de cauză Imperiului

Otoman: primind Delta Dunării, acesta a intrat automat și în posesia Insulei Șerpilor.

Jumătate de an mai târziu, la 7/19 iunie 1857, tot la Paris, era semnat Tratatul dintre Austria, Franța, Anglia, Prusia, Rusia, Sardinia și Imperiul Otoman, relativ la delimitarea Basarabiei, Insulei Șerpilor și Deltei Dunării (el a validat

Constanța și Megidia, ca și insulele din Deltă și Insula Șerpilor.“

Poziția României, care se opunea tranzacției, a tensionat grav raporturile româno-ruse, Rusia proferând grave amenințări la adresa noastră, concomitent cu masarea în zona Prutului a numeroase forțe militare.

Întrucât acest tratat „preliminar“ n e m u l ț u m e a întreaga Europă, marile puteri au hotărât convocarea Congresului de Pace de la Berlin (1/13 iunie-1/13 iulie 1878). Nu ne vom opri asupra acestuia, dar nu vom trece cu vederea Memoriul României de acum 130 de ani, în cinci puncte.

Prin punctul 3 se cerea: „Principatul, în virtutea titlurilor sale seculare, să reentre în posesia insulelor și gurilor Dunării, inclusiv Insula Șerpilor“.

Pentru a fi „auziți, dar nu ascultați“ împuterniciții statului român, fusese stabilită ziua de 19 iunie/1 iulie 1878, orele 14.30. La momentul stabilit, a luat cuvântul Mihail Kogălniceanu, care, cu demnitate, într-o elegantă formă de exprimare, a cerut între altele ca România „să reentre în posesiunea insulelor și a gurilor Dunării, inclusiv Insula Șerpilor“. Prin articolele 46 și 56 se consfințea reunirea la România a Insulei Șerpilor și a Dobrogei.

Amforă descoperită pe fundul mării, în zona insulei

hotărârile luate de Conferința din 6 ianuarie 1857).

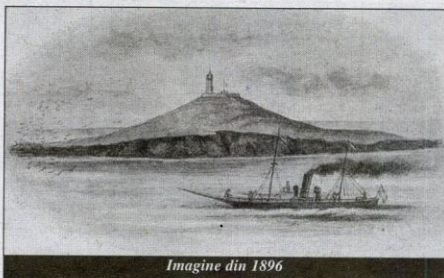
Războiul ruso-otoman din 1877-1878 a readus Insula Șerpilor în atenția opiniei publice europene. Intrarea flotei engleze în Marea Neagră, precum și poziția dură a Austriei au forțat Rusia să semneze, la 19 februarie/3 martie 1878, Tratatul preliminar de pace de la San Stefano. În art. 19 – cel mai important pentru România – se preciza: „Împăratul Rusiei consimțea să înlocuiască plățirea celei mai mari părți din suma de bani prin următoarele cesiuni teritoriale: sandjacul Tulcea, adică districtele (cazalele) Chilia, Sulina, Mahmudia, Isaccea, Tulcea, Măcin, Babadag, Hârșova,

La 29 septembrie 1878, Camera Deputaților adopta o Moțiune referitoare la „grelele sacrificii la care țara este îndatorată prin hotărârile Tratatului de la Berlin. Camera însă autoriza guvernul de a accepta hotărârile Congresului de la Berlin, care, în condițiile istorice date, a adoptat și dreapta hotărâre de reunire cu țara mamă a străvechiului teritoriu românesc dintre Dunăre și Marea Neagră Dobrogea, împreună cu Delta Dunării și Insula Șerpilor“.

Formalitățile oficiale de reunire a Insulei Șerpilor cu România au avut loc în ziua de 12 aprilie 1879, în fruntea delegației române care a oficiat acest act aflându-se generalul medic Carol Davila.

În timpul Primului Război Mondial – exceptând bombardarea sa în iulie 1917 de către crucișătorul german „Breslau“ – insula a rămas în afara evenimentelor militare.

La 28 octombrie 1920, a avut loc semnarea unui tratat la Paris. Întrucât nu se ajunsese anterior la încheierea unui acord între România și Rusia Sovietică, tratatul s-a semnat între Marea Britanie, Franța, Italia și Japonia, pe de o parte, și România, pe de altă parte. Prin acest document se recunoștea suveranitatea României asupra teritoriului dintre Prut, Nistru și Marea Neagră: „[...]

Imagine din 1896

fiind bine stabilit că frunțiile definite prin acest Tratat, precum și suveranitatea României asupra teritoriilor pe care le cuprinde [inclusiv Insula Șerpilor – n.n.] nu vor putea fi puse în discuțiune [...]“.

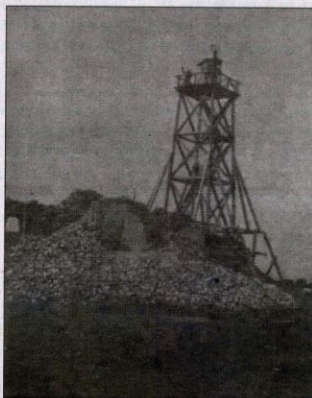
Al Doilea Război Mondial va schimba atât destinul României, cât și al Insulei Șerpilor. Cu o grabă suspectă, imediat după 23 august 1944, militarii sovietici au ocupat toate insulele românești situate la sud de șenalul navigabil principal al brațului

Chilia. Tot acum, în „vizorul“ sovieticilor a intrat și Insula Șerpilor. În ultimele zile ale ultimei decade a lunii august 1944, insula a fost ocupată cu forța de către unități ale marinei militare sovietice.

„În toamna anului 1945 [...]

am fost trimis [de către Comandamentul Litoralului Maritim și Fluvial] la Sulina pentru a asista la operațiunea de fixare a frontierei maritime româno-sovietice. Ajuns la Sulina [nota ofițerul Constantin Necula] am identificat doi ofițeri hidrografi sovietici, care, de pe platforma portului, mi-au arătat o geamandură ancorată la circa 1 km nord de căpitania portului, spunându-mi că frontiera urmează la nord brațul Musura, la sud de geamandură și apoi spre est“.

„Am asistat – declară acest prețios martor ocular – la fixarea unilaterală a frontierei de către cei doi ofițeri hidrografi sovietici, fără a fi consultat și fără a semna vreun document [...] Tra-seul frontierei [brațul Musura o geamandură ancorată la cca. o milă marină spre nord de portul Sulina și apoi spre est] era astfel fixat, ca Insula Șerpilor să rămână la nordul liniei ce pleca de la geamandură spre est, deci în zona sovietică. În tot timpul întâlnirii de la Sulina nu s-a pomenit nimic despre insulă!... Am plecat spre Constanța și am raportat cele întâmplate,

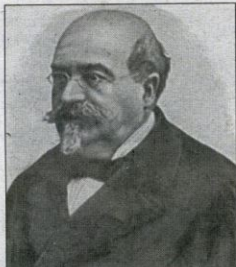

Farul, după bombardarea insulei de crucișătorul german „Breslau“, în iulie 1917

atrăgând atenția asupra faptului că linia de la geamandură spre est trece pe la sud de Insula Șerpilor, care rămâne astfel în zona maritimă sovietică. Atât șefii mei, cât și eșaloanele superioare militare și politice au evitat orice discuție și orice reacție față de acest mod de răpire samavolnică a insulei“...

Tratatul de Pace de la Paris, din 10 februarie 1947, va consemna (indirect) apartenența insulei la România. În *Partea I, Frontiere-art.1*, se stipula (incorect) că „Frontiera sovieto-română este [...] fixată în conformitate cu Acordul sovieto-român din 28 iunie 1940 (sic!) și cu acordul sovieto-ceshoslovac din 29 iunie 1945“.

Pe harta la care face referire art.1 al Tratatului de Pace (Anexa 1 – Harta frontierelor

României), frontiera dintre România și U.R.S.S. în sudul Basarabiei era fixată pe brațul Chilia până la vărsarea acestuia în Marea Neagră, apoi în largul mării la nord de Insula Șerpilor, ceea ce constituia o recunoaștere și consacrare juridică internațională a faptului că Insula Șerpilor era parte integrantă a teritoriului României.

Practic, se menținea în continuare statutul ei juridic, stabilit prin Tratatul de Pace de

la Berlin (1878), recunoscut prin Tratatul de la Paris din (1920), nemodificat în urma celor două note ultimative sovietice (26 și 28 iunie 1940), care nici măcar nu o menționau.

Semnarea Tratatului de Pace din 10 februarie 1947 de către România, pe de o parte, și Puterile Aliate, pe de altă parte – între acestea numărându-se U.R.S.S. și Ucraina! –, ratificarea acestui Tratat de către Prezidiul Sovietului Suprem al U.R.S.S. (29 august 1947), precum și de către celelalte state semnatare ale Tratatului sunt tot atâtea recunoașteri ale faptului că în anul 1947, *de jure*, Insula Șerpilor aparținea României (*de facto*, aflându-se sub ocupație militară sovietică).

Harta frontierelor României nu preciza în detaliu, ci la modul general,

Anexarea Insulei Șerpilor de către Uniunea Sovietică, în februarie 1948, a făcut parte dintr-un plan general de extindere a frontierelor rusești în perioada postbelică, de care fostul ministru de Externe, Viaceslav Molotov, era foarte mândru, precizând, la 9 noiembrie 1974, în memorii: „În calitate de ministru de Externe, am considerat de datoria mea să largesc granițele țării, cât mai mult cu putință. Sunt convins că Stalin și cu mine am făcut o treabă foarte bună“.

În cazul derulării „negocierilor“ privind încheierea Tratatului de prietenie, colaborare și asistență mutuală între România și Uniunea Sovietică din 1948 (*Magazin istoric*, nr. 12/2000), nu a existat o perioadă de consultări preliminare între părțile semnatare, fapt destul de rar, dacă nu singular, în istoria diplomației. Toate documentele au fost pregătite la Moscova de partea sovietică, aplicându-se, cu mici modificări, modelul utilizat în cazul semnării tratatului dintre Uniunea Sovietică și Polonia, la 10 martie 1947.

Până în decembrie 1989, în istoriografia română și sovietică nu s-a menționat niciodată faptul că în 1948 existase un asemenea document. De asemenea, istoricii ruși care au publicat în ultimii zece ani documente inedite din arhivele Federației Ruse, privind evoluția relațiilor bilaterale sovieto-române din perioada postbelică, nu au oferit cititorilor posibilitatea lecturării conținutului „Protocolului“.

Interesante sunt, în acest sens, însemnările diplomatului sovietic A.A. Lavrișev, șef departament în M.A.E. al U.R.S.S., care preciza, referitor la întâlnirea pe care a avut-o cu Ana Pauker la Moscova, în ziua de 4 februarie 1948: „La 4 februarie, eu, la indicația tov. V.M. Molotov, am invitat-o pe Ana

Viaceslav M. Molotov era mulțumit de ceea ce reușise, împreună cu Stalin, în materie de extindere a granițelor U.R.S.S.

traseul frontierei de stat dintre România și U.R.S.S., ceea ce constituia o lipsă gravă, care impunea precizarea și descrierea amănunțită a acesteia, într-un act oficial bilateral.

Întrucât Tratatul de Pace

intrase în vigoare la 15 septembrie 1947, la invitația Kremlinului, o delegație română condusă de primul ministru dr. Petru Groza a purtat „negocieri” la Moscova, între 2-4 februarie 1948. „Tratativele” de la Moscova, desfășurate într-un ritm alert, sub bagheta lui V.M. Molotov, erau „fațada” oficială, în spatele căreia ro-

La Congresul de la Berlin, în 1878, Mihail Kogălniceanu a cerut ca Insula Șerpilor să revină la România

mâinii erau puși în fața unui nou dictat.

In condițiile unor pre-siuni infernale, ca urmare a violenței diplomației sovietice, dar și a trădării intereselor teritorial-naționale ale României de către guvernarea de la București, s-a ajuns ca în foarte scurt timp să se semneze un protocol, ce

poate fi numit, fără rezerve, „al trădării naționale”!

La 4 februarie 1948, la Moscova, cele două delegații au semnat un „Protocol referitor la precizarea parcursului liniei frontierei de stat între Republica

Populară Română și Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste”. Protocolul stipula că „[...] Insula Șerpilor, situată în Marea Neagră, la răsărit de gurile Dunării, intră în cadrul U.R.S.S.”.

În doctrina și practica statelor, pentru încheierea de tratate sau înțelegeri bilaterale, era și este necesar să fie îndeplinite toate procedurile

Ana Pauker a acceptat tot ce i s-a dictat

Pauker. Eu am transmis Anei Pauker protocolul privind precizarea trecerii liniei frontierei de stat dintre U.R.S.S. și România și două hărți care erau anexe la acest protocol.

Ana Pauker, luând la cunoștință de conținutul protocolului și de hărțile anexate, a întrebat dacă trebuie să traducă imediat protocolul în limba română. Eu i-am răspuns că dacă delegația română nu va avea observații la textul protocolului, atunci el trebuie tradus în limba română, pentru ca astăzi să comparăm textul român cu cel rusesc, pentru a le pregăti de semnare. Ana Pauker a subliniat că, deoarece asupra problemei graniței sovieto-române s-a căzut de acord, ea se va strădui să examineze repede textul protocolului cu membrii delegației ei și va pregăti traducerea în limba română [...].

Pe Ana Pauker nu au interesat-o pierderile teritoriale românești cauzate de semnarea „Protocolului”, ci îndeplinirea „misiunii” pentru care fusese instruită la Moscova, de a acționa în capitala României în interesul Uniunii Sovietice.

Insula Șerpilor a fost trecută de autoritățile sovietice în categoria obiectivelor militare de importanță deosebită, evitându-se, din „motive strategice”, prezentarea ei pe hărțile U.R.S.S.. Administrată de structurile K.G.B., această stâncă, pe care nu au existat niciodată condiții normale de viață, a fost înfășurată de radare și alte instalații moderne de interceptare, ascultare și bruij, pentru monitorizarea spațiului cuprins între Marea Neagră și Marea Mediterană, până la țărmurile Libiei.

Dr. Dragoș ZAMFIRESCU

stipulate în dreptul internațional și aflate în uz, pentru ca acestea să devină obligatorii între părți și să intre în vigoare. Aceste proceduri obligatorii (condiții esențiale de validitate) erau: negocierea, exprimarea consimțământului (voinței) părților, obiectul tratatului, ratificarea, schimbul instrumentelor de ratificare și înregistrarea oficială la Secretariatul General al O.N.U.

Ulterior, nici una dintre părți nu l-a ratificat.

Deși protocolul făcea referire la Tratatul de Pace din 10 februarie 1947, el modifica situația teritorială a României consemnată de acesta, stabilind, fără nici o bază sau legitimitate istorico-juridică, că Insula Șerpilor „intră în cadrul U.R.S.S.” O ilegalitate flagrantă a fost ridicată la rangul de legalitate!

Ceea ce nu reușiseră să obțină (rușii) sovieticii în cele șapte decenii anterioare, în urma a două conflagrații mondiale, în urma a două note ultimative, prin Convenția de armistițiu, la Conferința de Pace de la Paris. (unde V.M. Molotov condusesse lucrările Comisiei teritoriale ce fixase granițele României!), în urma Tratatului de Pace de la Paris (art.1), au reușit să obțină prin

șantaj, constrângere politico-militară și trădarea unei conduceri de partid și de stat iresponsabile.

La mai puțin de patru luni (109 zile), la 23 mai 1948, era semnat, chiar pe Insula Șerpilor de către Eduard Mezincescu, ministru plenipotențiar, reprezentantul Ministerului Afacerilor Străine, și Nikolai Pavlovici Șutov, prim-secretar al Ambasadei U.R.S.S. la București, în calitate de reprezentant

credibilă, fără acoperire juridică sau legitimitate istorică, menită să genereze credibilitate și legitimitate ulterioară.

Cele de mai sus, privite prin prisma normelor juridice internaționale – în uz atunci, dar și în zilele noastre –, conduc la concluzia că toate actele juridice bilaterale posterioare datei de 4 februarie 1948 referitoare direct sau indirect la Insula

Șerpilor indiferent între care state, când și de către cine au fost semnate sunt acte subsecvente unui act lovit de nulitate absolută *ab initio*. Pe cale de consecință, ele sunt lovite de nulitate absolută, fiind lipsite de forță juridică în ceea ce privește Insula Șerpilor!

Ceea ce s-a întâmplat cu insula în cei 60 de ani scurși după 1948 evidențiază uriașa disproporție între suprafața sa (17 ha) și rolul militaropolitico-economic jucat. Retrospectiva perioadei 1948-2008 relevă faptul că importanța militaroeconomică a Insulei Șerpilor a cunoscut mutații semnificative: importanța militară mare în trecut a devenit mult mai mică astăzi, în timp ce importanța sa economică, mică în trecut, a devenit foarte mare în zilele noastre. ■

Prim-ministrul Petru Groza, în centru, cel care a condus delegația română la Moscova în 1948 (aici, alături de Gh. Gheorghiu-Dej, în dreapta)

al Ministerului Afacerilor Străine al U.R.S.S. un proces-verbal de predare-primire a insulei. Acest document cu caracter tehnic stipula faptul că „Insula Șerpilor [...] a fost înapoiată (sic!) Uniunii Sovietice de către Republica Populară Română și încadrată în teritoriul Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste”.

Prin acest proces-verbal, formularea din 4 februarie 1948 „intră în cadrul Uniunii U.R.S.S.” a fost înlocuită cu o alta, „înapoiată Uniunii Sovietice”, o formulare in-

3 noiembrie 1974

ÎN SPATELE UȘILOR ÎNCHISE

CONSTANTIN BARBU

„Strict secret, de importanță deosebită!“. Ce s-ar mai putea încadra astăzi la această categorie supremă de clasificare a secretului din conținutul Notei de convorbire dintre Nicolae Ceaușescu, președintele Republicii Socialiste România, și Henry Kissinger, secretarul de Stat (ministrul de Externe) american, din seara zilei de 3 noiembrie 1974? Practic, nimic. Aproape toate subiectele abordate sunt de domeniul public, evenimentele în curs de derulare sau abia anticipate în acel moment sunt istorie, iar latura lor secretă a devenit publică.

Atunci însă, subiectele discutate erau atât de sensibile, încât Kissinger îl asigura pe Ceaușescu: „În ceea ce ne privește, vom urma practica noastră de a păstra nota de convorbire la Casa Albă, iar nu la Departamentul de Stat, pentru a nu ne expune la niciun fel de indiscreții. Se întâmplă ca, atunci când citesc ziarul New York Times, să constat că cei de acolo aleg mai bine telegramele pe care le primesc decât colaboratorii mei“. „Se vede că au un bun serviciu de informații“ i-a răspuns Ceaușescu. Replica lui Kissinger a venit promptă: „Așa este. Totuși, informațiile cele mai importante le țin acolo unde nu pot să ajungă ei“.

Problema serviciilor de informații avea să mai revină o dată, la finalul discuției. După ce Nicolae Ceaușescu i-a prezentat concepția proprie despre problemele omenirii și căile de solutionare, Kissinger în general, mult mai degajat în cursul întregii convorbiri i-a replicat: „Cred că aveți un serviciu de informații foarte bun. M-am convins că ați văzut un exemplar al cuvântării pe care urmează să o rostesc la Roma [la reuniunea consacrată de F.A.O. problemelor alimentare ale lumii n.a.]“. Ceaușescu nu gustă gluma: „Nu prea apelăm la serviciile de informații, în special când este vorba de Statele Unite“. Kissinger, netulburat, continuă: „Singurul folos al serviciilor de informații este de a constata care dintre știrile publicate în presă este cea adevărată.“

Așadar, cele mai multe dintre subiectele discutate atunci nu mai sunt azi secrete și au doar valoare istorică.

Există totuși un subiect de discuție foarte interesant și despre care la noi s-a scris mai puțin. Dar înainte de a ne opri asupra lui, să punctăm câteva dintre temele abordate la 3 noiembrie 1974 de către cei doi interlocutori.

La 23 de zile după întvederea cu Nicolae Ceaușescu, la București, secretarul de Stat îl însoțea pe președintele Gerald Ford (dreapta) la Vladivostok, la întâlnirea cu liderul sovietic, Leonid Brejnev

Primul subiect l-au constituit relațiile bilaterale. Întâlnirea avea loc cum a ținut să sublinieze Ceaușescu, reamintind și despre amânarea Congresului al X-lea al P.C.R. cu două zile în 1969, cu ocazia vizitei președintelui Richard Nixon în România (Magazin istoric, nr. 1-12/1993). Kissinger îi risipește însă speranțele: „În problema clauzei nu doresc să vă plictisesc cu explicații privind problemele noastre interne. Sper că proiectul de lege va trece prin Congres în următoarele două-trei săptămâni. De îndată ce avem legea, vom acorda cu siguranță clauza României”.

Problema amendamentului Jackson-Vanik prin care se condiționa acordarea clauzei unei țări de rezolvarea problemelor drepturilor omului și a liberei circulații a persoanelor nu era considerată una serioasă de către secretarul de Stat. „Lui Jackson eu i-aș da libertatea de emigrare, fără drept de întoarcere” i-a spus Kissinger lui Ceaușescu.

Liderul român afirmă că în România nu există probleme legate de emigrare, singura dificultate pentru autoritățile române fiind aceea a cetățenilor care doresc să se reîntoarcă în țară, din ce în ce mai numeroși. Află însă de la ambasadorul S.U.A. la București, Harry Barnes jr., că existau 175 de cazuri de dublă

cetățenie și 3-400 cazuri de cereri de reîntregire a familiei nerezolvate. Își arată disponibilitatea ca ele să fie soluționate imediat. Este de

Henry Kissinger: „vom acorda clauza României înaintea oricărei alte țări din Europa Răsăriteană“

acord și cu negocierea unui acord comercial tehnic cu S.U.A., fără de care nu se putea acorda clauza. Mai mult, cere un acord de colaborare economică și tehnico-științifică pe termen lung și ține să precizeze: „Avem asemenea acorduri cu aproape toate statele din Europa Occidentală”.

Secretarul de Stat propune următorul calendar: „întâi să încheiem acordul comercial tehnic; apoi se acordă clauza; după aceasta să începem negocierea acordului pe termen lung pentru colaborarea economică și cea parte a

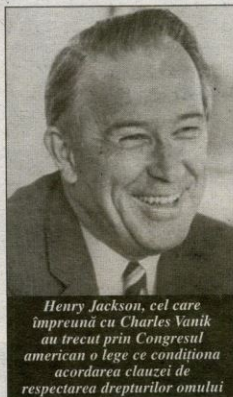
colaborării științifice, care nu va fi acoperită de acordul cultural ce se negociază acum”. În privința amendamentului Jackson, „dacă s-ar

putea face ceva de natură simbolică, privind cazurile de dublă cetățenie sau de reunire a familiilor, aceasta ar îndepărta orice obiecție. La câteva săptămâni după adoptarea legii, noi vom acorda clauza României înaintea oricărei alte țări

din Europa Răsăriteană. Gestul la care m-am referit l-ați putea face după aceea, în forma în care am putea să o stabilim de comun acord, la 1-2 luni după acordarea clauzei”.

Un al doilea obiectiv urmărit de Ceaușescu îl constituia sporirea investițiilor americane în România. După mai multe aluzii ale liderului român, ambasadorul american pune punctul pe i: „Am impresia că domnul președinte are în vedere altceva, domnule secretar. Este vorba despre creditele Agenției pentru Dezvoltare”. „Un credit politic” întărește Ceaușescu. Adică un semn clar de sprijin al Administrației americane. Dar Kissinger îi răspunde că așa ceva nu era încă posibil. „Aceasta reclamă acțiune în Congres. În starea în care se află Congresul în momentul de față, acest lucru este foarte dificil. Dacă privim în viitor, peste câțiva ani, când vom controla situația, cred că va fi posibil să ne gândim din nou la aceasta”.

Soluția era ca partea română să identifice, împreună cu firmele americane, proiecte fezabile, profitabile economic, și Administrația americană își

Henry Jackson, cel care împreună cu Charles Vanik au trecut prin Congresul american o lege ce condiționa acordarea clauzei de respectarea drepturilor omului

va folosi influența, inclusiv la Eximbank, pentru realizarea lor. Urmează o interesantă discuție. Henry Kissinger este de părere că comportamentul firmelor americane dovedește că „Marx și Lenin nu au avut dreptate spunând că oricând capitaliștii înțeleg interesele țării lor. În politică, acești capitaliști americani sunt niște idiști. Ei nu pricep că

acordarea de credite nu depinde de o anumită insistență, ci de bazele politice pe care se stabilesc relațiile [...] După decretarea embargoului petrolilor arab, șeful unei firme petroliere americane din Arabia Saudită l-a felicitat pe regele Feysal, spunând că de mult trebuia făcut acest pas. Acum, respectivul nu mai este în Arabia Saudită, vă asigur.“ La întrebarea lui Ceaușescu: „Dar unde e libertatea?“, Kissinger răspunde: „Pot spune ce vor în Europa. Dar nu în Arabia Saudită, unde au nevoie de protecția noastră. Dacă vor să aibă această protecție, trebuie să urmeze linia sau cel puțin să nu se împotrivescă politicii guvernului.“

Între subiectele legate de situația internațională s-a numărat desigur și problema Orientului Mijlociu. Avusese loc, între 26 și 29 octombrie, reuniunea arabă la nivel înalt de la Rabat, unde se hotărâse recunoașterea Organizației pentru Eliberarea Palestinei (O.E.P.). Drept urmare,

cădea planul imaginat de americani, al unor tratative între regele Iordaniei, Husayn, și statul Israel, în urma cărora se spera ca acesta din

Capitaliștii americani, dacă vor protecție, trebuie să urmeze linia guvernului sau măcar să nu se opună acesteia

urmă să retrocedeze o parte din Cisjordania. Israelul nu accepta încă să recunoască O.E.P. Era o izbândă a președintelui sirian Hafez al Assad, care dorea să împiedice un dialog arabo-israelian.

Ceaușescu îl informa pe secretarul de Stat în urma unor întrevederi avute cu lideri arabi și israelieni că punctul de vedere arab în privința Israelului s-a schimbat. La fel, Israelul a început să înțeleagă că problema palestiniană trebuie rezolvată. La întrebarea lui Kissinger de ce nu recunoaște public Arafat existența Israelului, Ceaușescu îi răspunde că în urmă cu doi ani și jumătate, liderul

palestinian nici nu vroia să audă de așa ceva. Acum, Arafat dorește o implicare mai mare a O.N.U. în procesul de creare a unui stat palestinian. „Foarte interesant“ exclamă Kissinger, care spune apoi că și americanii au demarat contacte secrete cu palestinienii. „Ei doresc, la un moment dat, să se întâlnească și cu conducătorii Israelului“ a

dată Ceaușescu. „J-ai spus acest lucru lui Bar-Lev [ministru Economiei din Israel, care fusese primit de Ceaușescu cu o zi înainte]“ întreabă Kissinger. „I-am spus“ răspunde Ceaușescu. „Și ce a spus el?“ „A spus că va raporta.“

Un spațiu destul de redus îl ocupă în *Nota de convorbiri* discuțiile despre China. Kissinger îl informează pe Ceaușescu că va merge în China înainte de sfârșitul anului, ceea ce s-a și întâmplat, la 25 și 26 noiembrie. Ceaușescu subliniază faptul că China nu poate fi ținută departe de negocierile care se poartă la nivel mondial. „Noi am anunțat Republica Populară Chineză – spune

Kissinger că suntem gata să negociem cu ei tot ce negociem sau am negociat cu Uniunea Sovietică.“ La remarcă liderului român că în anii viitori China va deveni o forță tot mai puternică, Kissinger replică: „Parțial, cu ajutorul nostru, cel puțin diplomatic, pentru că am ajutat China să iasă din izolare.“

Premierul israelian Yitzhak Rabin (stânga) primit la Casa Albă de președintele Ford

S-au discutat și problemele globale care afectau omenirea: criza alimentară, cea a energiei și cea financiară în fond, aceleași despre care se discută și astăzi.

Kissinger afirma: „Trebuie să încercăm să facem ceva cu problema energiei. Dacă nu ne așezăm în fruntea acestei acțiuni, se poate ajunge la o asemenea slăbire politică a Vestului, încât întreaga structură din perioada postbelică se poate dezintegra.” Avea să completeze, în cursul convorbirii, ideea: „este de neconceput ca 50 milioane de oameni din țările cu petrol să modifice civilizația industrială a 800 milioane de oameni. Nu vom permite.”

Tot secretarul de Stat spunea: „În Europa avem nevoie de mai multă conștiință națională. Dacă S.U.A. ar acționa singure în toată lumea, în toate problemele, ne-am epuiza repede substanța națională. De aceea, înțelegem că trebuie să contribuim ca Europa să dobândească o identitate mai puternică. Acest lucru este necesar și pentru propria noastră bunăstare.”

Așa cum spuneam la începutul acestui articol, probabil că, din perspectivă istorică, informația cea mai importantă pe care ne-o oferă această *Notă de convorbire* este aceea că Ceaușescu se temea deja de o înțelegere S.U.A.-U.R.S.S. și, mai ales, de consecințele pe care le avea faptul că nu se încheiasă un tratat de pace care să pună capăt și juridic celui de Al Doilea Război Mondial. Încă de la primele fraze, când i-a reamintit lui Kissinger

despre vizita din 1969 a președintelui american, el spune: „Desigur, între timp, situația s-a schimbat mult în lume. Atunci, vizita a fost mult

Americanii află de la Ceaușescu că Arafat vrea să se întâlnească, la un moment dat, cu israelienii

criticată de prietenii noștri. Azi se pare că noi suntem în situația de a-i critica”. „Pentru ce? întreabă Henry Kissinger. Pentru că au relații prea bune cu Statele Unite?” „Nu pentru că au relații prea bune răspunde Ceaușescu, ci pentru a evita să se înțeleagă cu Statele Unite pe seama altora”. Apoi, în mai multe rânduri, Ceaușescu insistă pe ideea că Statele Unite și U.R.S.S. nu pot rezolva, prin înțelegeri bilaterale, toate problemele omenirii și că S.U.A., prin implicarea în Europa, și-au asumat responsabilități față de țările continentului.

Bar-Lev, în vremea când
se afla în fruntea Statului Major
al armatei israeliene

Ceaușescu considera că, din multe puncte de vedere, situația internațională semăna cu cea dinaintea celui de Al Doilea Război Mondial și atrăgea atenția asupra efectelor dezastruoase pe care le-a avut Pactul Ribbentrop-Molotov. Kissinger ținea să precizeze că S.U.A. nu doreau să joace rolul Germaniei de atunci.

Nicolae Ceaușescu îl informa pe secretarul de Stat american despre câteva dintre problemele pe care dorea să le ridice la Congresul partidului. „Este un lucru anormal și aproape neîntâlnit în istorie în orice caz în istoria modernă ca la 30 ani după război să nu se încheie un tratat de pace și nici să nu se aibă în vedere acest lucru. În fond, Europa trăiește în stare de armistițiu, dacă ar fi să luăm documentele de la Potsdam”. El își exprima voința „de a pune cu fermitate problema lichidării acestui provizorat și de a ajunge, realmente, la un acord de pace, cu toate consecințele ce decurg din aceasta privind lichidarea completă a oricăror urmări ale stării de război, ca și a oricăror drepturi asumate în virtutea acestui fapt. Aceasta presupune, de asemenea, retragerea trupelor străine de pe teritoriile altor state, precum și alte măsuri”.

Erau abordate apoi o serie de probleme rămase nerezolvate în cadrul Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa. „Foarte sincer îi spunea Kissinger, doresc să vă spun că preocuparea noastră este exact opusă preocupării dumneavoastră. Dumneavoastră doriți să

preveniți, printr-un sistem general, ca o superputere să se amestece în afacerile interne ale statelor din Europa Răsăriteană [...] Noi am dori să prevenim situația în care aceeași superputere să intervină în Europa Occidentală, iar în această privință mecanismul prezintă anumite pericole”.

Ceașescu revenea la problema care îl preocupă: „De altfel, în însăși Carta Națiunilor Unite sunt anumite aspecte determinate de starea de război, în legătură cu care vor trebui găsite soluții corespunzătoare. Nu mă refer la dreptul de veto; nu este o problemă actuală. Dar în Cartă sunt prevederi care mențin dreptul de intervenție în treburile altor state”. Secretarul de Stat îl întreabă: „Din punct de vedere tehnic, juridic, dumneavoastră sunteți un stat inamic pentru Uniunea Sovietică?” Ceașescu răspunde: „Legal, nu; avem tratat. Dar în legătură cu articolul 53, referitor la «fostele state inamice», se pot găsi oricând interpretări.” Și continuă: „Să știți că nu este vorba numai de România. Este, în fond, o situație unică în istorie, când, la mult timp după un război, anumite țări mențin dreptul de a interveni ori-când consideră că este cazul.” Henry Kissinger răspunde:

„Personal, cred că, dacă ar fi vorba de un tratat de pace cu Germania, acesta ar fi foarte greu de negociat în acest moment. Pe de altă parte, nu

Nu se poate ca 50 milioane de oameni din țările cu petrol să modifice civilizația industrială a 800 milioane de oameni

văd încă ce ar da un tratat de pace altor țări”. „Noi avem tratat de pace îi spune Ceașescu, semnat la Paris, în 1946 [de fapt, în 1947 n.a.]. Cu toate acestea, nu dorim să repetăm povestea cu mielul și lupul”. Asigurându-l că-i înțelege perfect punctul de vedere, secretarul de Stat reia: „Personal, cred că un tratat de pace cu Germania este acum foarte dificil, datorită condițiilor și mentalității din cele două părți ale Germaniei. I-am spus lui Brejnev că cel mai mare pericol pentru pace este ca R.D.G. să câștige campionatul

mondial de fotbal. În mare măsură, el a fost de acord. Încrederea în forțele lor ar fi căpătat atunci proporții ne-maipomenite și necontrolabile.”

Ceașescu insistă: „Problemele acestea merită să fie discutate odată mai în amănunt, pentru că, oricum, Statele Unite, asumându-și o anumită răspundere în Europa, trebuie să țină seama mai mult de interesele tuturor statelor de pe continent”. Și continuă: „Știm că Statele Unite nu pot fi aseamuite cu Germania [din 1939 – n.a.], dar pericolul unei înțelegeri în doi este văzut de toate țările din Europă, chiar și de cei mai buni aliați ai dumneavoastră”. Aici, Kissinger are o replică promptă: „Nu le plac înțelegerile noastre, ca să le poată face ei”.

Nicolae Ceașescu își începea mandatul abordând, într-una dintre primele întâlniri cu Brejnev, problema tezaurului României evacuat în 1916-1917 la Moscova (*Magazin istoric*, nr. 10/1999) și și-l încheia, în 1989, punând public problema consecințelor nefaste ale Pactului Ribbentrop-Molotov (*Magazin istoric*, nr. 12/1989). Acest document ne arată că subiectul l-a preocupat permanent. ■

Până la sfârșitul anului, Henry Kissinger vizita din nou China (aici cu președintele Mao și premierul Ciu Enlai)

Istorici pe care i-am cunoscut

DAVID PRODAN

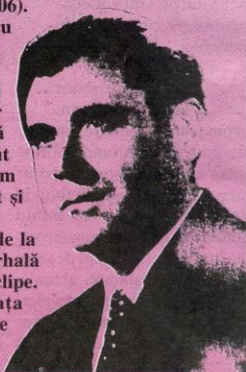
Prezența lui David Prodan (13 martie 1902-11 iunie 1992) printre aceia care au avut privilegiul de a-i fi apropiați a fost predominant discretă, pe măsura temperamentului său (pentru personalitatea istoricului vezi și

Magazin istoric, nr. 6/2002; 11, 12/2006).

Cu toate acestea, ea s-a afirmat cu o notă inconfundabilă, pe mai multe planuri, statornicindu-se nealterată în amintiri ce își pierd, poate, din amănunte, dar păstrează gravitatea esențială a unei personalități ce nu s-a vrut neapărat astfel, dar a fost oricum deosebită în multe din ce a gândit și săvârșit în cultura noastră istorică.

Au trecut mai bine de 15 ani de la plecarea sa dintr-o viață de patriarhală întindere, lucidă până în ultimele clipe.

Ani care ne readuc mereu în fața ochilor imaginile omului, ale profesorului, ale istoricului creator.

Academician CAMIL MUREȘANU

L-am văzut pentru întâia dată într-o sală de curs universitar, în toamna anului 1948. Până atunci, pătrunderea mea, încă superficială, în labirintul scrierilor istoriei mă apropiase doar de lucrarea ce, la vremea ei, făcuse oarecare valuri: *Răscoala lui Horea în comitatele Cluj și Turda*, deoarece autorul, aspirând la titlul doctoral, pledase pentru teza insolită pe atunci că mișcarea moților fusese una socială, fără (sau aproape fără) colorit național. Profesorii săi, de altă școală și alte convingeri, n-au fost de acord, însă au avut onestitatea de a aprecia valoarea în sine a cercetării și a-l îndemna să-și susțină teza.

Mult mai târziu, în cadrul restrâns, D. Prodan mi-a

mărturisit probabil nu doar mie că după trecerea atâtor ani era dispus să corecteze caracterul tranșant al opiniilor sale de odinioară, recunoscând că oricât de surprinzător ar fi fost un filon „național”, în accepțiunea posibilă în secolului al XVIII-lea, se întrevăzuse în disperata ridicare la luptă a moților lui Horea.

Când a apărut la catedră, recent numit la disciplina „Istoria modernă a României”, întâia impresie nu mi-a fost dictată de dezbaterile din jurul lucrării amintite, ale cărei ecouri se atenuaseră, în favoarea unora devenite mai actuale: „Teoria imigrației românilor din Principatele Române în Transilvania în secolul al XVIII-lea”.

Într-o atmosferă în care prelegerea universitară tindea a fi încorsetată în tipare rigide, amputându-i-se originalitatea și degradând-o din punct de vedere științific, D. Prodan a apărut ca o remarcabilă excepție. Scriam despre ea câteva rânduri, de la care nu mă pot abate nici acum: „Îl caracteriza logica perfectă a expunerii și un echilibru al dozării mijloacelor de expresie, care nu mai lăsa loc niciunui adaos și niciunei omisiuni. Esențialul era că D. Prodan nu «expunea», ci «gânde» fenomenele istorice. Rostirea lui se singulariza, fiindcă nu înveșmânta preluare, ci creație de idei asupra istoriei”.

Cursul său, refuzând a se modela după prescripții dictate, a fost, la un moment dat, stigmatizat de un mercenar al dictatelor cu epitul de „pamflet naționalist”, fiindcă avusese rectitudinea morală și științifică de a identifica, în revoluția de la 1848 din Transilvania, cota parțială de justificare istorică a liberalismului maghiar, dar și aceea, pregnantă, a aspirațiilor către libertatea națională românească. Cursurile lui D. Prodan au rămas pe aceeași linie: ferm documentate și susținându-și ideile cu o hotărâre calmă, neostentativă și repudiind concesiile de circumstanță.

In fond, detașarea aceasta, o altă mărturisire pe care o dețin, provenea și din faptul că activitatea la catedră nu se număra printre pasiunile lui. Ele gravitau în jurul mesei de lucru din arhive, unde petrecea, cu o tenacitate devenită proverbială, ore nefârșite.

În ciuda amănuntului evocat, sunt dator a mă înscrie ușor împotriva mărturisirii sale. Poate că lui D. Prodan nu i-a plăcut în chip aparte prezența la catedră, dar așa cum remarcasem de la început un talent natural al prelegerii l-a avut, într-o formulă care s-a încercat a-și afla imitatori, dar n-a reușit a-l egala.

Convingerea mi-a rămas nezdruccinată până astăzi, amintindu-mi de examenele susținute în fața lui. Examenul este o probă nu numai pentru „inculpat”, ci și pentru „judecător”. D. Prodan era printre acei relativ rari profesori care știau să verifice și să stimuleze gândirea și capacitatea de înțelegere a

studentului. Logica periplului său în perimetrul cunoștințelor acestuia era perfectă. De aceea mulți tineri care memorau materia de examen rămăneau indignați când profesorul îi respingea, fiindcă nu probau depășirea pragului minimal al judecății istorice.

Treptat, personalitatea savantului s-a impus opiniei științifice prin întinderea și profunzimea marilor sale sinteze istorice. Versiunile studiului asupra aceluia *Supplex Libellus Valachorum*, cercetările asupra iobăgiei, iar în anii mai din urmă monumentală monografie dedicată răscoalei lui Horea l-au consacrat pe D. Prodan ca pe unul dintre cei mai temeinici reprezentanți ai istoriografiei române.

Au fost dintre aceia care nu l-au agreat. Omul Prodan a avut momente de afirmare dărză, chiar încăpățănată, a unor convingeri, care l-au făcut incomod și au dus la subminarea activității sale la catedră.

Prelegerile universitare erau adesea etichetate drept dificile, iar pretențiile la examene exagerate.

David Prodan
și autorul (dreapta)

Cercetărilor, puse în valoare prin lucrări de dimensiuni impresionante, li s-au recunoscut erudiția, solida întemeiere pe documentele originale de arhive. O operă de veritabil maestru a fost pomenita răscoală a lui Horea, în care D. Prodan a știut, cu o artă de neegalat, să lase loc larg graiului documentelor și să facă din desfășurarea lor țesătura unei lucrări ce împletea luciditatea istoricului cu resemnarea sau revolta, deopotrivă de tragice, ale cronicii.

Portretul psihologic al lui Horea e una dintre paginile antologice din istoriografia noastră. Nu va fi nicidecum de prisos a-l rememora: „Ceea ce-l distinge în mijlocul semenilor săi e o dotație firească, o psihologie personală, un mai adânc sentiment al dreptății și nedreptății, o mai ardentă pasiune, un mai acut curaj al acțiunii... Horea e inima masei, nu superiorul detașat al ei. Și mai are în plus acel indefinibil care modelează pe eroul popular, deține acea doză de taină care-l face apt pentru a cumula virtuți refuzate omului obișnuit, taină care vrăjește încrederea multăimii, îi stărnește imaginația, pune în mișcare legenda, duce la nemurire eroul”.

Cu greu va descoperi și proclama cineva, în scrierea noastră istorică, rânduri mai inspirate decât acestea.

Cei ce au năzuit a-l înțelege și a-i urma exemplul, întru admirație pentru excepționala lui statură intelectuală, îi vor înveșnici neuitarea cu un vers și el de neuitat:

„Înmormântat în astă stea,
În nopți voi lumina cu ea”. ■

Un avion Spad C.I.-61, pe aerodromul Pipera...

În perioada interbelică, guvernele României au încheiat numeroase contracte cu firme occidentale pentru cumpărarea unor avioane considerate performante. Și chiar dacă s-au cheltuit miliarde de lei, aparatele de zbor au rămas în mare parte depășite, multe dintre ele neputându-se nici măcar desprinde de sol. Situația extrem de

AFACERI NECURATE CU AVIOANE UCIGAȘE

Dr. VALERIU AVRAM

Prin Contractul nr. 5.957, din 10 noiembrie 1925, Ministerul de Război român a comandat din Franța 100 de avioane de vânătoare tip Spad C.I.-61, dotate cu motoare de 450 CP Lorraine Dietrich. La cererea autorităților militare române, aparatele trebuia construite din lemn, pe motiv că astfel întreținerea era mai ușoară, iar unele piese de schimb se fabricau în țară.

Contractul prevedea să se achite 188.000 de franci francezi, ceea ce însemna 4.000.000 lei bucata, Spad 61 devenind astfel cel mai scump avion cumpărat din străinătate de către Ministerul de Război.

O jucărie prea costisitoare

A fost cel mai scump, dar și cel mai neperformant aparat, din cauza numeroaselor vicii grave de proiectare și construcție. Era instabil în aer, pilotul neavând nici o șansă de redresare a avionului, dacă acesta își pierdea echilibrul în zbor. Singura salvare rămânea parașuta din dotare.

Pentru recepționarea contractului a fost numită o echipă

de piloți cunoscuți (căpitanul Traian Păclea și locotenentii Nicolae Opreș și Gheorghe Ștefănescu, ultimul considerat de documentele vremii „un foarte bun pilot, cu un trecut eroic în anii războiului de întregire, dar și cu o carieră de instructor de zbor...”).

Spad C.I.-61 s-a dovedit a fi un adevărat pericol de la

Constantin Beroniade

primele teste. Astfel, fiind supus probelor statice (încercarea rezistenței aparatului), s-a constatat imediat: „este un avion îndoielnic și prezintă nesiguranță în exploatare, celula nu va rezista unei alte probe statice, întrucât

se bănuiește că firma ar fi trucat calculele...”. Acestea sunt cuvintele deosebit de dure ale raportului Direcției Aeronauticii din Ministgrul de Război, raport ce a condus la impunerea unei noi testări de rezistență. Firma producătoare „Blériot” a refuzat, ajungându-se astfel la arbitrajul Ministerului de Război francez, care i-a cerut firmei să întărească lonjeroanele (grinzile de rezistență ale fuselajului) și aripile. „Blériot” a fost de acord, cerând în schimb, pentru fiecare avion astfel modificat, o sumă de 251 franci francezi.

Recepția finală a început la 1 mai 1927. Atunci s-a constatat că la 5.000 m altitudine, motorul avionului se înfunda, turația scădea brusc, din cauza unei carburanții defectuoase. Locotenent comandorul aviator Haralambie Giossanu, membru al Comisiei de recepție, merge până acolo în recomandarea sa, încât propune: „respingerea întregii comenzi de 100 Spad-uri, casa producătoare fiind de rea credință”.

gravă s-a datorat mai ales unor politicieni și comandanți militari corupți, care, în urma unor comisioane substanțiale, au dotat aviația română cu aparate bune doar pentru... muzeu. Astfel s-a întâmplat și cu achiziționarea „super-performantului” avion Spad C.I.-61. Dar să lăsăm istoria să povestească.

... și altul prăbușit

Situația rămâne neschimbată și, începând cu 8 mai 1927, după ce au fost recepționate, avioanele Spad-61 au fost îmbarcate pe vapoare și expediate în portul Constanța, fiind transportate cu trenul la Arsenalul Aeronautic, unde urma să fie montate și verificate. Apoi ele se îndreptau spre unitățile de vânătoare din cadrul Flotei de Luptă, la 1 octombrie 1927 intrând în serviciul curent.

Adevărate sierie zburătoare

În zilele de 1-3 octombrie 1927 s-au executat zboruri demonstrative pe aerodromul Pipera, de către căpitanul Romeo Popescu și aviatorul francez Villechanoux, pilotul firmei producătoare. Efectuând mai multe zboruri, căpitanul Traian Păclea, maestru al acrobației și profesor la Școala de perfecționare de la Buzău, constata într-un raport: „la manevra de redresare pentru ieșirea din vîrîlă, după ce comenzile au fost puse la mijloc (așa cum este procedeul clasic), avionul a continuat să mai facă încă 3-4 ture de vîrîlă (răsucire), ceea ce este periculos; acest avion pune în pericol viața piloților noștri”.

Abia intrate în dotarea aviației de vânătoare, Spad-urile 61 au început să facă și primele victime. Astfel, la

sfârșitul lunii mai 1928, celebrii aviatori francezi Costes și Le Brix au fost invitați să viziteze România. O escadrilă de avioane Spad-61 le-a ieșit în întâmpinare, pentru a-i însoți la aeroportul Băneasa. Avionul pilotat de plutonierul aviator Dumitru Grigorescu, de la Flotila de Luptă, a luat foc în aer, pilotul nereușind să se salveze. Un an mai târziu, la 15 august 1929, unui aparat de același tip i s-au rupt aripile în zbor, avionul prăbușindu-se, iar pilotul murind.

Într-o statistică realizată de Inspectoratul General al Aero-

Georghe Mărdărescu

nauticii privind accidentele de aviație și tipurile de avioane cele mai frecvente care le produc, se arăta: „avioanele Spad-61 au produs între anii 1927-1931 cele mai multe, proporția fiind de 75%, din totalul accidentelor din aviația

noastră...”. Numai într-un an și jumătate și-au pierdut viața nouă piloți valoroși, scandalul nemaiputând fi evitat.

Generalul Henri Cihoski, comandantul Corpului 7 Armată, în raportul nr. 51/1930 adresat Ministerului de Război, cerea anchetarea celor care au admis să se doteze aviația română cu acest aparat „și a lămurii public aceste chestiuni, oricât de murdar ar fi noroiul care s-ar răscoli, căci onoarea corpului ofițeresc o cere, căci ea nu poate să admită ca în mijlocul său să se găsească generali suspecti” (aluzia îl privea pe generalul Gheorghe Mărdărescu, cel care semnase contractul achiziționării, și pe generalul Vasile Hențescu, cel care nu urmărise derularea acesteia).

În urma unui control efectuat asupra întregului parc de avioane din dotarea Flotei de Luptă de la Pipera, comisia a constatat că, la 14 ianuarie 1931, din 57 de avioane Spad-61 câte erau în dotarea unității, 28 aveau fuselajul rupt sau placajul din care erau construite se ondulasă „și nu mai inspiră destulă încredere în pilotarea lor [...] Comisia este de părere că aceste avioane constituie un material dubios...”.

Dar accidentele au apărut și în alte circumstanțe, cum ar fi cazul tragerii cu armamentul aflat la bord. Astfel, la 12 octombrie 1929, cu ocazia unor aplicații în poligon,

„s-au împușcat elicele la avioanele Spad-61, radiatoarele și capotele, datorită defecțiunilor de adaptare a mitralierelor pe capotă și a defectării aparatelor de sincronizare.” (Mitralierele montate la bordul avioanelor trăgeau, sincronizat, printre palele elicelor).

În centru, cu mantaua pe umăr, generalul Rudeanu; cu mantaua de culoare deschisă Dumitru Bădulescu, aviator erou în Primul Război Mondial

Înșelăciune încă de la început

Avioanele Spad-61, chiar de la intrarea lor în dotarea aviației române, n-au fost în realitate aparate de vânătoare, iar la data cumpărării lor din Franța, acestea fuseseră scoase din serviciul aviației țării respective. S-au plătit sume enorme pentru a se aduce din străinătate avioane de școală pentru faza I, piloții învățând numai zborul orizontal, fără executarea acrobațiilor aeriene, necesară pregătirii lor ca piloți de război. Iar asemenea aparate, cu mult mai bune, se realizau în întreprinderile românești I.A.R.-Brașov și S.E.T.-București. Interese politice și personale au făcut să se achiziționeze din afară, pentru comisiunile substanțiale, avioane deosebit de periculoase.

Din cauza imperfecțiunilor constatate în exploatarea lor, a numeroaselor accidente, prin Ordinul nr. 03.774 al Subsecretariatului de Stat al Aerului, începând cu 1 noiembrie 1932, avioanele Spad C.I.-61 au fost scoase din serviciul aviației române.

Mai putem menționa și o altă carență a contractului: lipsa pieselor de schimb. Din această cauză, numai între anii 1927-1928, Ministerul nostru

de Război a cheltuit peste 650.000 franci francezi pentru achiziționarea acestora.

Nici ministrul de Război, generalul Paul Angelescu, nu era total străin de achiziționarea mult discutatului avion francez. Acesta a ascuns cu bună știință situația gravă în care se găsea aviația română, dezinformând Parlamentul. Astfel, în ședința Adunării Deputaților din 2 mai 1928, Angelescu declara: „Îmi fac o datorie de conștiință pentru a vă asigura că aviația noastră și apărarea aeriană a teritoriului se găsește în plină dezvoltare, că face anual progrese și că în scurt timp se va găsi la înălțimea misiunii sale. Aviația noastră este înzestrată cu avioane moderne...”

Dar generalul Paul Angelescu mințea pur și simplu. Iată ce cuprindea raportul nr. 198 din 2 decembrie 1928, întocmit de generalul Vasile Rudeanu și trimis Ministerului de Război pe această temă: „...În organizarea actuală, în caz de război, aviația de vânătoare, de care avem mare nevoie, lipsește complet. Cât timp avioanele Fokker au fost depozitate la noi, în caz de război, se putea conta pe ele, deoarece s-ar fi scos imediat din hangare și s-ar fi distribuit la unități. Astăzi, această soluție nu se mai poate aplica,

fiindcă motoarele acestor avioane sunt în curs de expediere în Franța pentru reparații, unde vor sta trei luni. Deci va fi o perioadă de criză în acest timp, în care nu vom dispune de niciun avion de vânătoare...”

Rădăcinile corupției erau mult mai adânci decât se putea imagina la prima

vedere. Astfel, mergând puțin în trecut, mai exact în luna mai a anului 1925, când s-au achiziționat avioanele Fokker D.XI, despre care se pomenea cu oarecare regret în raport, generalul Vasile Hentescu, directorul superior al Aeronauticii, și adjunctul său, locotenent-colonelul Constantin Beroniade, cei doi semnatari ai contractului, au informat conducerea Ministerului de Război că avioanele Fokker sunt complet noi, din stoc. Adevărata situație a prezentat-o însă generalul Vasile Rudeanu, un om integru, care i-a demască pe cei doi comandanți corupți. Imediat, opinia publică a cerut judecarea lor. În aceste condiții, s-a instrumentat un proces cu ușile închise și instanța militară a Corpului 2 Armată, prezidată de generalul Clement Davidoglu, i-a găsit nevinovați pe cei doi ofițeri superiori, achitându-i.

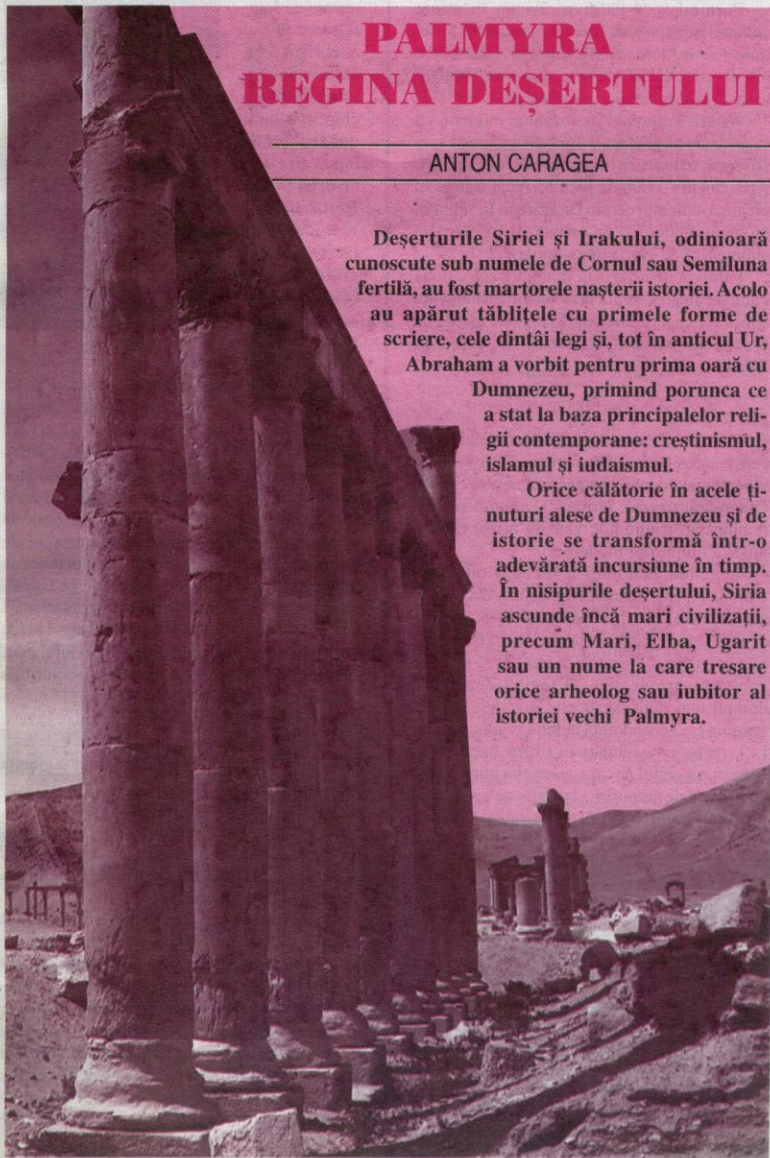
Mai mult încă, după revenirea în țară a prințului Carol și instalarea lui ca rege al României, în iunie 1930, acesta l-a avansat pe C. Beroniade la gradul de general de escadră aeriană, pentru că fostul prinț primise și el comisioane substanțiale în timpul derulării acestor afaceri veroase. ■

PALMYRA REGINA DEȘERTULUI

ANTON CARAGEA

Deșerturile Siriei și Irakului, odinioară cunoscute sub numele de Cornul sau Semiluna fertilă, au fost martorele nașterii istoriei. Acolo au apărut tăblițele cu primele forme de scriere, cele dintâi legi și, tot în anticul Ur, Abraham a vorbit pentru prima oară cu Dumnezeu, primind porunca ce a stat la baza principalelor religii contemporane: creștinismul, islamul și iudaismul.

Orice călătorie în acele ținuturi alese de Dumnezeu și de istorie se transformă într-o adevărată incursiune în timp. În nisipurile deșertului, Siria ascunde încă mari civilizații, precum Mari, Elba, Ugarit sau un nume la care tresare orice arheolog sau iubitor al istoriei vechi Palmyra.

Pornind spre Palmyra aveam în minte cuvintele distinsului fost ambasador al Siriei în România, domnul Mohammad Abbas, care mă sfătuia: „Să fii în Siria și să nu vezi Palmyra aceasta este cea mai mare greșeală!”

Astăzi, Palmyra este un sătuc modern, cu case cu un singur etaj, drumuri care așteaptă sosirea următorului autocar cu turiști. Aproximativ 3.000 de locuitori mai trăiesc în preajma anticului centru caravanier. În schimb, un hotel modern și un restaurant încearcă să amintească de gloria de odinioară.

Palmyra de astăzi stă în umbra celor două Palmyre ale trecutului: una celebră, datând din epoca romană; și una uitată parcă de cărțile de istorie, dar nu mai puțin atractivă, cea a lui Saladin.

Zenobia din poveste

Palmyra Zenobiei este, fără îndoială, cea care îi atrage pe turiști în regiune. Hollywoodul și reclamele contemporane ne-au prezentat o Cleopatră siriană, simbol și model pentru feminismul triumfător. Dar nu a fost doar o modă a timpurilor moderne!

Legenda Zenobiei a început odată cu domnia ei: „a dispărut orice rușine, dacă, într-adevăr, statul a decăzut până atât, încât, în timp ce Gallienus [împărat roman, 253-268, n.a.] se purta rușinos, s-a ajuns ca femeile să fie bune conducătoare de stat. O regină Zenobia a domnit mai mult decât este îngăduit sexului feminin [...] era adorată în felul regilor persani [...], mergea la adunări în ținuta împăraților romani, eu coiful pe cap, cu mantia împodobită cu o bandă de purpură [...] manifesta severitatea proprie tiranilor când necesitatea o cerea, precum și bunăvoința împăraților, când era

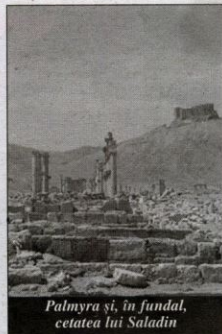
nevoie de înțelegere, era o ocrotitoare a bunurilor statului, într-un chip mai mult decât feminin...” Era descrierea din *Historia Augusta*, colecția târzie de biografii romane (117-284), făcută cu un amestec atât de uimire, cât și de dispreț.

Cine a fost însă Zenobia?

Începând cu secolul I d.Hr., zona Palmyrei a cunoscut o rapidă creștere economică, oaza dintotdeauna fiind un important centru caravanier, ce făcea legătura între colectivitățile bogate situate de-a lungul Tigrului și Eufratului, antica Mesopotamie și zona de coastă a Feniciei. Anual, treceau sute de caravane, aducând cerealele Mesopotamiei, la schimb cu produsele industriale de pe coastă. *Pax romana* sistemul de ordine internațională instituit de Imperiul Roman, de-a lungul Mării Mediterane, și *Pax partica* al Imperiului part, de-a lungul Orientului Mijlociu, au contribuit simțitor la creșterea rolului zonei. Dintr-un simplu popas pentru caravane, după cele zece zile ale trecerii prin deșert, Palmyra a devenit un centru diplomatic, vamal și militar la granița celor două imperii concurente.

De acel echilibru a profitat clasa de mijloc, care a preluat controlul afacerilor de graniță, nu întotdeauna foarte legale, și a reușit ca, în doar 100 de ani, să ridice, în mijlocul nisipurilor, un oraș puternic.

Palmyra nu reprezenta autocrația descrisă de unii istorici, ci, din contră. O clasă mijlocie bogată își ridicase cartiere negustorești puternice, hanuri impresionante și, cel puțin, trei piețe de desfacere pentru produsele Partiei și Romei. Locuințele acelei clase medii reprezentau mai bine de 30% din suprafața orașului, ceea ce le-a permis arheologilor să speculeze că bogăția și influența lor nu a fost deloc de neglijat!

Palmyra și, în fundal, cetatea lui Saladin

Imagine de ansamblu a anticei așezări

Templul Afroditei...

Democrația palmyriană avea, de altfel, o enormă *agora*, unde debaterile politice și filosofice însofiteau atmosfera. Acolo au strălucit episcopul Antiohiei Paul din S a m o s a t a (200-275) și

retorul și filosoful Cassius Longinus; exista o Academie neoplatoniciană, simbol al unei vieți intelectuale active.

Roma deșertului

În mica republică, factorul decizional era Senatul; arheologii contemporani au descoperit că număra aproape 200 de membri, ce dezbăteau afacerile prosperiei comunității. Aristocrația palmyriană era, fără îndoială, recentă și întemeiată pe *timeocrație*, puterea banului. Din rândul ei, structură adeseori legată prin alianțe matrimoniale și rivalități crunte, s-a impus și Zenobia.

Probabil, precum deseori în viața elitei palmyriene, căsătoria cu Septimius Odenathus, un lider militar și politic, a reprezentat un astfel de aranjament, menit să îi ușureze viitorului soț preluarea puterii.

Zenobia a încercat să păstreze aparențele unei adevărate povești de dragoste. Călărea alături de Odenathus, participa la vânătorile și la expedițiile sale militare; i-a dăruit un fiu: Vabalathus, totul, în încercarea disperată de a prezenta imaginea unei familii fericite!

De altfel, în Palmyra trebuia să domnească fericirea! În luxoasele morminte ale localității, adevărate turnuri uriașe, cu 4-5 etaje, copiind, oarecum, imaginea orașelor babiloniene, cu un ritual funerar preluat însă de la egipteni (cuprinzând îmbălsămarea corpului în temple special amenajate, operațiune realizată de preoți și medici specializați), se ridicau impozante statui, reprezentând membrii familiei decedate discutând, sărbătorind și zâmbind, ca și cum moartea nu ar fi fost decât o petrecere continuă. Tradiția Palmyrei cerea ca familia

să fie unită, în acel banchet funebru, și după moarte. Cu atât mai mult, în timpul vieții, trebuia apreciată solidaritatea familială și fericirea.

Cu toate că Zenobia a încercat din răsputeri să păstreze aparențele, imaginea fericirii matrimoniale a început să se clatine. S-a aflat că Odenathus avea o aventură! Soția nu a așteptat să își vadă poziția pusă sub semnul întrebării și, în 267, în timpul unei vânători, brusc, Odenathus și-a găsit sfârșitul, în urma unui accident nefericit. În preajmă i-a fost, tot timpul, iubitoare, Zenobia.

Preluarea puterii nu a mai reprezentat apoi o problemă: în perioada minoratului fiului celor doi, Vabalathus, Senatul Palmyrei nu avea o altă soluție. Situația se prezenta într-adevăr strălucită: în anul 260, împăratul roman Valerian (253-260) încercase să distrugă veșnicul inamic, Partia, dar nu reușise altceva decât să piară, atât el, cât și armata în fruntea căreia se afla. Vidul de putere a fost ocupat de Odenathus, care a respins atacurile partilor și a salvat, astfel, estul Imperiului. În schimb, a fost recompensat cu acordarea titlului de „general al romanilor”, primind și dreptul la supremație în acea zonă.

Odenathus a preluat titlul de „rege al regilor”, anunțând că, pentru a distruge Imperiul Part, se va sprijini pe Roma. După moartea acestuia, Zenobia a ales o altă politică: Roma trecea printr-o perioadă de anarhie și dese lovituri de stat, importante regiuni proclamându-și independența, în timp ce noul suveran, un simplu ofițer illyr, Aurelian, nu părea să facă față situației. Roma arăta ca un imperiu în pragul prăbușirii definitive. În acele condiții, Zenobia a decis o răsturnare de alianțe,

... și Marele Templu al lui Baal, divinitate a naturii și a fecundității

sprijinindu-se pe Partia pentru a cuceri toată zona orientală a Imperiului Roman.

În anul 269 trupele sale au cucerit Egiptul, grănarul Romei, și Asia Mică, și Antiochia. Pe monete, a prezentat anexiunea ca fiind realizată cu acordul Romei: pe o parte era efigia reginei Zenobia; pe cealaltă imperatorul roman Aurelian. Ultimul nu a apreciat nici gestul, nici atacul Palmyrei și a decis lansarea unei campanii militare împotriva agresivului regat caravanier.

Totul a început să meargă prost pentru Zenobia. Partia, care nu uitase rolul jucat după 260, când o împiedicase să cucerească estul Imperiului Roman, a rămas impasibilă, asistând la atacul lui Aurelian. Trupele Palmyrei erau prea puține și deloc pregătite pentru o confruntare cu puternica Romă. Rezistența a fost eroică atât la Antiochia, cât și la Emeea. Dar, în zadar!

Doar deșertul și caprele

Înfrântă, regina, care își spunea acum *Septimia Zenobia Augusta*, adică se considera împărăteasă a romanilor, a încercat o ultimă rezistență în Palmyra. Spera ca drumul lung, deșertul și atacurile cavaleriei, extrem de bine pregătită și bazându-se pe dromader, ca animal de locomotie rapidă și eficientă, să o ajute. Din nou, calculele au fost greșite: Aurelian a trecut deșertul, a respins cavaleria și a început asediul. Ultima speranță a Zenobiei, un ajutor part, nu a venit!

Zidurile Palmyrei nu fuseseră gândite pentru un asediu și nici poziția orașului, situat într-o vale înconjurată de munți, nu era prea fericită. Zenobia a ales calea fugii: pe celebrul și rapidul dromader, simbolul orașului, a părăsit, în grabă, Palmyra. A fost însă capturată de romani, lângă Dura Europos, unde se opri pentru a aștepta... ajutorul part.

Ruinele palatului lui Dioclețian

Rămas fără regină, în 272, regatul a capitulat: Aurelian biruisse!

Zenobia și Valbalathus au ajuns la Roma și au fost expuși într-un car triumfal, dar nu au fost executați, ci au primit domiciliu forțat și o pensie. Fosta împărăteasă nu era însă pregătită să accepte noua situație degradantă, impusă de Aurelian. Avea încă susținători și rude dispuse să o asculte. La instigarea ei, Antiochus, una dintre rudele sale mai îndepărtate, a reușit să se impună, învingând garnizoana romană și provocând, astfel, o adevărată reacție în lanț, de amploare, în întreg Orientul. În noua situație, Zenobia i-a cerut lui Aurelian să o lase să se reîntoarcă, cu scopul de a opri revolta.

Împăratul a înțeles că totul era o manevră, care să-i permită Zenobiei să scape din captivitate și să reia lupta. În 273, Aurelian a revenit și a lansat atacul direct spre Palmyra. Deși impresionante, zidurile cetății nu au rezistat mașinilor de asediu romane. O lună mai târziu, soldații imperiului au intrat în oraș și au început jaful.

Palmyra nu a dispărut complet din istorie, cum s-a crezut. Din cei 20.000 de locuitori, pe care orașul i-a avut în momentul său de maximă glorie, au rămas în regiune peste 10.000, iar comerțul, principala ocupație, a continuat să fie înfloritor. Elita a fost distrusă aproape în întregime, unii dintre filosofi au fost executați, ca și o parte dintre senatori. Ceilalți, rămași în viață, au fost deportați în Italia.

Împăratul Dioclețian (284-305) a ridicat în zonă un palat impresionant, tocmai pentru a supraveghea operațiile contra partilor.

Lovitura finală a fost dată de către acel veșnic inamic, statul part, care, în condițiile luptelor de la granița de est, a atacat orașul, în 297, incendiindu-l. Populația înțelegea că Palmyra a fost condamnată; părăsirea orașului a fost definitivă, în urmă rămânând doar nisipul deșertului și caprele. ■

Amfiteatrul

Pastila de cuvinte

Deși fondul de bază al terminologiei religioase este constituit, în limba română, din cuvinte moștenite din latină (ca Dumnezeu, cruce, biserică, botez etc.), nu trebuie să ne mire că o serie de termeni, de felul lui gheenă și iad, sunt împrumutați din slavonă, limba Bisericii Ortodoxe din estul Europei. În aceeași situație sunt cuvintele rai, duh și moaște, care se referă la practici religioase sau la liturghie și care au apărut prin secolele al IX-lea – al X-lea, odată cu creștinismul propovăduit în limba slavonă în sud-estul și răsăritul Europei.

CU ORIGINEA ÎN ANTICHITATE

Academician MARIUS SALA

Gheenă este un cuvânt vechi (apare în secolul al XVI-lea, în Codexul Voronețean) și are înțelesul de „iad”. El este un împrumut din slavonul *geena*, cu același sens (în slavonă a fost luat din gr. *geenna*). De altfel și *iad*, sinonimul lui, este împrumutat tot din slavonă, unde cuvântul *iadū* este urmașul gr. *hades*, „zeul Infernului”. La originea îndepărtată a lui *gheenă* se găsește termenul ebraic *Gēhinnōm*, numele unui loc ce însemna „valea lui Hinnom”, situat în apropiere de Ierusalim, unde exista un templu al zeului Moloh, căruia i se aduceau jertfe omenesci, mai ales copii. De aceea, a ajuns să semnifice un loc de pedeapsă și de chinuri veșnice. Împrumutat de greacă din ebraică, *geenna* a dobândit sensul de „loc de tortură”. Din greacă l-au luat latina bisericească (în forma *ge(h)ena*) și slavona (*geena*, „infern”).

Când vorbim de *gheenă* și *iad* trebuie reținut că acestea se referă la un lăcaș întunecat și invizibil, unde ajung cei răi, pe când cei drepti vor intra în

Împărăția cerurilor (lat. *imperium coelorum*) sau în lăcașul fericirilor. Din cauza acestei imagini a iadului, un loc întunecos și invizibil, s-a ajuns la folosirea cuvântului *păcură* ca sinonim pentru „iad” (în limba veche). *Păcură* este moștenit din lat. *picula*, diminutiv al lui *pix*, „smoală”; de la sensul primitiv „șitei brut, negru sau brun-închis” el a evoluat la sensurile figurate „întuneric nepătruns, ceață, infern”. Această evoluție a fost posibilă pentru că, în imaginația populară, infernul

era așezat sub pământ, iar de acolo, din adâncime, s-ar vedea izvorând acel lichid negru ca smoala. În felul acesta *păcura* s-a asociat cu ideea de „infern”.

Cuvântul *jenă* este un împrumut din francezul *gêne*. În vechea franceză avea forma *gehenn* și însemna „tortură”. La baza lui se află același cuvânt ebraic *Gēhinnōm*, care stă și la baza lui *gheenă*. Deci *gheenă* și *jenă* sunt dublete etimologice.

Lesbian(ă) este un cuvânt întrebuințat mai puțin frecvent cu sensul „persoană care face parte din populația insulei grecești Lesbos, situată în apropierea litoralului turcesc” decât, în forma de feminin, cu sensul „femeie care practică homosexualitatea”. În ambele sensuri vine din fr. *Lesbien(ne)*, cuvânt derivat de la numele insulei *Lesbos*. Al doilea sens a apărut ca aluzie la obiceiurile atribuite poetei Sapho, originară din această insulă.

Sapho a trăit între secolele al VII-lea - al VI-lea î.Hr.; a

Miniatură dintr-un manuscris medieval al Legenda aurea

fost o mare poetă, care a inventat strofa numită *safică*. Pictura de pe unele vase din secolul al V-lea î.H. dovedește popularitatea de care s-a bucurat: Platon o numea „A zecea Muză”; Plutarh a elogiat-o; Ovidiu o pune în galeria marilor îndrăgostiți; Catul și Horațiu i-au tradus versurile în latină și, mai aproape de zilele noastre, nu puțini poeți, printre care Leopardi, au fost inspirați de ea.

Sapho a întemeiat o asociație de tinere nobile, plasată sub auspiciile Afroditei (zeița dragostei la greci, căreia îi va corespunde Venus la romani), în cadrul căreia se studiau poezia, muzica și dansul. Înclinațiile ei pentru unele dintre eleve, evidente în versurile sale, au scandalizat Antichitatea. Explicabile și tolerabile în contextul emancipării femeii din Arhipelagul Eolian, aceste înclinații au fost ridiculizate de autorii de comedii din Atica, care doreau să compromită mișcarea feministă a ateniencelor. Așa a apărut denumirea de *lesbiană* pentru o femeie homosexuală.

Cuvântul *safism* este sinonimul lui *lesbianism*. Ca și fr. *saphique*, este derivat în franceză, de unde l-am luat și noi, de la numele lui Sapho. Un alt sinonim este *tribadism* „lesbianism”, împrumutat în română tot din franceză. Acolo apare în secolul al XIX-lea, ca derivat de la *tribade* „femeie homosexuală”, cuvânt provenit din lat. *tribas*, *tribadis*, la originea căruia se află gr. *tribas*, *tribados*, format de la verbul *tribein* „a freca”.

Dans macabru

Macabru este un adjectiv care se folosește când este vorba despre ceva ce se referă la moarte sau la morți. Din această cauză, înțelesul curent astăzi este „care inspiră groază; sinistru”. Amatorii de dans îl cunosc și din expresia *dans macabru*, unde denumește o temă alegorică reprezentând egalitatea în fața morții, temă apărută în arta medievală a Occidentului. În română cuvântul a fost împrumutat din fr. *macabre* „mortuar”. Dacă m-aș opri aici, ar fi neinteresant. Voi încerca, de aceea, să arăt care este originea îndepărtată a termenului în discuție.

În dicționarul etimologic al limbii franceze al lui O. Bloch și W.V. Wartburg se arată că adjectivul *macabre*, care apare abia la 1842, a fost extras din expresia *danse macabre*, alterare recentă, datorată unei lecturi greșite, a construcției *danse Macabré*, care apare în secolul al XV-lea. Dificultățile sporesc dacă se caută originea expresiei *dans Macabré*. În

secolul al XII-lea este atestat numele *Judas Macabré* pentru Iuda Macabeul, căruia i se datorează separarea Palestinei de Regatul Seleucid, în 164 î.H. În Evul Mediu, Iuda Macabeul era considerat unul din marii eroi ai istoriei (numele *Macabeu* are la origine termenul ebraic *maqabbah* „ciocan”). Biserica făcea rugăciuni pentru morți plecând de la Cărțile Macabeilor

din Vechiul Testament, în care Iuda spune că rugăciunile pentru morți sunt necesare pentru ca aceștia să fie eliberați de păcate. Într-unul dintre textele din Cartea a doua a Macabeilor (capitolul 7) este prezentat măcelul celor șapte frați Macabei, în timpul regelui seleucid Antioh al IV-lea. Se pare că *dansul macabru* își are originea în acest text.

S-au propus și alte soluții etimologice. Unii au sugerat că trebuie să se pornească de la numele Macarius Alexandrinus, un personaj din *Legenda aurea*, scrisă de Iacopo da Varazze în secolul al XIII-lea, cea mai renumită culegere hagiografică din Evul Mediu. Nu se poate explica însă partea finală a cuvântului *macabre* și, mai ales, forma *Macabré*. Alții au pornit de la cuvântul sirian *meqabrçy* „gropar”; creștinii ar fi imitat o ceremonie practică de sirieni (și de evrei) la înmormântări. Dar nu există nicio probă pentru a certifica un astfel de împrumut, care ar implica mari dificultăți cronologice. ■

ROMÂNII ȘI BALCANII

IONEL ZĂNESCU

Termenul strict geografic „Peninsula Balcanică” este o creație relativ recentă. Apare la geograful german Adolph Zeune, în 1808. Configurația etnică actuală a Peninsulei Balcanice a fost în mare măsură determinată de instalarea slavilor în toate zonele acestei regiuni. Evoluțiile istorice petrecute de-a lungul Evului Mediu și apoi în epoca modernă au condus la restrângerea ariei populate de slavi, iar rezultatul a fost accentuarea mozaicului etnic.

Deosebirile și antagonismele etnice și religioase s-au menținut sub dominația otomană și au izbucnit cu virulență în epoca renașterii naționale din secolul al XIX-lea. Coexistența în spațiul balcanic a trei religii (ortodoxă, catolică, islam) a favorizat și a accentuat potențialul conflictual al regiunii. Teoriile istorice despre etnogeneza au fost viciate de interese politice, într-o măsură mai mare decât în alte părți ale Europei.

Începând cu secolul al XIV-lea popoarele din Peninsula Balcanică au intrat, pe rând, sub dominație otomană. Țările române și-au păstrat o largă autonomie internă, devenind locul de refugiu al populației balcanice, care și-a găsit azil și condiții prielnice pentru lupta națională. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, statul român a contribuit material și moral la lupta lor de eliberare.

Un prim pas îl va constitui Tratatul de la Adrianopol (1829), care va recunoaște autonomia administrativă a Greciei (devenită independentă în 1830), a Serbiei și Muntenegrului. În urma războiului ruso-româno-otoman din 1877-1878, la care – alături de trupele române și ruse – au participat și mii de voluntari bulgari, Imperiul Otoman a fost înfrânt. Congresul de Pace de la Berlin recunoaște Bulgaria ca principat autonom, cu mari posibilități de afirmare în spațiul balcanic. România este unul dintre primele state cu care Bulgaria a stabilit relații diplomatice oficiale.

Din iunie 1878, intră în acțiune liga albaneză (Liga din Prizren), prima organizație politică ce reprezenta întregul popor albanez. Ur-

mătorul pas s-a făcut la 28 noiembrie 1912, când adunarea de la Vlora a proclamat independența Albaniei, recunoscută ulterior de toate marile puteri.

Bune relații au existat între România și Grecia. La fel de bune au fost relațiile și cu poporul sârb, concretizate chiar cu o vizită a prințului Mihail Obrenovici la București, în aprilie 1867. La puțin timp, în ianuarie 1868, se încheia la București un tratat de alianță româno-sârb.

Rochie de jupâniță,
creație a unui atelier balcanic

Cu prilejul vizitei lui Th. Văcărescu în 1872, în Muntenegru, prințul Nicolae, vorbind despre o viitoare antantă balcanică, situa România în frunte, deoarece era „cea mai avansată în Orient și țara cea mai bogată în resurse”.

În condiții politice vitrege, pe teritoriul țărilor române s-au așezat importante comunități de bulgari, dar și un număr destul de mare de greci, albanezi și sârbi, care se vor integra cu ușurință în viața social-economică românească. Nu întâmplător, istoricul bulgar Hristina Mihova arăta că „... în România, bulgarii au avut condiții să ducă o viață liberă și liniștită. Ei aveau școli, biblioteci, tipografii

și scoteau ziare proprii. "Albanezii vedeau în români aliații lor firești, iar în România un fel de patrie adoptivă. Despre toate acestea, N.N. Nacio -, directorul Școlii albaneze din București scria: „... bărbați nobili, oameni mari ai României, cu o adevărată iubire fraternală, ne îmbrățișează cu căldură, ne dau azil de mântuire, ne încurajează [...] spre a continua opera începută.”

Totodată, în România și, în special, în București, și-au găsit adăpost și azil politic mari frunți ai popoarelor balcanice, care activau în diverse comitete revoluționare și dirijau pe diverse căi mișcări și răscoale în sudul Dunării, ce urmăreau independența și suveranitatea popoarelor lor. Autoritățile române și-au dat concursul, și ele, aprobându-le tacit demersurile și refuzând de fiecare dată să-i extrădeze, la cererea Imperiului Otoman, pe cei vizați.

In România, s-au tipărit numeroase cărți și publicații destinate spațiului balcanic. Tiparnițele românești și-au adus o contribuție constantă la susținerea cauzei creștine, prin difuzare gratuită de carte cu caracter laic și religios. În 1806 a apărut la Râmnicu-Vâlcea prima carte tipărită în limba bulgară vorbită de popor. În 1824 s-a tipărit la Brașov primul abecedar bulgar, iar în 1869 lua naștere la Braila „Societatea literară bulgară”, embrionul Academiei Bulgare de Științe de mai târziu.

De asemenea, exista un număr mare de periodice ale emigrației sud-dunărene, multe dintre ele fiind subvenționate de statul român sau de personalități de frunte ale culturii și învățământului românesc. Din păcate, identitatea etno-culturală a românilor a fost mereu amenințată în statele balcanice, iar guvernele României au făcut prea puțin pentru păstrarea ei.

Având în vedere rolul pe care l-a jucat România în ansamblul relațiilor interbalcanice, de-a lungul veacurilor, Muzeul Municipiului București organizează, în perioada 19-23 septembrie 2008, o expoziție temporară intitulată „Cultura și civilizația românească în Peninsula Balcanică”.

Pentru a reda contextul și atmosfera epocii, s-au folosit un important patrimoniu muzeal, de proveniență românească, dar și piese aparținând spațiului balcanic, cu tot ceea ce a însemnat: influențe, împrumuturi sau caracter propriu creativ. Piese muzeistice aparțin unor colecții de artă plastică, artă decorativă, arme și accesorii, carte rară, litografii și tipărituri, știință și tehnică, documente etc.

Vizitatorii au prilejul să admire diverse imagini ale orașelor și porturilor dunărene, frumusețea costumelor și accesoriiilor vestimentare de factură balcanică și orientală, cărți și ferecături, obiecte decorative, arme, porțelanuri, icoane, tablouri, toate cu un mare areal de răspândire. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 octombrie 2008, răspunsul la întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**:

— La ce dată s-a semnat, pe Insula Șerpilor, procesul-verbal de predare-primire a insulei de către reprezentanții Ministerelor de Externe din România, respectiv U.R.S.S.?

Răspunsul corect la **Blitz... concursul** din luna iulie 2008 este:

2 iulie 1928

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de domnul Aurel-Ioan Giurgiu, din Cluj-Napoca.

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2009.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, O. P. nr. 1, C.P. 1-702, sect. 1, București

Ștefan Caragea (litografie, secolul al XIX-lea)

Ilic de copil, atelier balcanic (secolele XVIII-XIX)

...Rusciuk (litografie, secolul al XIX-lea)

Pumnal oriental (secolul al XVIII-lea)

Casă veche din Kotel, Bulgaria

Ladă de bijuterii, atelier oriental, secolul al XIX-lea

ALBUM ISTORIC

Căpetenie albaneză și...

...fortăreața Nicopole (litografii din secolul al XIX-lea)

Exclusivitate

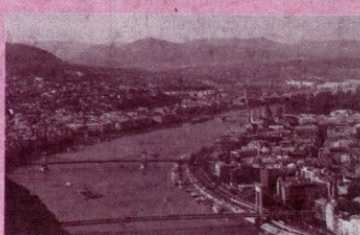
Așa cum cititorii noștri știu (Magazin istoric, nr. 7/2008), în zilele de 23 și 24 mai, la Centrul Cultural Ungar din București, a avut loc o primă întâlnire a redacțiilor revistelor Magazin istoric și História.

Reproducem în continuare intervenția domnului academician Glatz Ferenc, redactorul șef al revistei História și directorul Institutului de Istorie al Academiei de Științe Ungare.

RECUNOAȘTEREA TRECUTULUI NE ABSOLVĂ SĂ-I MAI PURTĂM POVARA

Academician GLATZ FERENC

Istoria este infinită. Interesele celor care trăiesc în istorie se pot schimba și chiar se schimbă. Cei care ieri aveau mai multe teze contrare decât interese comune astăzi pot fi cei mai buni prieteni, pentru că s-au schimbat vremurile și în relațiile lor interesele comune vor fi definitorii. Astăzi interesele popoarelor maghiar și român converg mai mult ca oricând. Avem aceleași probleme: după retragerea puterii sovietice conducerea politică trebuie să se descurce independent în politica globală; după dispariția sistemului unipartid de tip sovietic trebuie reorânduită viața politică și civilă, trebuie clădit sistemul democratic și trebuie învățat comportamentul dictat de democrație și

gestionarea mijloacelor democrației. Trebuie învățat raționamentul economiei de piață.

Ambele țări trebuie să-și găsească locul în Uniunea Europeană. Normele europene sunt comune, iar lumea noastră trebuie să se conformeze acestor norme în cultura politicii și în economie. Ambele state sunt membre tinere ale Uniunii Europene, aparținând grupului celor mai slab dezvoltate state din punct de vedere economic și tehnic. Ambele se află la granița estică a Uniunii Europene, având un rol deosebit de important în intermedierea dintre regiunile vest-europene și est-europene. Ambele trebuie să se coordoneze în construirea conductelor și autostrăzilor care străbat cele două țări, precum și pentru regularizarea cursului Dunării.

Ungaria și România urmează a-și coordona proiectele de regularizare a cursului Dunării, care leagă cele două țări (sus, fluviul la Budapesta; jos, la Cazane)

În cadrul Uniunii Europene Ungaria și România sunt legate și prin interesele economice cotidiene: populația ambelor state dorește un sistem similar de sprijin în dezvoltarea urbanistică, are aceleași probleme în obținerea asistenței necesare în transformarea structurii economice, cum ar fi fondurile destinate modernizării producției alimentare, are același interes față de statele regiunilor vestice sau în ce privește reglementarea migrației forței de muncă, în soluționarea problemelor sociale care apar atât în societatea română, cât și în societatea maghiară, ca rezultat a schimbării sistemului politic și economic.

Angajamentul istoricilor

Chiar și în domeniile în care în mod tradițional avem opinii contrare, suntem capabili de modernizare numai prin efortul comun al celor două state și al intelectualilor din cele două state. Cum ar fi

degajarea tensiunilor etnice-minoritare de un secol sau a tensiunilor din relațiile maghiaro-româno-romene. Și aceste adnotări sunt doar opinii istoricului referitoare la interesele comune. Cu siguranță politicienii ar putea să completeze aceste idei. Însă pentru a recunoaște interesele comune, trebuie să dispară această supărare seculară care ne înceteșează și ochii. Iar această supărare nu poate dispărea decât prin dialog, dacă ne spunem reciproc cine, când și de ce s-a simțit lezat. Și aceste ciocniri de interese de-a lungul istoriei trebuie analizate.

Luptele din perioada de dezvoltare a statelor naționale i-au învățat din motive etnice și naționale pe locuitorii acestor meleaguri. Lupta de interese pentru dominarea teritoriului, pentru administrație, pentru școli, pentru limba în care se țin slujbele. Această luptă de interese a cauzat multă supărare pentru zeci de mii de țărani, industriași, funcționari maghiari și români, chiar și sași și lo-

cuitori de altă naționalitate. Supărare și răni care lasă urme în sentimentele următoarelor generații și care învățesc cele două popoare și, în special, pe intelectualii celor două popoare.

Să recunoaștem supărarea, lezarea celui alt. Trebuie să fim în sfârșit sinceri unul față de celălalt. Nu putem să urmărim rețeta aplicată în sistemul sovietic, în baza ideilor internaționalismului proletar: să ascundem sub covor contradicțiile seculare, războaiele, luptele și să vorbim numai despre acțiunile istorice comune româno-maghiare și despre interesele comune din trecut. (Căci evident au fost și nenumărate asemenea situații. Numai că în majoritatea cazurilor s-au oprit la nivelul „oamenilor simpli”, care n-au scris istorie, care aproape nu ne-au lăsat memorii. Astfel, în fața istoricului aceste interese comune rămân ascunse în cotidianul satelor și orașelor cu populație română și maghiară). Este sarcina noastră, a primei generații de intelectuali ai Uniunii Europene, să vorbim sincer despre trecutul nostru. *Recunoașterea trecutului ne absolvă de obligația de a duce mai departe povara trecutului.*

Istoricii trăiesc din explorarea și interpretarea trecutului. De aceea suntem plătiți. Aceasta este sarcina noastră. Dar și menirea noastră. Esența vieții noastre. De aceea trăim. Nouă ne-a revenit sarcina să gândim istoria română și maghiară, să dăm glas în mod științific intereselor comune ale celor care au trăit în trecut și să retrăim luptele lor etnice-

Batalion mixt româno-ungar

religioase-sociale. Și poate că din această rețineră a trecutului vor rezulta discuții la fel de vorzite, ca și în cazul strămoșilor noștri. Am putea spune că noi suntem mediul trecutului. Cei care rețineră și destăinuie în fața publicului și sentimentele, subiectivismele, confuziile, deciziile greșite ale generațiilor trecute. La nivel individual și de comunitate

De aceea am venit în România, pentru că dorim să purtăm discuții sincere, de clarificare. Să începem acum, timp de o zi, două, și să continuăm pe parcursul mai multor ani. La forumuri profesionale, între specialiști. De aceea am venit în România, de aceea ne asumăm această sarcină nu prea comodă, pentru că suntem conștienți de faptul că interesele comune ale viitorului nu pot fi recunoscute decât cu condiția ca astăzi să dispară supărarea trecutului.

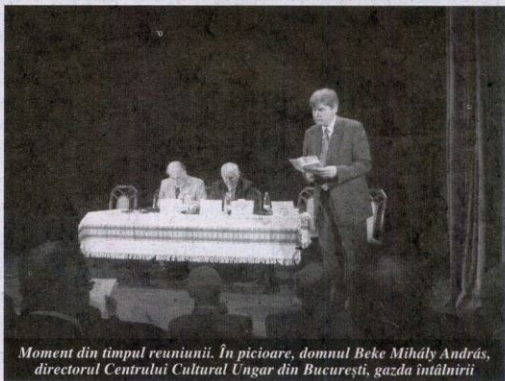
Responsabilitatea individuală a intelectualilor

Cultivarea științelor, cercetarea și scriitura au norme universale. Mijloacele profesionale, normele de evaluare a surselor, științele de bază, diplomația, numismatica, sfragistica, sociologia istorică, demografia, statistica și celelalte științe sunt similare. Genurile în care se concretizează lucrările noastre, expunerile, studiile, publicațiile etc. sunt identice. Din Japonia până în Alaska, de la București până la Budapesta.

Generația noastră se consideră cu mândrie una de intelectuali cu un înalt profesionalism, își asumă cu mândrie sarcina primită în diviziunea socială a muncii. Dacă expunem cu profesionalism memoriile trecutului, trebuie să vorbim cu obiectivitate publicului și să-i spunem și acele lucruri care nu-i plac. Chiar dacă așteaptă altceva de la noi. De exemplu, să-l măgulim, să-i spunem numai lucruri frumoase. Trebuie să arătăm faptele și politicienilor, cărora le place să se folosească de istorie pentru a exploata sentimentele oamenilor. În special acum în sistemul pluripartidismului politic, când în primul rând politicienilor le place să apeleze la rănilor naționale și istorice pentru a obține succese electorale. (Că doar, Doamne iartă-mă, în parte aceasta este sarcina lor, să răscrolească! Este parte integrantă a democrației).

Venim în România ca maghiari care iubesc poporul și faptul de a fi maghiari și care doresc să-și ocrotească

tradițiile. Însă venim în România ca *cetățeni universali*, care au viziune universală asupra umanității. Vom fi oaspeții unor colegi care reevaluează similar propria lor identitate națională – pasiunile legate de prelucrarea trecutului național – și profesia de istoric. Și când ne exprimăm părerea despre preistoria, istoria Bazinului Carpatic, Bazinului Dunării sau despre stabilirea în această zonă, despre formațiunile statale de aici, apoi despre sistemele sociale, atunci vom vorbi ca istorici, ca specialiști. Și ca specialiști știm că ar fi comic să acceptăm că există o așa-numită istorie maghiară și una română a descălecării ungurilor sau a formării poporului român. (Întreaga lume a avut ocazia adesea să zâmbească din acest motiv ascultându-i pe istoricii celor două nații. Pentru a proteja de istoricii maghiari și români onoarea meseriei, au ajuns să spună că nu cred că medicilor români și maghiari li s-ar putea vorbi cu o asemenea abordare despre diagnosti-

Moment din timpul reuniunii. În picioare, domnul Beke Mihály András, directorul Centrului Cultural Ungar din București, gazda întâlnirii

carea apendicitei sau cercetătorilor din domeniul biologiei moleculare li s-ar putea vorbi despre experimentele noi, discutând despre fenomenele de bază ale memoriei pe termen scurt).

Noi am venit la acest început de discuții și la seria de conferințe viitoare ca reprezentanți pregătiți ai profesiei de istoric. Nu precum cei care cercetează și interpretează trecutul organizați în niște „falange naționale“. Ci ca indivizi. Deci am venit la aceste discuții nu numai ca persoane sincere, nu numai ca cetățeni cu gân-

Statuia generalilor pașoptiști maghiari de la Arad își reia locul

dire responsabilă asupra intereselor naționale, ci în primul rând ca *istorici profesioniști care cred în importanța profesiei lor și au jurat pentru menirea lor profesională*. Noi nu credem că, în practicarea profesiei

lor, medicii pot deveni independenți de sentimentele proprii, exclusiv datorită jurământului rostit în public, și că de milenii – de la Hipocrat – tratează și operează pacienții la fel, fără discriminare națională, de rasă și de situație socială. Așa cum medicii au jurat pentru onoarea profe-

siei, trebuie să recunoaștem că și noi am depus în sinea noastră în mod repetat același jurământ. În sinea noastră, pentru noi.

Suntem istorici și trebuie să recunoaștem că în rândul istoricilor maghiari și români

Continuăm prezentarea începută în numărul pe luna iulie a răspunsurilor pe care le-am primit la întrebarea: „Istoria ne poate apropia sau despărți. Este istoricul un Ianus cu două fete?“.

Spun un truism, dar istoria are o funcție socială. Și, îndeobște, socialul are niște imperative. El cere, la un anume moment, un anume fel de istorie. Este adevărat că aceste cerințe sunt modelate politic. Însuși politicul trebuie să fie un răspuns la exigențele sociale. În consecință, istoricul este ca un sclav – nu poate face altceva – al propriei comunități. El trebuie să se îndrepte către ceea ce vrea comunitatea respectivă. Dacă politicul, socialul agregă anumite exigențe, istoricul este cel chemat să răspundă momentului. Dau un exemplu: secolul al XIX-lea este secolul renașterii naționalităților. În astfel de condiții istoricul nu putea promova în Slovacia sau în România o identitate imperială, pentru că el, comunitatea lui, lupta împotriva Imperiului Habsburgic, Țarist, Otoman etc.

În consecință, a trebuit să urmeze comanda propriei comunități. Care era comanda propriei comunități? Ceea ce a făcut Iorga, în 1904, sau Bălcescu cu *România sub Mihai Voievod Viteazul...* Sau un exemplu mai recent... Brătianu, la începutul anilor '40, în contextul geopolitic respectiv, influențat de Școala de la Annales, scrie despre Marea Neagră; de ce? Pentru că România era chemată să se definească în raport cu acel spațiu.

Fiecare generație își scrie propria istorie. Fiecare epocă își produce proprii istorici. Ei, „săracii“, sunt singurii abilitați să răspundă istoriei pe care o vrea generația respectivă. Istoria se schimbă în funcție de generații. Generația tatei, de pildă, gândea altminteri decât cea a bunicului. Poate că generația tatălui meu vedea în minorități, o primejdie în istorie. Eu văd altminteri lucrurile, ca o comoră. Pragmatic. Sub aspectul forței de muncă pe care o reprezintă ele. Așadar, fiecare generație își definește propriile obiective.

Mihai IONESCU

Cred că putem observa o cooperare specială, dar și o serie de conflicte în istoria Europei Centrale, iar istoria noastră comună este cu atât mai mult marcată de numeroase astfel de conflicte. Însă prin perspectiva unei Europe Unite și a unei istorii europene sunt mult mai importante cooperarea și similitudinile dintre noi, acestea putând fi evidențiate numai pe baza unei reale cercetări a conflictelor și controverselor. Așadar, o astfel de metaforă este o soluție excelentă pentru a descrie caracterul special al istoriei noastre comune în centrul Europei.

Csorba LÁSZLÓ

are tradiție mentalitatea conform căreia trecutul s-a dorit a fi cercetat potrivit convingerilor profesionale, și nu în grupări de tipul falangelor ideologice de stat național român și maghiar. Au tradiție discuțiile în care opiniile noastre privind unele teme concrete nu s-au grupat deloc după apartenența națională. Nu au fost spuse „unele lucruri” de către maghiari, iar „altele” de către români. Dar trebuie să mărturisim că adesea personalitatea intelectuală a istoricilor a fost subjugată cerinței „războ-

ielilor naționale”. În război este împușcat ostașul care iese din tranșee și propune să nu ne împușcăm reciproc, căci fiecare dintre noi este așteptat acasă de cei dragi.

Să recunoaștem că noi suntem norocoși: *trăim într-un prezent în care interesul societății ne cere să terminăm cu gruparea de tipul „falangei naționale”*. Este adevărat că generația noastră a avut totdeauna această intenție, în special cei ca mine, care parțial spiritual am crescut împreună cu intelectuali români, în vestul Europei. Însă

interesele contemporane, *interesele cotidiene ale societății maghiare și române*, scot la lumină obiectivele individuale, intenție ascunsă până astăzi. Pentru că eliberarea de tensiunile trecutului se poate realiza numai cu condiția ca noi, istoricii, intelectuali, să vorbim despre istorie în baza competențelor și conștiințelor noastre profesionale personale. Aș putea spune chiar că a venit vremea noastră. Noroc? Da. Dar oare norocul nu este o categorie a istoriei? Mai ales în Europa Estică. ■

RADIO ROMÂNIA CULTURAL

	FM		FM
Arad	106,8	Iași	103,1
Bacău	101,4	Oradea	96,1
Baia-Mare	100,1	Ploiești	104,1
Bârlad	102,8	Rm. Vâlcea	102,5
Botoșani	100,8	Sibiu	103,7
Brașov	105	Suceava	101,6
București	101,3	Târgu-Mureș	104,9
Buzău	103,7	Timișoara	100,7
Cluj-Napoca	101	Tulcea	105,4
Focșani	101	Vaslui	102,4
Galați	101,6	Zalău	105

Fosta Republică Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească (R.A.S.S.M.), de la care își revendică statalitatea Transnistria regiunea de est (separatistă) a Republicii Moldova, autoproclamată Republica Moldovenească Nistrenă (R.M.N.), a constituit pe parcursul existenței sale (1924-1940) o veritabilă „școală de cadre” bolșevice, educate și pregătite să ocupe posturi de decizie în structurile de putere ale

politice bolșevice de conducere ale R.A.S.S.M.

Basarabiei și României, în ansamblul său, în perspectiva unei viitoare revoluții menite să instituie regimul Sovietelor. Scriam într-un număr anterior al revistei (1/2008) despre cazul lui Vitali Iakovlevici Holostenko, propulsat ca secretar general al Partidului Comunist din România în anii 1928-1930, după o experiență „revoluționară” în structurile

DIN TRANSNISTRIA, LA CONDUCEREA SECURITĂȚII POPORULUI

IOAN C. POPA

Cazul lui Gheorghe Pintilie (pe numele adevărat Pantelei Bodnarenko-Pantiușa) este și el relevant.

Pantelei (Timofei) Bodnarenko s-a născut în Transnistria, la Tiraspol, în 1902. Tatăl său era cizmar. A început să lucreze de timpuriu, la 11 ani, într-o fabrică de cherestea, iar de la 13 ani într-o turnătorie. În timpul Revoluției din octombrie (1917) se alătură forțelor bolșevice, luptând ca soldat în escadroanele de cavalerie conduse de viitorul mareșal Budionni.

La începutul anilor '20 a fost recrutat de serviciile de securitate sovietice, fiind instruit în

metodele și regulile muncii clandestine (formarea de agenturi secrete în scopuri informative și diversioniste, respectarea până la sacrificiu a conspirativității legăturilor etc.), specifice activității militanților kominterniști. Din 1924 a fost trimis în Centrala de spionaj din R.A.S.S.M., cu sediul la Tiraspol, având ca misiune organizarea de acțiuni subversive împotriva României.

În 1928, simplă coincidență sau nu, odată cu numirea lui Vitali I. Holostenko în postul de secretar general al P.C.R., Pantelei (devenit Pintilie) Bodnarenko este infiltrat cu sarcini informative și de diversiune în România.

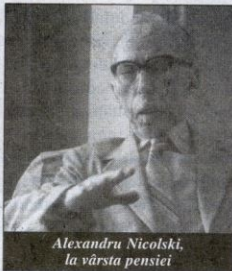
Conform unei biografii rețușate, publicate mai târziu de ziarul *Scânteia*, în 1933 îl găsim pe Pintilie Bodnarenko „în mijlocul muncitorilor din fabricile și uzinele Capitalei, [...] soldat călătorește în rândurile Partidului de avangardă al clasei muncitoare, participant activ la organizarea luptei împotriva odiosului regim de la cârma țării”. Arestat de organele Siguranței pentru activitățile sale antistatale, în 1937 a fost condamnat la 20 de ani-temniță grea.

In închisorile de la Doftana, Văcărești și Caransebeș a cunoscut și stabilit strânse legături cu o serie de lideri ai comuniștilor români, printre care Gheorghe

Gheorghiu-Dej și Teohari Georgescu, de suportul cărora va beneficia pe parcursul activităților desfășurate mai bine de un deceniu, vizând comunizarea societății românești, anihilarea și demolarea stâlpilor de rezistență ai identității naționale a românilor și subordonarea totală a României față de U.R.S.S.

Eliberat imediat după 23 august 1944, Pintilie Bodnarenko a fost numit șeful Departamentului Special al C.C. al P.C.R., care se ocupa de aspectele secrete ale luptei partidului pentru preluarea totală a puterii în țară, inclusiv de sensibila „problemă a cadrelor”, ceea ce presupunea verificarea atentei a liderilor comuniști și eliminarea fără scrupule a celor cu poziții nesigure pentru interesele Moscovei.

În octombrie 1944, serviciile de informații sovietice au înființat în România o structură cu atribuții secrete, filială a unității speciale SMERS (în traducere „Moarte Spionilor”), componentă a contrainformațiilor militare ruse. Noua filială era coordonată de Pintilie Bodnarenko și condusă efectiv de Alexandru Nicolski, un alt

Alexandru Nicolski,
la vârsta pensiei

agent sovietic infiltrat și arestat în România pentru activități subversive, eliberat de asemenea din închisoare la 24 august 1944, în baza Înalțului Decret regal nr. 1624, prin care au fost amnistiate toate pedepsele deținuților politici. A. Nicolski a fost numit imediat șef al Corpului Detectivilor din Direcția generală a Polițiilor de Siguranță și va fi pentru o lungă perioadă mâna dreaptă a lui „Pantiușa”.

Una dintre primele acțiuni executate cu sânge rece în această perioadă de „cuplul” Pintilie-Nicolski o constituie răpirea, în iunie 1945, a lui

Ștefan Foriș, fost secretar general al P.C.R. din 1940 până în aprilie 1944. După un an de anchete și torturi, Ștefan Foriș avea să fie ucis cu ranga de „Pantiușa” și șoferul său (cetățean sovietic, fost prizonier în România), în vara lui 1946, în baza unei hotărâri, comunicate verbal, a noii conduceri a P.C.R. (Ana Pauker, Vasile Luca, Gheorghiu-Dej și Teohari Georgescu). La ordinul lui „Pantiușa” avea să fie omorâtă și mama lui Foriș, prin înecare în râul Criș. La ancheta făcută în 1968 din dispoziția lui Nicolae Ceaușescu, Gheorghe Pintilie va relata cu nonșalanță despre împrejurările comiterii crimelor din 1946: „Șoferul meu i-a dat în cap o singură dată [...] Eu am săpat groapa eu, personal, am făcut totul [...] Groapa a fost făcută cu o săptămână înainte. În groapă au mai fost băgați încă doi inși [...], tot așa executați [...] Primul a fost Foriș [...] Pe toți trei, noi doi i-am omorât. Un fost băgați unul peste altul”.

La 4 august 1945 a început

procesul împotriva unor ofițeri și agenți ai poliției și serviciilor secrete, forțe considerate „garda cea mai credincioasă” a fostului regim din România. Cea mai mare parte a membrilor acestor structuri au pierit în fața plutoa-

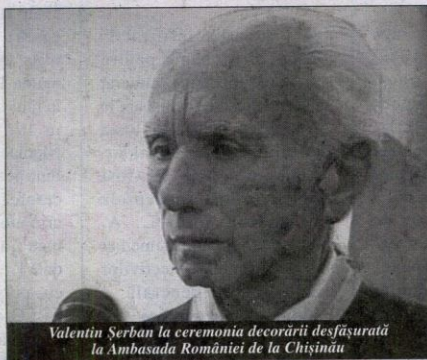
6 septembrie 1948. Teohari Georgescu, Petru Groza, Gheorghe Gheorghiu-Dej la inaugurarea școlilor M.A.I. pentru educatori și combatanți și la înaintarea în grad a primei promoții de ofițeri „Promoția 7 Noiembrie 1948”

nelor de execuție ori în închisoarea de la Făgăraș, devenită centru de detenție pentru personalul serviciilor secrete și de siguranță ale României.

Preocupare specială a fost identificarea persoanelor din Basarabia care au activat în structurile militare ale României, îndeosebi în Serviciul Special de Informații (S.S.I.), capturarea acestora și transferarea lor clandestină, de cele mai multe ori fără informarea autorităților legale române, pe teritoriul sovietic, unde au fost judecate și condamnate la moarte ori la muncă silnică în lagărele din Siberia. Operațiunile de acest gen s-au extins până în anii 1948-1950, iar uneori și după. Datorită caracterului strict secret al acestui gen de operațiuni, multe dintre faptele criminale comise nu au fost consemnate, iar victimele lor au rămas cvasinecunoscute. În plus, o serie de documente de arhivă sunt încă inaccesibile sau ascunse cu grijă, altele au fost distruse sau pierdute, în timp ce unii dintre supraviețuitorii care puteau depune mărturie nu mai sunt în viață.

O poveste plină de dramatism a fost trăită de Valentin Șerban, născut în 1918 într-un sat de lângă

Izmail, în sudul Basarabiei. Absolvent al Școlii superioare de comerț din Leova, apoi al Facultății de comerț din cadrul Universității București, în 1938 devenea campion național la atletism (110 m garduri), categoria juniori. În 1941 a fost recrutat de Serviciul Special de Informații și trimis într-o

Valentin Șerban la ceremonia decorării desfășurată la Ambasada României de la Chișinău

echipă care, între altele, se ocupa, din ordinul mareșalului Antonescu, cu depistarea și combaterea cazurilor de abuz și corupție din rândul responsabililor administrației românești a Basarabiei.

Către sfârșitul războiului, după o serie de acțiuni informative desfășurate în spatele frontului sovietic, Valentin Șerban revine la activitatea civilă, lucrând în cadrul poliției comunale din București. La 18 ianuarie 1948 este arestat la sediul Sindicatului C.F.R. din Capitală, transportat la Constanța și predat unei formațiuni a MGB

(Ministerul Securității Statului), care își stabilise centrul în acest oraș. După o perioadă de anchetă sub tortură este transferat la Odessa în secret, fără anunțarea autorităților române sau a familiei (soția și trei copii minori), de care va fi despărțit pentru totdeauna.

La Odessa a fost condamnat ca „spion român” la 25 de ani închisoare cu regim sever, fiind trimis în lagărele din Siberia (Kurgan, Omsk, Norilsk ș.a.). Eliberat în 1955, Valentin Șerban (rusificat Șcerbakov) este obligat să renunțe definitiv la întoarcerea în România și să se stabilească în R.S.S. Moldovenească, la 100 km de granița română.

Va trăi la Tiraspol până în 1977, când i s-a permis să se mute la Ialoveni, lângă Chișinău, unde s-a pensionat (1981) și a și murit (31 martie 2005).

După proclamarea independenței Republicii Moldova a reușit să-și redobândească cetățenia română. Descoperit întâmplător de autoritățile de la București, la 24 noiembrie 2003 i s-a conferit prin decret prezidențial Ordinul Național „Serviciul Credincios” în gradul de Comandor, în semn de apreciere „pentru tăria morală de care a dat dovadă în anii prigoanei staliniste,

pentru modul exemplar în care a știut să-și apere și să-și păstreze identitatea națională românească.

Un caz de excepție l-a reprezentat și Panteimon Halippa (n. 1883, satul Cubolta, jud. Sorocea, m. 1979, București), sub președinția căruia legislativul de la Chișinău (Sfatul Țării) aproba fără condiții actul Unirii Basarabiei cu Patria mamă, votat la 27 martie 1918. Având în vedere notorietatea sa, Pan Halippa nu a fost răpit, ci arestat de Securitatea Poporului în 1950, condamnat și închis mai întâi la Sighet, timp de doi ani. La 26 martie 1952, organele de securitate române l-au predat pe „individul Halippa Panteimon” organelor securității de stat sovietice, cu proces-verbal, ca pe un obiect oarecare de inventar. La vârsta de aproape 70 de ani, după două luni de anchetă în beciurile KGB din Chișinău, Pan Halippa, „moldovean, supus român”, a fost acuzat în principal de organizarea „actului trădător de dezlipire a Basarabiei de la Rusia Sovietică și unirea ei la România”, fiind condamnat la „internare într-un lagăr de reeducare prin muncă pe un termen de 25 de ani”. Amnistiat în 1955, după moartea lui Stalin și după ce trecuse prin 11 lagăre de muncă forțată în Siberia, Pan Halippa a revenit la insistențele proprii în

România, unde „Pantiușa” și echipele sale i-au mai instrumentat o condamnare de doi ani închisoare, la Gherla.

La 28 martie 1948, grație „meritelor” neîndoielnice din activitatea sa în slujba instaurării comunismului bolșevic în România, Pintilie

Bustul lui Pan Halippa aflat la Alba Iulia

Bodnarenko a fost ales deputat în Marea Adunare Națională, pentru ca cinci luni mai târziu (28 august) să fie avansat la gradul de general-locotenent și numit la conducerea Direcțiunii Generale a Securității Poporului (D.G.S.P.), înființată prin Decretul nr. 221 din 30 august 1948 și integrată în structura Ministerului Afacerilor Interne (M.A.I.). „Pantiușa”, românizat acum Gheorghe Pintilie, va fi șeful Securității Poporului și, totodată, adjunct al ministrului de Interne (Teohari

Georgescu), dobândind astfel noi puteri discreționare în executarea misiunilor primite de la Moscova. Ca șef al D.G.S.P., el îi va avea ca adjuncți pe alți doi agenți sovietici: Alexandru Nicolski și Vladimir Mazuru (originar din Ucraina). După mai multe reorganizări ale structurilor de forță, timp în care Gheorghe Pintilie a fost în poziția de șef sau adjunct al Securității și Internele, în contextul schimbărilor survenite în urma dispariției lui Stalin, el a fost îndepărtat treptat de centrul de decizie politică și numit la conducerea Miliției, pentru ca în 1963 să fie pensionat.

In urma Plenarei din aprilie 1968, care i-a reabilitat pe Lucrețiu Pătrășcanu și pe alți militanți ilegaliști, Gheorghe Pintilie a fost exclus formal din partid. Documentele vremii consemnează însă în mod repetat încercarea unora dintre foștii săi tovarăși de a-i diminua responsabilitatea și de a-l considera „doar executant” al unor dispoziții superioare. De altfel, în 1971, la a 50-a aniversare a creării P.C.R., el a fost decorat cu Ordinul „Tudor Vladimirescu”, clasa a II-a, iar soția sa, Ana Toma, și ea agentă a spionajului sovietic, a primit titlul de „Erou al Muncii Socialiste”. „Pantiușa” a murit la București în 1985, fiind înmormântat cu onoruri militare. ■

Între 8 și 14 iulie 1962, la Sinaia, s-a reunit, sub auspiciile UNESCO, un colocviu internațional privitor la civilizațiile balcanice. Victor Papacostea, întemeietorul și directorul Institutului de Studii și Cercetări Balcanice (1937-1948) și al revistei *Balkanica*, fostul titular al catedrei de istoria popoarelor balcanice de la Universitatea din București, încetase din viață, cu trei săptămâni în urmă, după un atac cerebral. Numele lui nu a fost nici măcar amintit la Colocviul de la Sinaia, nici de participanții români, nici de cei străini. De asemenea, nici în *Revue des Études Sud-Européennes*, nici în alte publicații privitoare la istoria studiilor sud-est europene în România așa cum am putut citi în numărul trecut al revistei contribuția savantului la întemeierea Institutului de Studii Sud-Est Europene al Academiei și a revistei nu a fost, multă vreme, pusă în deplină lumină ori a fost menționată numai în treacăt, cu reticențe.

De ce s-a întâmplat așa?

Răspunsul la această întrebare poate fi găsit într-un izvor multă vreme doar bănuț și inaccesibil istoricilor. Este vorba de dosarul de Securitate, până de curând strict secret, al profesorului Victor Papacostea, aflat acum în arhiva C.N.S.A.S.

BALCANOLOGIE ȘI POLITICĂ ÎN ROMÂNIA (1960-1962)

Prof. univ. dr. NICOLAE ȘERBAN TANAȘOCA

Directorul Institutului de Studii Sud-Est Europene al Academiei Române

Am examinat acest dosar în toamna anului 2007, la stăruința doamnei Pia Dumitru-Danielopolu, nepoata de fiică a lui Victor Papacostea, împreună cu dânsa și, mai apoi, singur, în baza atestatului de cercetător al acestei arhive, ce mi-a fost acordat. Am întreprins, parcurgându-l, o interesantă incursiune în spatele scenei istorice, în culisele evenimentelor, în intimitatea regizorilor lor și în cabinele actorilor care au deținut roluri mai mult ori mai puțin importante în înființarea Institutului de Studii Sud-Est Europene al Academiei Române din București și a revistei acestuia, *Revue des Études*

Sud-Est Européennes. Mai presus de cazul particular al soartei balcanologului român, mai presus de identitatea oamenilor Securității implicați în acest caz, documentele din dosar, în cea mai mare parte inedite, ne ajută să cunoaștem condiția omului de știință, în genere, condiția vieții academice și, în chip special, a disciplinei noastre în vremea totalitarismului comunist.

Dosarul de Securitate al lui Victor Papacostea

În arhiva C.N.S.A.S. se găsesc, de fapt, două dosare,

în mai multe volume, ale lui Victor Papacostea: *dosarul penal*, legat de procesul grupului național-liberal Aurelian Bentoiu, în care istoricul fusese implicat, dosar cercetat și comentat de Ioan Opriș, în volumul *Istoriei și securitatea*, II, București, 2006, publicat în parte de doamna Florica Dobre și colaboratorii domniei sale, și *dosarul de urmărire informativă SRI 68057, CNSAS i 5596*, închis definitiv la 12 noiembrie 1962, ca urmare a decesului celui urmărit. Aici ne interesează mai ales documentele referitoare la anii 1960-1962, în care, pe baza informațiilor furnizate de diverși agenți,

este consemnată și evaluată, potrivit criteriilor Securității, activitatea de balcanolog a lui Victor Papacostea.

În *Hotărârea* pentru închiderea dosarului de grup nr.102, privind pe Bentoiu Aurelian, Ghiorgiu Georgel, Aznavorian Hurmuz, Papacostea Victor, Rădulescu Savel și Sibiceanu Nicolae, redactată de lt.maj. Chiriș Aurel și lt. maj. Dumitru Vasile și aprobată de Al. Nicolski, se afirmă că împotriva lui Victor Papacostea s-au luat „următoarele măsuri operative”: „a fost arestat și cercetat timp de câteva luni de zile, după care a fost recrutat ca agent și pus în libertate. Materialele compromițătoare se predau la S[er]v[iciu]l «C» pentru păstrare, cu ținerea individului în evidență”. Autorii volumului editat de C.N.S.A.S. arată însă, cu onestitate, în nota de la p. 502, că „până la data de 1 septembrie 2006 **nu s-au primit documente** care să probeze faptul că a fost recrutat ca agent”.

Mă simt dator să adaug că, în același dosar penal al lui Victor Papacostea, *există, în schimb, documente încă inedite care dovedesc că nici nu a fost recrutat ca agent*. Prin *Ordonanța de încetare a procesului penal*, emisă la 29 mai 1958, căpitanul de securitate Abramovici Marcu – același ofițer care-i semnase la 5 februarie 1958 *Ordonanța de învinuire pentru infracțiunea de uneltire contra ordinii sociale* – dispune „încetarea procesului penal ce formează obiectul dosarului de anchetă nr. 10857/957 în ceea ce-l privește pe Papacostea Victor, din lipsă de elemente consti-

*Petre Papacostea ,
alături de Teofania Papacostea,
de mama acesteia, doamna Tonu,
și de fiica lui, Dodo*

tutive pedepsite penal în acțiunile sale”, fără nici un fel de alte mențiuni, și ordonă ca numitul „să fie pus în libertate”, ceea ce s-a și întâmplat, *Ordonanța fiind confirmată în aceeași zi de procurorul militar, un căpitan de justiție, cu semnătura indescifrabilă.*

Doi ani mai târziu, recrutarea lui Victor Papacostea continua să fie un deziderat al Securității, nicidecum o realitate: la 19 septembrie

Teofania Papacostea, în tinerețe

1960, într-o adnotare pe o Notă informativă strict secretă, obținută de la sursa „Miron” de lt.maj. Dumitru V., un colonel de Securitate îl întreabă pe acesta dacă nu crede că e oportun „să-l studiem pe Victor Papacostea pentru o eventuală recrutare” ca agent informator, iar un alt factor de decizie notează că „s-a raportat situația, așa că nu mai trebuie prezentat materialul”. Tot într-o „notă a biroului” pe marginea unei Note informative din 19 decembrie 1961, provenind de la același agent „Miron”, se afirmă că atitudinea rezervată și prudentă a fraților Petre și Victor Papacostea față de „elemente cunoscute cu activitate politică” este determinată de faptul că Victor Papacostea a fost reținut câteva luni în grupul Bentoiu în anul 1958 și că „s-a încercat recrutarea lui”, așadar nu că s-ar fi și înfăptuit vreo recrutare. Reamintesc, dacă mai e nevoie, că felul în care a fost tratat de regim Victor Papacostea din momentul eliberării din a doua încarcerare și până la moarte, ba chiar și amintirea lui după moarte, exclude orice suspiciune de colaborare cu Securitatea (i s-a aprobat, apoi retras punitiv pensia, nu a fost angajat ca salariat, nu a primit locuință corespunzătoare, nu i s-au restituit bunurile confiscate fără temei juridic, deși era colaborator științific al Academiei, rolul lui în dezvoltarea balcanologiei a fost trecut sub tăcere). Dimpotrivă, din toate documentele de la C.N.S.A.S., rezultă că era privit cu suspiciune, ca un element dușmănos față de regimul comunist și ideologia marxistă, dar pru-

dent în manifestări. După cum se va vedea mai departe, ca puțină vreme înaintea decesului său, în 1962, i se deschisese dosar individual, în vederea „demascării complete a activității sale criminale”. În *Hotărârea* de deschidere a dosarului, se precizează încă o dată că „a fost pus în libertate întrucât împotriva sa nu existau suficiente materiale”, așadar nimic despre recrutarea ca agent.

Personal, nu elimin eventualitatea ca lucrătorii ai Securității să fi invocat pretinsa recrutare a lui Victor Papacostea pentru a atenua impresia negativă produsă asupra autorităților superioare de reala insuficiență a probatoriului acuzării, imputabilă lor, într-o perioadă declarată de „destindere” și „restaurare a legalității”. Soția lui Victor Papacostea, Cornelia Papacostea, adresase memorii în apărarea istoricului unor personalități influente ale vremii, bine intenționate față de el. Nu este de exclus eventualitatea ca pentru eliberarea lui, tocmai pentru că nu putea fi dovedit vinovat cu nimic, să se fi intervenit și din cercurile cele mai înalte ale puterii. Cunoscut cazuri de asemenea intervenții, altminteri neverosimile, din aceeași perioadă.

Cine era Victor Papacostea

S-a născut la 21 ianuarie 1900, în comuna Viziru, județul Brăila, unde ajunseseră să se stabilească părinții lui, institutorii aromâni Gușu Papacostea-Goga, din Veria, și Teofania (Fanca) Papacostea, născută Tonu, din Moloviște.

Aceștia fuseseră angajați, amândoi, în apriga luptă pentru răspândirea învățământului românesc între aromâni, dobândiseră mari biruințe, dar decepționați și vexați de abuzurile personale ale unor înalți funcționari de stat și de intrigile politicianiste ce subminaseră acțiunea de redeșteptare națională a aromânilor, se stabiliseră în cele din urmă în țară.

Familia Papacostea a dăruit României personalități de mare valoare. Frații lui Victor Papacostea au ilustrat deopotrivă catedra universitară, tribuna parlamentară și baroul românesc: Alexandru Papacostea, jurist, economist și politolog cu un doctorat dobândit în Franța, apropiat al lui Al. Marghiloman, a fost profesor universitar la Cernăuți. Cezar Papacostea, reputat elenist, primul autentic traducător în românește al lui Platon, a fost profesor universitar la Iași și deputat averescan. Petre Papacostea, avocat, director al Poștelor și deputat, a fost colaboratorul politic cel mai apropiat al mareșalului Alexandru Averescu până la moartea acestuia.

Elev al lui Nicolae Iorga, Dimitre Onciul, Vasile Pârvan și George Murnu, Victor Papacostea, fratele lor mezin, s-a dedicat studiilor istorice. Dotat cu un dar pedagogic puțin obișnuit, a fost un eminent profesor de liceu, formând generații întregi de tineri, a elaborat, între altele, manuale exemplare de istorie națională și universală, majoritatea în colaborare cu P.P. Panaiteanu. Urcând apoi treptele carierei universitare, a predat mai întâi cursuri de istorie a românilor

din Peninsula Balcanică, apoi a devenit profesor de istoria popoarelor balcanice la Universitatea din București. A făcut parte, alături de colegii săi de generație, Gh.I. Brătianu, G.M. Cantacuzino, N. Cartojan, C.C. Giurescu, Sc. Lambrino, P.P. Panaiteanu, Al. Rosetti, din gruparea *Revistei istorice române*, militând pentru modernizarea istoriografiei noastre.

Între oamenii de știință români, Victor Papacostea a fost cel mai înflăcărat susținător al ideii unității în diversitate a lumii balcanice, iar ca gânditor politic unul dintre cei mai statornici susținători ai confederării națiunilor balcanice. În concepția sa, Peninsula Balcanică este baza geografică a unui complex de viață unic în felul său, ce cuprinde, în mare măsură, nu numai pe aromâni, dar și pe românii din vechea Dacie. Relieful Peninsulei Balcanice a favorizat întotdeauna comunicația între diversele ei regiuni, contactul și întrepătrunderea diverselor etnii, deplasările neconținute de populații, schimbul de valori materiale și spirituale, mixajul etnic, bilingvismul și chiar poliglosia.

Repertizarea diverselor grupuri etnice pe teritoriul Peninsulei Balcanice este atât de complexă, încât ea oferă aspectul unui mozaic inextricabil, cu neputință de compartimentat în zone naționale perfect omogene. Mai totdeauna, popoarele balcanice au trăit împreună, veacuri de-a rândul, în cadrul unor formațiuni politice de tip imperial (Imperiul Roman, Imperiul Bizantin, Imperiul Otoman), purtătoare ale unor civilizații

cu aspirații la universalitate (civilizația elenistică și romană, creștinismul bizantin, civilizația otomană). Însuși fondul etnic al popoarelor balcanice este relativ unitar, cuprinzând, în doze desigur diferite, aceleași elemente (tracilor, romanici, greci, slavi, turci). Toate aceste împrejurări au determinat, socotește Victor Papacostea, caracterul de familie umană, unică în felul ei, al popoarelor balcanice, trăsăturile lor comune, sesizabile, în pofida incontestabilelor diferențe specifice, mai ales în mentalitate și cultură.

Desconsiderarea unității în diversitate a lumii balcanice prejudiciază, potrivit lui Victor Papacostea, cunoașterea ei științifică. Istoria popoarelor balcanice nu poate fi cercetată izolat, după criterii pur naționale, ci numai în cadrul complexului de viață balcanic, luând în considerare interdependențele, mai strânse aici decât oriunde în lume, dintre etnii.

Metoda comparativă este singura adecvată pentru cunoașterea reală a lumii balcanice. Ea trebuie aplicată deopotrivă în toate domeniile științelor umane și sociale: în istoria politică, în istoria culturii, în etnografie, folclor și lingvistică. Iar aplicarea consecventă a acestei metode impune o largă colaborare internațională între învățați. În acest spirit, mergând pe drumul deschis de precursori iluștri (Constantin Jireček, Nicolae Iorga, Iovan Cvijić, Kristian Sandfeld, Theodor Capidan), Victor Papacostea a încheiat într-un sistem ști-

Cezar Papacostea (centru), înconjurat de St. Zeletin, Periețeanu, G. Dem. Teodorescu și I. Bianu

ințific coerent principiile balcanologiei, disciplină complexă menită să ofere o reprezentare globală și nuanțată local, totodată, a lumii balcanice.

Instrumentul realizării practice a programului de cercetări comparate asupra Peninsulei Balcanice pe care aceasta îl presupunea – și pe care Victor Papacostea l-a formulat – a fost Institutul de

Theofania și Cezar Papacostea (iulie 1910)

Studii și Cercetări Balcanice din București (1937-1948), din care făceau parte, ca membri permanenți, profesorii Al. Elian și Emil Condurachi (București), Radu Vulpe și Petre Caraman (Iași), Silviu Dragomir și Emil Petrovici (Cluj) și în care s-au format sau manifestat distinși specialiști în studiile balcanice (Ariadna Camariano-Cioran, Vladimir Diculescu, Sava Iancovici, Maria-Matilda Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Mihail Guboglu, Nicoră Beldiceanu, Ion Matei).

Activitatea în cadrul Partidului Național Liberal

Asemenea altor intelectuali din generația sa, Victor Papacostea s-a simțit dator să ia parte la viața politică a țării. Atras de social-democrație în prima tinerețe, a optat curând și definitiv pentru liberalism și i s-a alăturat și pe plan politic lui Gh.I. Brătianu, împărțindu-i destinul în cadrul Partidului Național Liberal, însoțindu-l în disidența lui și revenind, în cele din urmă, pentru totdeauna, împreună cu el, la matcă, sub conducerea lui Constantin I.C. Brătianu. Victor Papacostea nu a îmbrățișat însă și opțiunea lui Gh.I. Brătianu pentru orientarea politicii externe a României către o apropiere de al treilea Reich, chiar dacă ea era argumentată de marele istoric și martir al neamului românesc, în contextul internațional dat, exclusiv prin invocarea „rațiunii de stat”, nicidecum prin afinități ideologice.

Deputat de Caliacra, a apărât în Parlament cu deosebită vigoare drepturile coloniștilor aromâni din Cadrilaterul dobrogean, dar și drepturile minorității musulmane, a denunțat abuzurile clasei politice, a pledat în favoarea aspirațiilor corpului didactic și ale tinerilor învățați a fost, de pildă, între cei dintâi care au cerut în Camera Deputaților susținerea preocupărilor de indianistică ale lui Mircea Eliade.

Adversar hotărât al oricărei forme de totalitarism, refuzând, pe de o parte, colaborarea cu nazismul și legionarismul, combătând, pe de altă parte, instaurarea comunismului și sovietizarea țării, a făcut parte din Comitetul de acțiune care a pregătit actul de la 23 august 1944, ca reprezentant delegat al P.N.L. A fost numit subsecretar de stat la Ministerul Educației Naționale în guvernele generalilor Constantin Sănătescu și Gheorghe Rădescu, îndeplinind această funcție de la 4 noiembrie 1944 până la 6 martie 1945.

Alături de Gh.I. Brătianu, a contribuit substanțial în anii 1945-1947 la organizarea Cercului de studii al P.N.L. și a participat din plin la campania electorală din 1946. Ca urmare a implicării sale în politica P.N.L., a fost arestat, în noaptea de 5/6 mai 1950, sub acuzația de „uneltire împotriva clasei muncitoare”, și internat, împreună cu toți foștii demnitari ai Regatului României ostili comunismului, la Sighetu Marmatei. A fost eliberat, „din lipsă de probe”, după mai bine de cinci ani, la 17 septembrie 1955. Într-un timp, casa construită pe credit, distrusă de bombardamente și refăcută cu greu, ca

și toate bunurile sale personale, agonisite din salariul de profesor, i-au fost confiscate și transferate, pe un preț simbolic, unui activist comunist. A fost arestat din nou, la 25 decembrie 1957, sub învinuirea de „uneltire contra ordinii sociale”, fiind implicat în procesul grupului liberal Aurelian Bentoiu. A fost deținut la Malmaison, în București, unde s-a îmbolnăvit grav de mastoidită. După anchete chinuitoare a fost totuși eliberat „din lipsă de elemente constitutive pedepsite penal”, la 29 mai 1958 (conform *Adeverinței* nr. 75.809, din 14 decembrie 1990, eliberată de Ministerul Afacerilor Interne, Direcția Secretariat, la cerere, doamnei Cornelia Papacostea). Fără îndoială, suferințele morale și fizice la care a fost supus sunt cele care i-au grăbit sfârșitul.

Nu are manifestări dușmănoase

Atât înainte, cât și după cele două încarcerări, Victor Papacostea a fost îndea-proape supravegheat de Securitate. Aceasta era interesată, la început, să afle dacă desfășoară sau nu acțiuni politice subversive de pe pozițiile P.N.L., ce fel de acțiuni și în complicitate cu cine. După cea de a doua încarcerare, Securitatea urmărea cu precădere dacă în activitatea sa profesională și, cu deosebire, în întreprinderea de restaurare a Institutului de Studii și Cercetări Balcanice și de redactare a revistei *Balcania*, în care fusese antrenat de Academia R.P.R., propagă idei neștiințifice anti-marxiste, încura-

jează elemente reacționare și dezvoltă relații primejdioase din punct de vedere politico-ideologic cu persoane din străinătate. Este important de reținut că, la 3 aprilie 1962, după însărcinarea sa oficială ca redactor șef adjunct al revistei *Balcania*, Victor Papacostea trece ca obiectiv de urmărire informativă din dosarul nr. 333 lucrat de lt.maj. Dumitru Nătălețu, dosar consacrat problemei P.N.L., în evidența dosarului de obiectiv nr. 270, lucrat de cpt. Dumitru Vasile, dosar consacrat problemei Academia R.P.R.

Potrivit *Notei 370/7 mai 1962 cu măsuri ce vor fi luate în dosarul individual ce se deschide pentru urmărirea lui Papacostea Victor*, întocmită de cpt. Dumitru Vasile, ofițerii Securității aveau sarcina să redacteze rapoartele referitoare la persoana sa pe baza informațiilor culese, în case conspirative, de la mai mulți agenți, ale căror nume de cod sunt următoarele: 1) **Miron**, un jurist, prieten apropiat, vizitator frecvent al casei familiei Papacostea și consultant juridic al acesteia; 2) **Gheorghe Mihăescu**, un vechi liberal; 3) **Victor Marcel**, alt vechi liberal; 4) **Barbu Râmniceanu**, un distins intelectual din sistemul Academiei R.P.R., cercetător cu funcții de răspundere, se pare, la Institutul de Cercetări Economice, aflat în relații și cu academicianul Iorgu Iordan, foarte bine pregătit din punct de vedere ideologic, dar mărturisit nespecialist în chestiuni de istorie și geografie. Acest agent făcuse, începând din ianuarie 1962, sesizări cu privire la atitudinea și legă-

turile suspecte ale lui Papacostea Victor la locul de muncă; 5) **Vergiliu**, un intelectual „care lucrează în același loc cu obiectivul, dar are mai puține posibilități” decât agentul **Barbu Râmnicăneanu** și care „va fi folosit mai mult cu scopul de a verifica materialele ce se vor obține”; 6) **Băleanu**, de folosit „mai mult pentru a se obține date cu privire la atitudinea lui Papacostea Șerban”.

Acestor informatori camuflați li se adaugă un denunțator, **Iliescu Silvia Vasilica** (nume real), colocatară cu familia Papacostea în str. Caragea Vodă 19, autoarea unui denunț la adresa tuturor membrilor acestei familii și a tuturor celorlalți colocatari „burghezo-moșieri”. Securitatea recomandă să se ia contact cu aceasta „pentru a se cunoaște situația de la domiciliu și a se clarifica raporturile [lui Victor Papacostea – n.a.] cu colocatarii suspecti politic, se va sta de vorbă cu ea pentru a da amănunte și a preciza dacă mai este de actualitate; se va avea în vedere că în urma verificărilor făcute asupra denunțătoarei a rezultat că este cam neserioasă.”

Alți agenți, prezenți mai rar cu note informative în dosar, sunt: **Călinescu**, un specialist în pedagogie, vizitat și consultat de Victor Papacostea în chestiuni de specialitate, în legătură cu lucrările contractate de el însuși cu Academia R.P.R. privind istoria învățământului românesc; **Costin Mironescu**, coleg de serviciu al Corneliiei Papacostea, fiica istoricului, la Biblioteca Academiei; el comunică, de pildă, faptul că, din pricina decesului

Alexandru Papacostea concentrat

tatălui ei, fiica lui Victor Papacostea a renunțat la o excursie organizată de Academie; **Nichifor; Bianu**.

Trei dintre acești agenți furnizau informații despre opiniile politice și activitatea entuziastă a lui Victor Papacostea, bucuros că s-a făcut apel la el, în redacția revistei *Balkanica*. Multe dintre notele lor informative sunt „obiective”, relatând exact conținutul convorbirilor lor cu cel urmărit, altele sunt chiar amuzante, dacă se poate folosi

Cezar Papacostea

cuvântul în acest grav context, deoarece, în chip evident, Victor Papacostea bănuia că interlocutorii săi ar putea fi în legături cu Securitatea și le vorbea într-un stil conformist, suficient de bine temperat pentru ca să pară autentic.

O singură izbucnire de sinceritate politică, încărcată de pesimism și pasionalitate, a avut față de unul dintre ei cu prilejul unor așa-zise alegeri legislative. Și-a exprimat atunci neîncrederea în capacitatea și voința puterilor occidentale de a stăvili comunismul și convingerea că acesta se va impune într-o mare parte a lumii, dar se va menține numai prin teroare și violență. E vorba de relatarea lui **Mihăescu** despre o conversație avută cu Victor Papacostea în ziua de 14 martie 1961. Victor Papacostea i-ar fi împărtășit păreri sincere, dar „fiind grăbit, a pus capăt repede dialogului”. I-a vorbit atât despre criza capitalismului mondial, cât și despre incapacitatea comuniștilor de a se menține la putere altfel decât prin teroare. Nota marginală foarte pragmatică a unui ofițer superior ca funcție: „Nu ne interesează părerile lui Victor Papacostea despre situația internațională, ci legăturile, ce face etc.”

Există în relatările agenților și referiri la nemulțumirea lui Victor Papacostea că nu a putut dobândi, cum avea dreptul, statutul de pensionar sau de angajat permanent al Academiei, că nu a putut obține un spațiu locativ corespunzător nevoilor familiei lui, că nu și-a putut recupera bunurile materiale mobile și imobiliare, confiscate abuziv. Toate aceste plângeri justificate au făcut și

obiectul unor memorii adresate de el autorităților de stat, rămase fără răspuns și soluție, păstrate în arhiva istoricului, unele adnotate de el însuși.

Sursa **Victor Marcel** informează, la un moment dat, că, la 23 martie 1961, Victor Papacostea s-a arătat profund discursat pentru că, între altele, i se retrăsese pensia anterior aprobată. Agentul **Miron**, care l-a vizitat la 6 martie 1961, informează că Victor Papacostea a fost solicitat să facă unele referate în legătură cu problemele de istorie balcanică și a scris o serie de

Victor Papacostea cu soția, Cornelia Papacostea, și cu Radu Vulpe

articole, fiind în legătură cu conducerea Academiei. Însă, pe de o parte, el nu are nici o încadrare și articolele nu i s-au plătit, iar pe de alta i s-a sistat și pensia de către comisia de decădere. A obținut bune referințe de la Mihai

Ralea. Referințele lui Mihai Ralea se păstrează în arhiva familiei Papacostea, alături de cele redactate de Emil Petrovici, Al. Rosetti, Al. Graur, Emil Condurachi și G. Vlădescu-Răcoasa. Ele erau menite să însoțească memoriile prin care Victor Papacostea cerea, la începutul lunii februarie 1961, lui Gh.

Gheorghiu-Dej și premierului Chivu Stoica, repunerea lui în drepturile elementare de care era lipsit. *Nota Biroului:* „este în evidență, dar nu a fost semnalat cu manifestări dușmănoase.” ■

(Va urma)

Ecouri

Am citit articolul doamnei Elena Spartakovna Seniavskaia, cercetător principal la Institutul de Istorie al Rusiei, al Academiei de Științe a Federației Ruse, din *Magazin istoric*, nr. 4 și 5/2008. Procedul autoarei este simplu: a ales numai mărturiile care pun pe români în lumina cea mai defavorabilă. Folosește repetat pe Ilya Ehrenburg ca izvor istoric!!

Orice altă informație care contravine opțiunii Domniei Sale e lăsată deoparte.

Doamna Seniavskaia ar trebui să ia la rost Comandamentul Armatei Roșii și Conducerea Sovietică, întrucât au acordat militarilor români foarte multe decorații și mii de medalii, pentru felul cum au luptat, alături de

Armata Roșie, din septembrie 1944 și până în mai 1945.

Constă, cu regret, că un cercetător principal al reputatului Institut de Istorie a Rusiei se lasă pradă resentimentelor. În fond, e alegerea Domniei Sale. În timp de război, propaganda ocupa un loc important în relatările de pe front. Dar astăzi, când suntem la 63 de ani de la încetarea ostilităților, de ce?

Așa nu se scrie istoria.

Redacția *Magazin istoric* a procedat foarte judicios publicând acest articol. Numai așa ne reamintim că sunt multe feluri de a prezenta trecutul.

Academician Dinu C. GIURESCU

Pe malul drept al bratului Sf. Gheorghe, la circa 12 km de Tulcea (anticeul Aegyssus), pe drumul spre Murighiol (vechiul Halmyris), se află comuna Nufăru. În afara localității cu același nume, ea cuprinde satele Malcoci, Victoria și Ilgani de Jos, ultimul fiind amplasat în

Deltă.

Cunoscută în veacul al XIX-lea sub numele de Prislava, denumire schimbată apoi în Domnița Maria, Ada Marinescu și, în sfârșit, împrumutând numele plantei acvatice, localitatea Nufăru adăpostește vestigiile unei cetăți ridicate de bizantini în ultimul sfert al secolului al X-lea, odată cu recucerirea regiunii Dunării de Jos, în vremea împăratului Ioan Tzimiskes. La adăpostul zidurilor de incintă, s-a dezvoltat o importantă așezare de tip urban, ce a funcționat până la mijlocul secolului al XIII-lea. Distrusă probabil în vremea invaziei tătare, așezarea se reface mai târziu, după cum o sugerează unele materiale ceramice și numismatice aparținând veacurilor XIII-XIV.

O CETATE BIZANTINĂ DE LA GURILE DUNĂRII

OANA DAMIAN

Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București

Satul Nufăru se desfășoară azi pe panta lungă a unui deal între dealurile Tulcei, ce coboară până la malul Dunării sub forma unui promontoriu stâncos alungit, care a strânat cursul fluviului, având în dreptul său un vad propice trecerii în și din Deltă. Spre sud-est, dealul este sectionat de o râpă adâncă și îngustă, pe unde pătrundeau cu ușurință, în vechime, apele fluviului. Golfurile mari de la răsărit și de la apus de promontoriu au fost transformate, prin îndiguire, în suprafețe locuibile (chiar Școala și Primăria sunt amplasate pe acest teren recu-

perat), cu precizarea că prezența unor urme arheologice *in situ* chiar și în aceste zone ne face să presupunem că, măcar în anumite perioade, zona a fost locuită și în vechime. Amplasarea pe coama unui promontoriu înalt, scăldat de apele Dunării, în dreptul unui vad, conferea așezării o poziție strategică excelentă, exploatată în epocile romană și bizantină.

O cetate încă vizibilă...

Primul care a observat vestigiile din satul Nufăru,

Prislava pe vremea aceea, a fost inginerul topograf Pamfil Polonic, colaboratorul lui Grigore Tocilescu, în perioada în care acesta era directorul Muzeului Național de Antichități. În 1898 el constata prezența unei cetăți cu ziduri de piatră, cu un plan rectangular, prevăzută cu turnuri, cel puțin la colțuri.

Călătorind la începutul secolului al XX-lea de-a lungul brațului Sf. Gheorghe, episcopul romano-catolic Raymund Netzhhammer (*Magazin istoric*, nr. 2/1988, 5, 8-12/1991) ajunge și la Prislava, unde vizitează ruinele

Vestigii ale unui turn romano-bizantin, descoperit în punctul „Piatră“

unei cetăți puternice, din care notează în *Auf dem Razelm* (Pe Razelm) – se mai puteau vedea resturi importante de ziduri. În articolul *Cetăți romane la Dunărea de Jos. Pe brațul Sf. Gheorghe*, publicat în 1909, istoricul Constantin Moisil remarcă faptul că, încă de la intrarea în sat, printre casele mici și malurile prăpăstioase, se pot observa resturi de zidării mari și puternice; platoul pe care se afla biserica fusese întărit din toate părțile cu o cingătoare de ziduri și șanțuri, peste tot printre zidării găsin-du-se cantități mari de fragmente ceramice și numeroase monede bizantine.

Vasile Pârvan, scriind în 1923 despre *Începuturile vieții romane la gurile Dunării*, menționa și vestigiile de la Prislava-Nufăru, precizând că a văzut chiar urme de frescă, fapt confirmat, într-o anumită măsură, de rezultate recente ale cercetării arheologice. În 1935, Gheorghe Brătianu scria, în *Recherches sur Vicina et Cetatea Albă* (Cercetări asupra Vicinei și Cetății Albe), despre existența în localitatea Domnița Maria a fundațiilor unei citadele de formă neregulată, cu turnuri de o dimensiune considerabilă.

Prin anii 60 ai secolului trecut, urmele de viață antică

Locuință de suprafață din perimetrul fortificat al așezării bizantine

și medievală de la Prislava au stârnit interesul mai multor cercetători, printre care și profesorul ieșean Constantin Cihodaru. Ajuns pe meleagurile respective, a putut vedea resturile unei fortificații cu ziduri de piatră, fragmente ceramice, obiecte și, mai ales, monedele bizantine adunate în colecția învățătorului Struținschi. În 1964, arheologul Aurelian Petre efectuează o serie de sondaje în curtea școlii, dar rezultatele lor au rămas, din păcate, nepublicate. Patrusprezece ani mai târziu, un colectiv coordonat de Silvia Baraschi, de la Institutul de Arheologie din București, a început cercetarea arheologică

sistematică a sitului de la Nufăru, dublată de investigații la Ilganii de Jos (1978, 1986).

Cercetările desfășurate timp de trei decenii de specialiști ai Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan”, Muzeului Militar Național, Institutului de Cercetări Eco-Muzeale Tulcea și Muzeului Național de Istorie a României, prin combinarea campaniilor programate cu intervențiile

preventive, au dezvăluit un sit extrem de important pentru istoria centrelor urbane din epoca bizantină de pe malul drept al Dunării, suprapus în totalitate de așezarea contemporană.

În privința identificării sitului în topografia ponto-danubiană, numelui Proslavița, cunoscut din cartografia Evului Mediu, i s-a suprapus denumirea așezării de la Prislava-Nufăru, completată cu omologarea Proslavița-Bruscavița din actele notarului genovez Antonio di Ponzo, propunându-se astfel identitatea *Proslavița-Bruscavița = Prislava = (Nufăru)*.

Printre case, pe ulițe, în curți...

Cele mai vechi urme de locuire de la Nufăru, surprinse printre casele locuitorilor, în grădinile acestora, pe ulițele și în puținele spații libere de construcții, aparțin epocii fierului. Le succed vestigii din epoca romană și romano-bizantină, concentrate în special în capătul nordic al promontoriului nufărean, dintre care se remarcă două turnuri de supraveghere a liniei Dunării. De altfel, în

surprins sub forma unor tronsoane reperate pe laturile promontoriului nufărean, al cărui contur se pare că îl urmărea, dar și în afara acestuia, pe o distanță de circa 700 m spre sud față de malul apei.

Dacă pătrundem în satul Nufăru venind dinspre Tulcea, putem vizita un turn aparținând zidului de incintă vestic, suprapus de barul numit „Prislav“, sau putem vedea, în vecinătatea dispensarului uman, curtea de est a cetății, cu urmele altui turn, acestea

fiind adăpostite acum de o construcție de protecție, în care se va amenaja un mic muzeu. Dacă, între aceste limite ale cetății, vom înainta pe Strada Bisericii, vom păși chiar pe zidul care marchează marginea de sud a așezării fortificate. Sunt ziduri de 2,70 m grosime, cu înălțimi ce depășesc 3 m în zonele în care terenul le-a adăpostit mai bine, cu paramente aspectuoase, lucrate din blocuri de calcar, bine fasonate, legate cu mortar alb, rosturile zidăriei fiind umplute cu mortar hidrofug roz. Până în prezent, au fost reperate și cercetate doar două dintre turnurile masive ale cetății, de formă rectangulară. Legătura dintre aceste turnuri și cetate se realiza prin culoare de acces înalte de circa 2 m și late de circa 1 m, ce străbăteau zidul de incintă, cu intrări/ieșiri îngrijit lucrate, având plafoane sprijinite pe bărne de lemn, ale căror urme se păstrează în mortar. Nivelurile de călcare sunt reprezentate fie de lespezi de piatră prinse cu mortar, fie de plăci compacte de mortar hidrofug roz, înglobând uneori și lespezi de șist verde.

Mormânt de înhumăție aparținând uneia dintre necropolele așezării, situate în punctul „Trecere bac“

perioada romană, se pare că existau chiar două cetăți-pereche ce controlau linia fluviului, una pe promontoriul nufărean ce avansează înspre apă, cealaltă pe teritoriul satului Ilgani de Jos, aici fiind semnalate primele construcții de piatră din Delta Dunării.

După cum atestă complexele și materialele arheologice medievale descoperite pe teritoriul satului, viața în așezarea bizantină de la Nufăru se desfășura în spațiul delimitat de zidul de incintă bizantin,

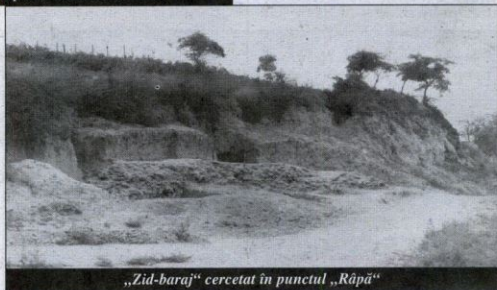
Tronson al zidului de incintă estic cu turn, cu culoarul de acces dinspre cetate, adăpostit de o construcție de protecție

Intrarea în culoarul ce lega încăperea turnului de cetate

Parcurgând drumul până în marginea râpei din partea de sud-est a satului, cu aspectul unui șanț de apărare (remarcă de Pamfil Polonic în 1898 ca având o adâncime de aproape 10 m și o lățime de 20-30 m, astăzi micșorat din cauza depunerilor de resturi menajere și pământ), vom întâlni resturile unui zid de piatră. El poate fi urmărit pe o lungime de aproape 70 m, având o lățime de până la 2,40 m și o înălțime de aproape 6 m, dintre care, astăzi, cea mai mare parte se află sub nivelul drumului din apropiere. Zidul lasă impresia că, urmărind configurația terenului, împresoară platoul înalt din centrul actualului sat, reprezentând unul dintre „zidurile-baraj” de la Nufăru.

Ajunși în apropiere de punctul de traversare a Dunării cu bacul, pentru a pătrunde în lumea Deltei prin poarta de la Ilgani de Jos, vom descoperi, în spatele barului „Sf. Gheorghe”, ruinele instalației portuare a cetății bizantine și un tronson din cortina nordică a acesteia. Ele constituie un ansamblu dezvăluind extraordinara abilitate a construc-

„Zid-baraj” cercetat în punctul „Râpă”

torilor bizantini de a se adapta terenului, transformând stâncă nativă în element de construcție.

Să fi fost vikinci?

Complexele de locuire, amenajate atât în interiorul, cât și în exteriorul spațiului fortificat, sunt reprezentate de încăperi adâncite în pământ sau case ridicate la suprafața solului, cu cuptoare din pietre ori vetre simple, înconjurare de gropi menajere, reflectând, ca și în cazul celorlalte centre urbane de la Dunărea de Jos, un nivel edilitar modest.

Până în toamna anilor 2002-2003, când au fost extrase din mediul lor original, un gen insolit de complexe atrăgea

privirile călătorului ajuns pe una dintre ulițele satului care coboară spre Dunăre. Pe o proprietate particulară, nu departe de barul „Prislaw”, în apropierea zidului de incintă vestic, arheologii au dat la iveală un adevărat „cartier” de locuințe medievale, impresionant prin densitatea și continuitatea ocupațională. Ansamblul, datând, probabil, din secolul al X-lea, prezenta cel puțin două faze de funcționare, conținând elemente constructive, amenajări și

obiecte din lemn bine păstrate, conservate la o adâncime de peste 4 m de la actualul nivel de călcare. Complexele, aliniate la o uliță podită cu lemn, se păstrau doar la nivelul fundațiilor (reprezentate de tălpi din bârne solide de stejar) și al nivelurilor de călcare (podetele din scânduri), având destinație de locuire și gospodărească. Insolitul descoperirii constă în starea bună de conservare a materialului lemnos care a servit la ridicarea construcțiilor. Este un fapt rar întâlnit în solurile și climatul specifice țării noastre, ce plasează așezarea de la Nufăru într-o categorie restrânsă de situri arheologice din spațiul românesc cu asemenea gen de vestigii.

Conservate printr-o serie de tratamente laborioase și îndelungate, aceste descoperiri vor putea îmbogăți, după reconstituirea lor, spațiul expozițional al Muzeului de istorie și arheologie din Tulcea, parte dintre ele putând fi expuse, eventual, chiar în situl în care au fost descoperite. Complexele pot constitui o mărturie peste timp a prezenței pe aceste meleaguri a unor populații nordice, vikingii. Prin zonă trecea vestitul „drum de la varegi la greci”, care lega nordul continentului de Marea Neagră și Peninsula Balcanică. Recunoscuți navigatori ai epocii medievale, inclusiv în regiunile gurilor Dunării, vikingii se puteau stabili aici în peregrinările lor comerciale sau în calitate de mercenari în armatele bizantine, cele care au înălțat fortificația cercetată pe teritoriul satului Nufăru.

La răscruce de drumuri

Tabloul descoperirilor este completat prin identificarea sau cercetarea parțială ori încă în curs de derulare a unor morminte izolate și necropole amplasate în afara fortificației bizantine, aparținând locuitorilor așezării medievale; pe alocuri, mormintele epocii bizantine se interferează cu cele romane (secolele IV-VI) ori moderne (secolele XVIII-XIX).

Habitatul medieval din cetatea de la Proslavița-Nufăru este ilustrat și prin materialul arheologic foarte variat. El constă, în primul rând, din ceramică, modelată local și în centre bizantine balcanice sau nord-pontice, unelte, obiecte de uz casnic, arme, piese de harnașament, obiecte de

podoabă, de port și de cult, ce probează relații de schimb comercial nu numai cu regiunile mai apropiate, dar și cu Bizanțul și Kievul. Din Constantinopol sau din alte centre bizantine provin crucile engolpion (cu figuri în relief sau incizate, purtate la gât), amforele sferoidale sau piriforme, ceramica din pastă roșie cu decor lustruit sau acoperită cu angobă (pastă aurie, precum și cea mai mare parte a ceramicii smălțuite.

Legăturile cu regiunile kievene sunt atestate de fusaiolele (greutăți pentru fus) lucrate din piatră roșie de Ovruci și de ouăle de lut smălțuite. Aspecte comerciale importante sunt relevate și de prezența vaselor sferoconice, lucrate în Asia Centrală și în Armenia, vehiculate de negustori arabi, foarte răspândite în Orientul musulman și la bulgarii de pe Volga, utilizate pentru transportul mercurului folosit în orfevrărie și farmacopee. Unele descoperiri, precum obiectele lucrate din chihlimbar (un medalion cu un sfânt militar, mărgelă, pandantive, cruciulițe) singularizează, prin cantitatea lor,

asezarea de la Nufăru în spațiul Dunării de Jos.

Acestor materiale li se adaugă marea cantitate de monede bizantine, de la emisiuni din vremea lui Ioan I Tzimiskes (969-976) până la hyperperii emise de Ioan III Ducas Vatatzes (1222-1254), care subliniază relațiile dintre gurile Dunării și alte zone ale Imperiului Bizantin. Această situație este ilustrată și de piesele sfragistice din plumb, dintre care se remarcă sigiliul lui Vasile Apokapes, duce al themei (provinciei) bizantine Paradounavon, incluzând îndeobște și teritoriul Dobrogei, sigiliile lui Constantin Anemas, spătar și inspector al themei Armeniacilor, sau cel al mănăstirii Kokkinobaphos din Grecia.

Parte integrantă a civilizației Dobrogei primei jumătăți a mileniului al II-lea, situl arheologic de pe teritoriul satului Nufăru își dezvăluie cu trudnică discreție comorile. Atent cercetat, înregistrat, conservat și măcar parțial pus în valoare, el poate constitui încă o frumoasă surpriză oferită de zona Deltei Dunării. ■

Encyclopædia Britannica ENCICLOPEDIA PENTRU ELEVI

CLASELE V-VIII

PROIECT EDITORIAL UNIC
PE PIAȚA ROMÂNEASCĂ
DE CARTE:

16 VOLUME
PUBLICATE ÎN PERIOADA
2008-2010!

Enciclopedia nu se cumpără de la chioșci!

Britannica CORINT JUNIOR

www.corintjunior.ro

NOU

ACUM ÎN LIBRĂRIE
ENCICLOPEDIA
PENTRU ELEVI
volumul 1, litera A
și
volumul 2, litera B

2300

DE ARTICOLE
CU INFORMAȚII
DIN CELE MAI
VARIATE DOMENII

Bled, 23 august 1938

CÂNTECUL DE LEBĂDĂ AL MICII ÎNTELEGERI

ION CALAFETEANU

Titulescu, Benes, Stoiadinovici, în pauza uneia dintre reuniunile Micii Înțelegeri

Anul 1935 a debutat în forță pentru statele revizioniste. La 13 ianuarie, 90% din populația Saarului, chemată la plebiscit, se pronunță pentru alipirea la Germania. La 1 martie, această regiune situată la granița dintre Franța, Luxemburg și Germania, pusă de Tratatul de Pace de la Versailles sub administrația Ligii Națiunilor, este anexată de cel de al III-lea Reich. Două săptămâni mai târziu, Göring anunța oficial existența aviației militare germane, iar la 16 martie a fost publicată legea privind constituirea Wehrmachtului (12 corpuri de armată, cu 500.000 de oameni) și introducerea serviciului militar obligatoriu.

Întrucât aceste măsuri constituiau o încălcare a Tratatului de Pace de la Versailles, la 11 aprilie s-a deschis la Stresa, în Italia, o conferință franco-anglo-italiană pentru a discuta situația creată. Conferința a recunoscut necesitatea revizuirii clauzelor militare ale tratatelor de pace, dar a deplâns metoda unilaterală folosită de Germania. Drept urmare, cele trei mari puteri au recomandat ca eventualele cereri de revizuire a prevederilor militare ale tratatelor de pace de la Saint-Germain, Trianon și Neuilly-sur-Seine, formulate de Austria, Ungaria și, respectiv, Bulgaria, să fie rezolvate prin tratative directe între țările interesate, în cadrul oferit de garanțiile generale și regionale de securitate.

Mica Înțelegere, alianța politico-militară creată ca o pază împotriva încălcării reglementărilor teritoriale stabilite după Primul Război Mondial, reacționează cu promptitudine. În martie 1935, prin protocoalele încheiate la Belgrad și Bratislava de către Nicolae Titulescu, Bogoljub Jevtić și Eduard Beneș, miniștrii de Externe ai României, Iugoslaviei și Cehoslovaciei, s-au stabilit măsurile de luat în ipoteza denunțării unilaterale de către Ungaria a clauzelor militare ale Tratatului de la Trianon.

Pericolul era mai vechi

Oricum, măsura era tardivă. Ungaria începuse să încalce prevederile militare ale Tratatului de Pace de la Trianon chiar la scurt timp după semnarea lui. La sfârșitul deceniului trei și începutul celui de-al patrulea al secolului al XX-lea, guvernul ungar elaborase diverse planuri de reorganizare a armatei, de dotare a ei cu armament și modernizare a instrucției. După cum rezultă dintr-un document secret, în 1936 înarmarea Ungariei atinsese un asemenea nivel, încât șeful statului ungar Horthy afirma că, în acest domeniu, țara se afla deja la egalitate cu statele vecine. Așadar, recunoașterea de către țările Micii Înțelegeri a dreptului Ungariei la un tratament de egalitate în acest domeniu n-ar fi făcut decât să consfințească o stare de fapt.

În 1937, în cuvântările unor fruntași politici și în presa ungară au apărut îndemnuri pentru inițierea unei politici de înarmare intensă și fățișă. Cu sau fără nici o legătură, în același an, conferințele Consiliului Permanent al Micii Înțelegeri de la Belgrad (1-2 aprilie) și de la

Geneva (28 mai) au hotărât să se răspundă favorabil unei eventuale cereri maghiare privitoare la drepturile de înarmare, cu condiția ca Ungaria să accepte încheierea unui pact de neagresiune sau de amicitie cu țările Micii Înțelegeri. În august același an, în timpul conferinței Consiliului Permanent al Micii Înțelegeri desfășurate la Sinaia, ministrul Ungariei la București, Laszlo Bardossy, a declarat ministrului român de Externe, Victor Antonescu, că guvernul ungar ar fi dispus să trateze problema unui protocol confidențial prin care să se recunoască caducitatea clauzelor militare, navale și aeriene ale Tratatului de la Trianon și deplina egalitate în drepturi a Ungariei în domeniul înarmărilor, dar numai separat, cu fiecare stat în parte al Micii Înțelegeri. În schimb, Ungaria se angaja să nu recurgă la forță în relațiile cu statele limitrofe, un angajament similar luându-și și statele Micii Înțelegeri.

Propunerile maghiare conțineau și un punct cu privire la „situația specială” pe care țările Micii Înțelegeri urma să o acorde minorităților maghiare de pe teritoriile lor. Acestei ultime probleme guvernul ungar îi acorda o importanță primordială, încercând să-și mascheze politica revizionistă și să furnizeze o „explicație” opiniei publice interne și internaționale pentru refuzul său de a colabora cu țările respective în vederea statornicirii unui climat de pace și securitate în bazinul dunărean. Soarta „minorității maghiare” nu interesa guvernul ungar, decât în măsura în care el putea folosi această chestiune ca un pretext pentru revendicările teritoriale.

Propunerile ungare au fost analizate la sesiunea Consiliului Permanent al Micii Înțelegeri de la Geneva, din septembrie 1937. Dacă Milan Stojadinović, șeful diplomației

La 16 martie 1935 se publica legea privind constituirea Wehrmachtului; peste exact patru ani, armata germană ocupa Cehoslovacia

Germanii își manifestă bucuria pentru revenirea Saar-ului între granițele Germaniei

iugoslave, și Kamil Krofta, ministrul de Externe cehoslovac, au crezut că ele ar putea forma o bază de tratative, partea română a respins orice discuție referitoare la minorități, considerând că problema era de competență exclusivă a autorităților din fiecare stat. De aceea, chiar înainte de discutarea unei hotărâri comune în această problemă, Victor Antonescu l-a informat pe Bardossy, aflat și el la Geneva, că în eventualitatea că guvernul ungar va aborda și chestiunea minorităților, „atunci se strică tot”.

Cu gândul la altă cale

În toamna-iarna anului 1937-1938 negocierile au fost întrerupte, guvernul ungar nemaifiind interesat de continuarea lor. El urmărea acum satisfacerea revendicărilor sale teritoriale față de Cehoslovacia, împotriva căreia se îndreptau și pretențiile Germaniei și Poloniei. În acest sens, la Budapesta seoseau sfaturi de la Berlin, care îndemnau spre o înțelegere cu Iugoslavia și găsirea unui *modus vivendi* cu România, dar spre o respingere a oricărei înțelegeri cu Cehoslovacia. Sfaturi similare veneau și de la Varșovia și Roma.

Data fiind situația politică internă (pregătirile pentru alegeri, căderea guvernului Tătărescu și formarea guvernului Goga-Cuza, apoi instaurarea dictaturii regale în februarie 1938), nici guvernul român, care purta tratative cu Ungaria în numele Micii Înțelegeri, nu s-a grăbit să le reia.

Dar ocuparea Austriei de către Germania (martie 1938) a trezit brusc interesul pentru reluarea negocierilor. La 12 martie 1938, Gh. Tătărescu i-a comunicat lui Bardossy că dorește reluarea tratativelor. Diplomatul ungar i-a replicat că, întrucât egalitatea în drepturi în domeniul înarmărilor fusese deja obținută, ca urmare a negocierilor anterioare, mai rămăsese de discutat doar „problema minorităților”.

Ministrul român a promis că va da răspuns peste o săptămână. La 18 martie, după intense consultări, Mica Înțelegere a prezentat un proiect de protocol ce conținea o declarație de nerecurgere la forță și recunoaștere a egalității în drepturi în domeniul înarmărilor și o altă

Laszlo Bardossy

declarație pentru suprimarea tribunalelor arbitrale mixte. Totodată, guvernele iugoslav, cehoslovac și român propuneau celui ungar, sub rezerva reciprocității, publicarea unor declarații unilaterale prin care fiecare guvern se obliga să ia toate măsurile administrative care să înlăture „orice piedică în calea dezvoltării relațiilor amicale cu Ungaria”, subliniindu-se însă că „declarația nu va putea fi interpretată, de oricine ar fi, ca o atingere a principiului neimixtiunii în afacerile de ordin intern”. Era, în fapt, un răspuns al celor trei țări la propunerea ungară de a se discuta „problema minorităților”, deși cuvântul „minorități” nu apărea în text.

La Budapesta s-a considerat că formula propusă „nu satisface”. Adevărul este că ocuparea Austriei întărise credința cercurilor conducătoare ungare în posibilitatea realizării pretențiilor lor revizioniste cu ajutorul Germaniei. În amintirile sale, fostul regent al Ungariei, Miklos Horthy, arată că, după Anschluss, înțelesese imediat că „venise ora Cehoslovaciei”. „Nu scrie el, noi n-am fost surprinși când, la câteva săptămâni după Anschluss, germanii sudeți au început revendicările lor”.

Deși admitea posibilitatea ca Ungaria să fie expusă „unei presiuni mai mari decât până acum” din partea Germaniei în special pe plan economic și că noul vecin ar putea provoca „oarecari greutăți în problema minorităților germane din Ungaria”, istoricul ungar Magda Adam arată că cercurile guvernamentale ungare considerau că „în problemele politice fundamentale nu există diferențe simțitoare între Ungaria și Reich-ul german, ba în unele probleme comunitatea de interese este deplină”. Una dintre aceste probleme era, desigur,

În 1936 Horthy afirma că, în domeniul înarmării, țara se afla deja la egalitate cu statele vecine

cea a revizuirii tratatelor de pace, componentă fundamentală a politicii guvernului maghiar. „Ideea revizionistă arată același autor a făcut pur și simplu imposibilă gândirea realistă în cercurile conducătoare horthyste“, care n-au putut sau n-au vrut să vadă că „Anschluss-ul făcuse mai probabilă realizarea visurilor revizioniste“, dar odată cu aceasta „crescuse și pericolul pierderii independenței Ungariei.“

Așa-zisii „tânțari enervanți“

În martie 1938, la Győr, primul ministru ungar Kálmán Darányi a anunțat public un vast program de înarmare, în valoare de peste un miliard de pengő. (moneda maghiară în circulație în perioada 1927-1946, când a fost înlocuită de forint), care a fost suplimentat cu încă câteva sute de milioane. În aceeași perioadă, Jenő Ratz, șeful Marelui Stat Major ungar, a înaintat câteva memorii guvernului, cerând intensificarea masivă a programului de înarmare. Ofițerii „radicali“ din armata ungară au făcut presiuni pentru a se adopta o politică externă de alianță strânsă cu Germania, în vederea obținerii sprijinului acesteia în satisfacerea cererilor revizioniste.

La Budapesta s-au auzit însă și alte glasuri: „Imperiul german declara în Parlamentul ungar deputatul social-democrat Buchinger își propune scopuri politice și economice care sunt de o importanță hotărâtoare pentru soarta Ungariei. De aceea trebuie să cerem în primul rând politicii externe maghiare să reziste la presiunile politice și economice la care se poate aștepta în noua situație. Scopul nostru extern trebuie să fie păstrarea independenței Ungariei [...] Ca întotdeauna, cerem și acum stabilirea de relații bune cu statele dunărene și cu celelalte țări mici vecine. Astăzi, aceste mici state dunărene au interesul egal de a se opune presiunii care trebuie să rezulte din supremația Germaniei pe tărâm politic și economic. Este știut că o mare parte a Camerei nu simpatizează aceste state, considerându-le ca niște «tânțari enervanți». Dar nu trebuie uitat că există și fiare sălbatice care sunt o primejdie mult mai mare pentru Ungaria, ca și pentru aceste state [...] Astăzi se pun chestiuni extrem de importante pentru viața de zi cu zi a Ungariei și această viață nu poate fi asigurată decât dacă ne înțelegem în mod pașnic cu vecinii noștri. Dacă în

bazinul dunărean nu se va ridica un baraj puternic împotriva unor anumite tendințe de expansiune, Ungaria, ca și, de altfel, celelalte mici țări dunărene, va fi, în mod ireductibil, zdrobită.”

Deși atitudinea guvernului maghiar dădea puține speranțe în reușita negocierilor, la sesiunea de la Sinaia (4-5 mai 1938), Consiliul Permanent al Micii Înțelegeri și-a reafirmat hotărârea de a continua tratativele cu Ungaria în vederea stabilirii „unui regim de înțelegere și de încredere în bazinul dunărean.“ La 10 iunie 1938 după ce partea română făcuse noi încercări de a scoate tratativele din impas, între care și o intervenție a regelui Carol al II-lea pe lângă amiralul Horthy guvernul român a prezentat noi propuneri, care mergeau, în esență, pe linia celor de la 18 martie. În convorbirea pe care ministrul român de Externe N. Petrescu-Comnen a avut-o cu Bardossy, diplomatul ungar a arătat că s-ar putea găsi un teren de înțelegere cu Iugoslavia și chiar cu România, dar cu Cehoslovacia ar trebui găsită o altă bază. Ministrul de Externe român a respins o astfel de posibilitate, reafirmând solidaritatea României și a Iugoslaviei cu Cehoslovacia.

Publicarea la București, la începutul lunii august 1938, a Statutului minorităților, ca și intervențiile guvernelor englez, francez și polonez la Budapesta au relansat negocierile, guvernul ungar declarându-se gata să accepte, cu unele mici modificări, propunerile din 10 iunie, dar arătând aceeași intransigență față de Cehoslovacia. Încercările repetate ale lui Nicolae Petrescu-Comnen pe lângă ministrul de Externe maghiar au rămas fără rezultat. În cele din urmă, la Bled, în ziua de 23 august

Benito Mussolini, Horthy, contele Ciano (ginerelul lui Mussolini și ministru de Externe al Italiei) și Kálmán Darányi

1938, a fost parafat un acord între Ungaria și țările Micii Înțelegeri, prin care se recunoștea Ungariei egalitatea în drepturi în domeniul înarmărilor și prin care părțile se obligau să se abțină de la orice act de agresiune între ele (în acest scop urma să fie publicate simultan în cele patru capitale declarații cu text identic).

Totodată, între Iugoslavia și România, pe de o parte, și Ungaria, pe de altă parte, s-a stabilit o înțelegere privind publicarea unor declarații identice prin care cele trei guverne se angajau „în deplină solidaritate” să examineze toate elementele susceptibile să contribuie la stabilirea unor raporturi de bună vecinătate și să ia toate măsurile necesare în vederea lichidării oricăror dificultăți de natură a împiedica dezvoltarea relațiilor amicale dintre ele. Guvernul ungar a refuzat să dea aceeași declarație și în ceea ce privește Cehoslovacia, propunând un text diferit, în care se făcea referire expresă la minoritatea maghiară din acea țară. Guvernul de la Praga a respins textul propus, iar România și Iugoslavia au refuzat, la rândul lor, să finalizeze documentele respective (au fost numai parafate), condiționând publicarea și intrarea lor în vigoare de realizarea prealabilă a unei înțelegeri maghiaro-cehoslovace în problema minorităților. Încercările guvernului ungar de a izola Cehoslovacia de aliații săi din Mica Înțelegere au eșuat.

În așteptarea „loteriei lui Hitler“

La Berlin, perspectiva unei destindere în raporturile Ungariei cu Cehoslovacia, în cadrul

oferit de acordul de la Bled, încheiat cu o lună înaintea deschiderii Conferinței de la München, a nemulțumit profund guvernul german. Câteva zile după parafarea acordului, Ernst von Weizsäcker, subsecretar de stat la Ministerul de Externe, a trimis oficiilor diplomatice germane o telegramă circulară în care se arăta că „în împrejurările actuale, orice acord între Ungaria și Cehoslovacia, care înseamnă pentru aceasta din urmă o oarecare destindere, nu poate fi socotit de noi decât ca indezirabil.” Cercurile conducătoare ale Reich-ului și-au manifestat nemulțumirea și cu prilejul vizitei pe care regentul Horthy, însoțit de primul ministru și de ministrul de Externe, a făcut-o la Berlin, ceea ce i-a determinat pe demnitarii unguri să dea asigurări că „exigențele Ungariei față de Cehoslovacia sunt așa de mari, încât Cehoslovacia nu le va accepta.”

În perioada premergătoare Conferinței de la München (29-30 septembrie, care a dus la dezmembrarea Cehoslovaciei, prin anexarea regiunii sudete de către Germania), atitudinea Ungariei a fost rezervată, în mai multe rânduri

și în diverse forme, țările Micii Înțelegeri lăsând să se înțeleagă clar că un atac ungar izolat sau participarea nemijlocită sau imediată a Ungariei la o acțiune germană împotriva Cehoslovaciei ar fi putut provoca intrarea în vigoare a obligațiilor Micii Înțelegeri, de sprijinire militară a Cehoslovaciei.

La 2 noiembrie 1938, când Germania și Italia patronează primul dictat de la Viena, regiunile de sud ale Ucrainei Subcarpatice și Slovaciei (12.000 kilometri pătrați și 1.000.000 de locuitori) sunt smulse de la Cehoslovacia și atribuite Ungariei. Mica Înțelegere nu a reacționat în vreun fel. ■

Kamil Krofta

Trupe germane pe străzile Pragăi

Așa vă place istoria?

GRIBOEDOV, UN DIPLOMAT SACRIFICAT

Statuia scriitorului
și diplomatului
din Sankt Petersburg

MIOARA NANU-POROJAN

Nina Griboedova,
fotografie
din anul morții.

Diplomatul și dramaturgul rus Aleksandr Sergheevici Griboedov (1795-1829) a intrat în literatura universală cu comedia în versuri *Prea multă minte strică* (tradusă și la noi), în care conflictul dintre eroul principal și personaje reprezentative pentru Rusia patriarhală este, de fapt, cel dintre tineretul apropiat de ideile decembristilor (numele dat revoluționarilor de origine nobiliară care au organizat răscoala armată de la 14 decembrie 1825 împotriva absolutismului țarist *Magazin istoric*, nr. 11, 12/1984) și regimul autocrat al țarului. Griboedov a fost unul dintre cei mai cultivați oameni ai epocii. Bun diplomat, deopotrivă, s-a angajat în sporirea influenței Rusiei țariste în Orient, în detrimentul englezilor.

După războiul ruso-persan (1826-1828), el a participat la negocierea tratatului de pace, contribuind direct la stabilirea condițiilor lui (consfințirea victoriei Rusiei asupra Persiei). Prin acest document, Sankt Petersburg solicita plata imediată a unei părți importante din despăgubirile de război ce i se cuveneau (circa 20.000.000 de dolari).

Respectarea prevederilor tratatului s-a dovedit extrem de dificilă, în condițiile în care în Persia exista o profundă nemulțumire față de prevederile lui. Imperiul Țarist avea însă o mare nevoie de bani, fiind angajat atunci în război cu Imperiul Otoman. De aceea Colegiul pentru Afacerile Străine (Ministerul de Externe de mai târziu) a hotărât trimiterea în Persia a diplomatului literat Griboedov, cu sarcina expresă de a obține plata necondiționată a despăgubirilor de război. I s-a acordat, totodată, și un rang pe măsură: trimis extraordinar și plenipotențiar.

Știrea nu l-a încântat pe scriitor. Într-o scrisoare adresată poetului A.S. Pușkin, el se destăinuia: „Nu-i cunoașteți pe acești oameni. O să vedeți că se va ajunge la cuțite!”. Înainte de a pleca, s-a reîntors la Tbilisi, unde lucra ca expert în probleme diplomatice pe lângă A.P. Ermolov, comandantul trupelor ruse din Caucaz. Era într-o stare de spirit deplorabilă și nu numai pentru că trebuia să plece în Persia. Se vindecase de frică chiar de la începutul războiului ruso-persan. Simțind sentimentul dezonorant de teamă, a urcat pe un deal atacat în acel moment de inamic, unde a stat mult timp sub ploaia de gloanțe și exploziile din jur. A urmat un duel, din care s-a ales cu un braț rănit și un deget lipsă.

Se gândea la ceea ce îi spusese la despărțire un ziarist din epocă, Faddei Bulgarin: „Rusia

așteaptă acum de la tine o tragedie”, făcând aluzie la faptul că, în perioada în care lucrase ca secretar de Legație în Persia (1818-1823), scrisese comedia *Prea multă minte strică*. Încercase de câteva ori să scrie și tragedii, dar nefinalizate. Este vorba despre *Noaptea georgiană* și 1812, ultima cu referire la războiul ruso-francez, în care eroul principal, un țăran iobag, la terminarea războiului alesese moartea, în locul robiei.

Un semn rău

Invitat la masă de prietenul său, contele Aleksandr Ciavciavadze, general-maior, Griboedov a descoperit că fiica acestuia, Ninocika, pe care o cunoștea de mică și căreia îi predase ore de pian, crescuse, se făcuse o adevărată domnișoară, cu ochi expresivi și cu

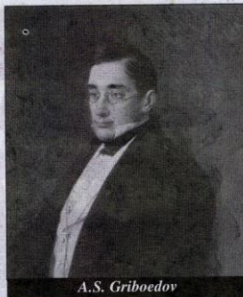
trăsăturile inconfundabile ale georgienilor. Aflase deja că Serioja, fiul lui Ermolov, comandantul său, îi făcea curte. De cum a văzut-o, inima a început să-i bată mai tare. S-a apropiat de ea, i-a oferit brațul și i-a spus în limba franceză că ar dori să-l însoțească în salonul alăturat.

Ninocika l-a urmat cuminte, crezând că o va conduce, ca de obicei, la pian. Spre marea ei surprindere, Aleksandr Sergheevici a început să-i vorbească pe un ton din ce în ce mai precipitat. Ea l-a ascultat, îmbujorându-se tot mai tare. Nu-i venea să creadă că un funcționar superior, prietenul tatălui ei, un bărbat extrem de cultivat și inteligent, „așa de mare“ (avea 33 de ani), care luptase pe front și în duel, o cerea în căsătorie pe ea, o puștoaică de 16 ani. A izbucnit în plâns, iar el a sărutat-o cu duiosie.

S-au căsătorit la 22 august 1828, la Catedrala din Tbilisi.

În momentul în care a vrut să pună verigheta în degetul miresei, mâna mirelui a tremurat și inelul s-a rostogolit pe jos. L-a ridicat imediat și s-a uitat cu reproș la femeile care începuseră să șoșotească. Toți au remarcat însă că el însuși a fost profund marcat de această nefericită întâmplare. La 6 septembrie 1828, o caravană formată din 110 cai și cătări, pornea cu familia Griboedov spre Persia. Tânără și naivă, Nina era fericită. Își tot repeta: Cum de a fost posibil? Cum de s-a putut întâmpla așa ceva? Unde sunt și cu cine?! O să trăim o sută de ani, ba nu, n-o să murim niciodată!.

Griboedov trăia cu intensitate clipa, dar era

A.S. Griboedov

profund preocupat de viitor, care i se părea extrem de sumbru. A lăsat-o pe Nina la Tabriz, capitala Azerbaidjanului iranian. La Teheran era destul de periculos și Legația nu dispunea de amenajările necesare. Scurta lor ședere la Tabriz a fost înclinată de primul succes: plata unei părți din datoria de război și promisiunea de neutralitate în războiul ruso-otoman a guvernatorului Azerbaidjanului iranian.

Diplomatul și-a continuat călătoria. A intrat în Teheran într-o zi de duminică, a cincea a lunii *redjeb*, când Soarele era în constelația Scorpionului. Astrologii considerau acest moment de rău augur. De altfel, atmosfera era foarte încordată în Capitală. Guvernul persan refuza să predea prizonierii ruși și amâna plata despăgubirilor de război. Diplomatul rus considera că nu trebuie făcute presiuni prea mari asupra Persiei pentru achitarea daunelor de război. Cabinetul de la Sankt Petersburg avea o altă opinie, cerându-i lui Griboedov să „se țină tare“ pe poziții. Așa a și procedat: n-a favorizat pe nimeni, n-a măgulit pe nimeni, „s-a ținut tare“. „Respect pentru Rusia și deziideratele ei, iată ce vreau“, spunea el. De altfel, în Persia era poreclit „Inimă de piatră“.

El a transmis șahului o notă în care avertiza că misiunea diplomatică rusă este în pericol și, dacă nu se vor lua măsuri eficiente, va fi nevoit să închidă legația. Măsuri nu s-au luat, iar nota a rămas fără răspuns.

Văduvă la 17 ani

Pretextul declanșării revoltei antiruse l-au constituit un eunuc de la Curte (cel care avea în grijă tezaurul șahului) și două

Abbas Mirza, conducătorul armatei persane în războiul din 1826-1828

A.P. Ermolov, comandantul trupelor ruse din Caucaz

femei din haremul ginerelui șahului. Ei s-au adăpostit în clădirea Legației ruse. Toți trei erau armeni, deci supuși ruși, pentru că, în baza Tratatului ruso-persan recent semnat, Armenia de Nord, alături de Georgia, Daghestan și Azerbaidjanul de Nord trecuseră la Rusia. Griboedov nu-i putea, așadar, extrăda.

În tot orașul se vorbea că Iakub, care „spurcă” islamul, îl dezonorează pe suveran, dezvăluind secretele șahului, că în Legație sunt ținute două femei musulmane, obligate să treacă la o altă religie.

La 30 ianuarie 1829, o mulțime dezlănțuită a pornit spre Legația rusă. Manuciar-han, unul dintre semnatarii tratatului de pace din partea persană, și-a trimis un nepot să-l prevină pe Griboedov asupra pericolului iminent. Intenționa să-l scoată din Legație printr-o ieșire subterană, secretă. Tânărul a fost prins însă în apropierea Legației ruse, dat jos de pe cal și ucis de mulțime.

Personalul misiunii și alți ruși aflați în acel moment în Legație au apărut clădirea, dar mulțimea dezlănțuită a urcat pe acoperiș, pătrunzând în sediul misiunii prin pod. Cu sabia în mână, Griboedov s-a apărut, a luptat și a căzut ultimul, răpus într-o luptă inegală.

Mulțimea s-a dedat la excese și în zilele următoare. A purtat trupul neînsuflețit a lui Griboedov pe străzile orașului, după care cadavrul mutilat a fost aruncat într-o groapă, în care mai zăceau trupurile a 50 de ruși uciși.

Tânăra lui soție, însărcinată, se găsea la Tabriz. Suporta greu sarcina, așa că personalul din preajmă nu i-a dezvăluit tragicul adevăr. I s-a spus doar că Aleksandr Serghievici, care nu putea veni în acel moment, dorește ca ea să se întoarcă la Tbilisi. „Până nu primesc o scrisoare de la soțul

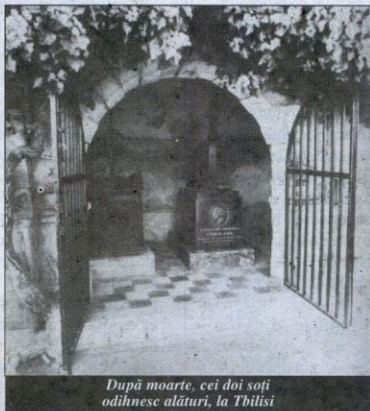
meu, nu plec nicăieri”, repeta Ninocika. La 13 februarie 1829, a primit o epistolă, dar din partea mamei. S-a întors apoi acasă, unde a aflat despre moartea tragică a soțului. A născut prematur un băiețel, care n-a trăit decât o oră. Fusese botezat Aleksandr, în memoria tatălui.

În Rusia, tragedia a fost mult timp subiect de comentarii. S-a vorbit despre verigheta căzută în ziua nunții, despre Soarele în Scorpion, despre ieșirea subterană secretă de la Teheran. Și, cel mai mult, despre „prețul sângelui” – un diamant de 240 de carate, piatra Marilor Moguli, oferit în dar de șahul Persiei țarului Nicolae I, drept scuze pentru „incidentul” soldat cu uciderea lui Griboedov.

Implicat în războiul ruso-turc, Nicolae I a acceptat scuzele prezentate în numele guvernului persan de prințul Morozov-Mirza, sosit în acest scop la Sankt Petersburg. Țarul nu a reacționat nici la afirmația guvernului persan că „incidentul s-a produs din cauza excesului de zel al diplomatului rus”. Numai imensa durere a Ninei nu a putut fi cumpărată, recompensată sau alinată. La cei 17 ani ai ei, văduva a îmbrăcat rochia de doliu, de care nu s-a despărțit timp de 28 de ani, până la moarte. Femeile georgiene poartă adesea culoarea neagră, așa că ținuta Ninei n-a impresionat prea mult și nu a stârnit mirare decât în primii ani. În 1857, la Tbilisi s-a declanșat o mare epidemie de holeră.

Nina nu a vrut să plece din oras, și-a îngrijit rudele bolnave și a murit ea însăși.

La cererea guvernului rus, corpul neînsuflețit al lui Griboedov fusese adus la Tbilisi. „Inteligența și munca ta vor rămâne de-a pururi în memoria rușilor, dar de ce am supraviețuit eu, dragostea mea?” stă scris pe piatra funerară de pe mormântul lui Griboedov, care se mai păstrează și astăzi în capitala Georgiei. ■

După moarte, cei doi soți odihnesc alături, la Tbilisi

Reverberații

HENRI COANDĂ REÎNTORS ACASĂ

GRIGORE ALDEA-ALDESCU

Citind cele două articole despre Traian Vuia, din nr. 3/2006, mi-a venit în minte numele unui alt mare român, Henri Coandă (1886-1972), și el un as al aeronauticii mondiale.

Izbucnirea celui de Al Doilea Război Mondial l-a surprins pe H. Coandă în Anglia. După încheierea acestuia s-a stabilit în Statele Unite ale Americii. Trăia în statul Connecticut, într-o casă pe malul Atlanticului, nu departe de New York. Cum în fiecare an, la 23 August, Misiunea noastră diplomatică pe lângă O.N.U. cu sediul la New York organiza o recepție, noi, diplomații mai tineri, eram contrariați că nu erau invitați și români mai cunoscuți care se stabiliseră în S.U.A. Și erau destui: medici, ingineri, arhitecți etc. Singurul care venea era un inginer, John Podea. Dar el făcea parte din a doua generație, adică se născuse în America. Mai veneau și doi muncitori, Cioc și Luftig, stabiliți la-New York prin 1920. Este adevărat că românii veniți în timpul sau după Al Doilea Război Mondial se fereau de noi ca de ciumă.

După aprilie 1964, situația se mai relaxase. La recepția din 1965, şu răspuns invitației noastre John Mateescu, președintele Comitetului parohial al bisericii ortodoxe a românilor din New York, un avocat, Nichita Tomescu, stabilit în Canada, doamna Victoria Mowat, bucureșteancă măritată cu un american de la firma General Electric și care în tinerețe făcuse parte din anturajul prințului Nicolae, Paul Austerlitz, profesor la Universitatea Columbia, și alte trei-patru persoane. În martie 1965 veniseră la Misiune vreo 20-25 de români din New York și împrejurimi care semnaseră în cartea de condoleanțe deschisă cu ocazia încetării din viață a lui Gheorghe Gheorghiu-Dej.

La Henri Coandă s-a gândit colegul nostru Constantin Nedelea. Era la Misiune din 1961 și se ocupa de probleme juridice în cadrul Comisiei III a O.N.U. El i-a propus ambasadorului să-l invite la recepția din august 1966 și tot el a mers la savant acasă pentru a-i înmăna invitația. H. Coandă l-a primit cu

amabilitate, mărturisindu-i că era pentru prima dată, după război, când avea o întâlnire cu o persoană oficială din țară. A acceptat invitația.

A venit printre primii la recepție și a plecat printre ultimii. S-a întreținut cu ambasadorul Gh. Diaconescu și cu alți membri ai Misiunii. Întrebat de Nedelea dacă nu dorea să facă o vizită în țară, a răspuns afirmativ, precizând că nu mai fusese în România de prin anii 1938-1939. De acord cu ambasadorul, Nedelea l-a invitat la un prânz, pentru a putea discuta toate detaliile vizitei, procurându-ne astfel și răgazul de a informa Ministerul Afacerilor Externe.

Ministerul a răspuns repede și pozitiv, precizându-ni-se totodată că musafirul va fi invitatul Academiei Române. Când i s-a comunicat, H. Coandă s-a arătat încântat și la începutul toamnei era în țară. A fost întâmpinat cu deosebită afecțiune de conducerea Academiei și i s-a propus un program de 25 de zile, timp în care, în discuții, și-a exprimat dorința de a reveni definitiv în țară, dacă era posibil. Nu solicită casa părintească din Bd. Lascăr Catargiu, unde se afla sediul unei ambasade, accepta orice locuință corespunzătoare.

S-au făcut informări la cel mai înalt nivel. Ceașescu a aprobat repatrierea și s-a hotărât să-i fie atribuită o casă de la Protocolul de stat și salariu de la Academia Română.

Aflând rezultatul cererii sale, H. Coandă s-a arătat foarte mulțumit, afirmând că după atâția ani de peregrinări i se îndeplinise un vis, putea să se întoarcă în țară. S-a dus în S.U.A. pentru a-și încheia afacerile pe care le mai avea și a revenit la București. La sesiunea din decembrie 1970, Academia Română l-a primit în rândurile membrilor săi.

Peste doi ani, la 24 noiembrie 1972, inima a încetat să-i mai bată. Avea 86 de ani. ■

Tristețile Muzei Clio

Monumentul,
așa cum arată azi...

Cine trece podul de la Cotroceni, îndreptându-se spre Palat, și are curiozitatea să răscolească cu privirea vegetația ce înconjoară stația de benzină, are surpriza să descopere un monument, într-un scuar de la piciorul pantei. Monumentul din bronz, un infanterist în poziție de atac, străjuit de un vultur cu aripile întinse, operă a sculptorului Spiridon Georgescu, dă impresia că luptă cu ramurile copacilor înconjurători, care vor să-l cotopească, ferindu-se totodată de capacele rezervoarelor de benzină. Pe vremuri, exista o placă cu o inscripție, acum dispărută. Un trecător curios nu poate să afle nici ce reprezintă, nici cui a fost dedicat.

UN MONUMENT „FOARTE DISCRET“

CORNEL SCAFES

Inregistrat sub numele „Monumentul Infanteristului“ (vezi poziția nr. 2.299, cu codul B-III-m-B-19 972), aparține în fapt Regimentului 2 Vânători de Gardă nr. 9 „Regele Alexandru al Iugoslaviei“. Primul comandant al unității, înființată sub denumirea de Batalionul 9 Vânători, la 14/27 aprilie 1904, a fost locotenent-colonelul Dumitru Cocorescu, având ca adjunct pe maiorul Ion Dragalina, nume cu rezonanță în istoria militară românească a Primului Război Mondial.

Batalionul, transformat în regiment în anii primei conflagrații mondiale, a luptat în 1916 în Dobrogea la Bazargic, Cara Omer, Amzacea, Topraisar, alături de Divizia sârbo-croato-slovenă, unitate de voluntari încadrată în armata rusă. Pentru comportarea sa, regimentul a fost decorat la 10/23 mai 1917 cu ordinul „Mihai Viteazul“, clasa a III-a. În 1917, regimentul a participat, acoperindu-se de glorie, la luptele de la Mărășești.

După război, în virtutea cooperării româno-sârbe din 1916 și a bunelor relații personale dintre regii Carol al II-lea și Alexandru al Iugoslaviei, regimentul a primit, la 20 februarie 1922, numele regelui Iugoslaviei, iar la 6 iulie 1931 titlul onorific „de gardă“. De acum s-a numit Regimentul 2 Vânători de Gardă nr. 9 „Regele Alexandru al Iugoslaviei“.

Pentru a comemora jertfele ostașilor unității căzuți în 1916-1919, din inițiativa ofițerilor regimentului, la 22 mai 1931, la Cotroceni, în partea stângă a podului, a fost dezvelit monumentul. La ceremonie

au participat regele Carol al II-lea și înalte oficialități de stat, în frunte cu primul ministru Nicolae Iorga. La baza monumentului se afla, turnat în bronz, un altorelief cu o scenă de luptă, iar de o parte și de cealaltă a piedestalului din calcar, câte un meplat cu texte ce ofereau privitorului informații despre sculptură. Sub statuie, săpat în piatră, se găsea inscripția „Eroilor războiului 1916-1919“.

În Al Doilea Război Mondial regimentul a participat la luptele de la Țiganca, pentru eliberarea Basarabiei, și la cele pentru cucerirea Odesei, fapte de arme pentru care a fost decorat la 2 aprilie 1942 cu Ordinul „Mihai Viteazul“, clasa a II-a.

După război, probabil din motive de sistematizare, monumentul a fost mutat peste drum, fiind instalat pe un soclu de beton, fără inscripții și altorelief. Pe o placă de marmură, dispărută de mulți ani, scria doar: „Eroilor căzuți în luptele de la Mărășești. 1916-1918“.

Astăzi, bine ascuns publicului în luminișul sui-generis, soldatul care parcă se luptă cu crengile ce îl cotolesc din ce în ce mai mult, riscă, datorită „discreției“ care îl înconjoară, să dispară într-o bună zi, victimă a „reducerilor“ de metale ce bântuie cartierul.

Există și o urmă de speranță: monumentul poate fi mutat vizavi, pe locul unde s-a aflat inițial, în spațiul verde, unde și-ar recăpăta semnificația de odinioară. Trebuie doar ca ediliile sectoarelor 5 și 6 să-și dea mâna și să amenajeze zona, destul de neîngrijită. ■

... și în ziua inaugurării în prezența regelui
Carol al II-lea

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **Serviciul Istoric al Armatei – ARMATA ROMÂNĂ ȘI RĂSCOALA DIN 1907** (ediție îngrijită de: maior dr. Florin Șperlea, Lucian Drăghici, Manuel Stănescu)

Editura Militară, București, 204 pp

● **Florin Anghel – REVOLUȚIA MORALĂ. REGIMUL POLITIC SANATIST DIN POLONIA 1926-1930**

Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2008, 206 pp

● **Institutul Național pentru Memoria Exilului Românesc – SURSELE SECURITĂȚII INFORMEAZĂ** (ediție de documente întocmită de: Dumitru Dobre, Iulia Huiu, Mihaela Toader)

Editura Humanitas, 2008, 283 pp

● **Dr. Anatol Măciș – GĂGĂUZII**

Editura PACO, București, 2008, 204 pp

● **Principele Dimitrie I. Ghika – FRANȚA ȘI PRINCIPATELE DUNĂRENE. 1789-1815** (cuvânt înainte: acad. Florin Constantiniu; traducere și postfață: Andrei Alexandru Căpușan)

Editura Institutul European, 2008, 148 pp

● **Gh. I. Ioniță – O VIAȚĂ, UN DESTIN. ISTORII ȘTIUTE ȘI NEȘTIUTE** (ediție îngrijită de Ileana Ioniță Iancu)

Editura Cartea Universitară, București, 2007, 348 pp.

● **Geoffrey Regan – BĂTĂLIILE CARE AU SCHIMBAT ISTORIA LUMII**

Editura Rao, București, 2004, 224 pp

● **ARMATA ROMÂNĂ ȘI UNITATEA NAȚIONALĂ** (coordonatori: comandor dr. Marian Moșneagu, locotenent-colonel dr. Petrișor Florea, dr. Cornel Tucă; sub egida Statului Major General, a Serviciului Istoric al Armatei și a Centrului de Studii și Păstrare a Arhivelor Militare Istoric)

Editura Delta Cart Educațional, Pitești, 2008, 292 pp

● **DOCUMENT**

An XI, nr. 2 (40)/2008

● **CAIETELE INNER**

Anul V, nr. 12, iulie 2008

● **ORIZONT XXI** (Asociația Culturală „Valeriu Florin Dobrinescu”, Pitești)

An II, nr. VII, 2007, Editura Delta Cart Educațional

● **PARAȘUTIȘTII** (Buletin al Școlii de Aplicație a Forțelor pentru Operații Speciale „General-maior Grigore Baștan”, Buzău)

Anul XII, nr. 24 (33), iunie 2008

RĂPCUJNE

2

911. Oleg, primul conducător din istoria Kievului (882-913), un personaj semilegendar, obscur, obține din partea Bizanțului un tratat comercial extrem de avantajos. Este rezultatul unei campanii militare reușite contra Bizanțului, în care cneazul s-a angajat spre sfârșitul vieții, în 907. Cronicile ruse exagerează succesul lui Oleg, relatând, printre altele, cum acesta și-a înfipt scutul în porțile Constantinopolului, în vreme ce sursele bizantine nu menționează nimic despre campania sa.

12

1916. În București, unde este decretată stare de război, orașul fiind camuflat în caz de atac aerian (la ora 9 seara se întrerupe circulația și se sting complet felinarele, la ferestre se pune hârtie de culoare închisă), are loc primul atac aerian diurn: șase avioane germane Taube argintii își lansează bombe asupra Capitalei, populația aflându-se la acea oră pe trotuarele Căii Victoriei, în marile magazine, în bănci și instituții centrale. Aparatele seamănă panică, iar bombele omoară peste 400 de persoane.

17

1940. La Bletchley Park, școala guvernamentală de cod și cifru (Marea Britanie), cu sediul într-un conac din epoca victoriană, locul unde lucrau minți strălucite în spargerea de coduri, este interceptat un mesaj prin care se ordonă încetarea operațiunii Leul de Mare, invadarea Angliei de către trupele naziste. Ultra, programul ultrasecret pentru decriptarea codurilor germane Enigma, folosite pentru criptarea comunicațiilor prin radio, una dintre cheile victoriei Aliaților împotriva Germaniei, a interceptat o serie de mesaje ce dezvăluiau toate detaliile planurilor Luftwaffe, precum și dispunerea de forțe. Germanii sunt tot mai uluiți să constate că RAF părea să anticipeze orice mișcare întreprinsă de ei, pierderile suferite de Luftwaffe crescând alarmant.

25

1781. Baroneasa Elizabeth Dimsdale, cea care, fiind de origine relativ umilă, păstra „o puternică amintire manierei maiestuoase și plăcute în care țarina Ecaterina a II-a ieșea din sală și cum părea să se încline în fața fiecăruia”, își notează în *Jurnal*, uimită de fastuoasa plecare a țarinei de la Tarskoe Selo în această zi: „În fața Palatului se afla un număr mare de trăsuri, cai și o puzderie de oameni, iar cu pușin înainte ca să plecăm, s-a tras cu o sută de tunuri, s-a sunat din trompete și s-a cântat și altă muzică, una peste alta a fost o privesc pe cîste”. Chiar și cele mai simple apariții zilnice îi permit Ecaterinei să obțină capital politic.

29

1978. Trupul Papei Ioan Paul I este descoperit dimineața, întins în pat, de către secretarul său, John Magee. Murise de un atac de inimă. Este versiunea oficială. Ulterior se află că trupul inert a fost descoperit mult mai târziu, de către o călugăriță, menajera Papei. Potrivit teoreticienilor conspirației, care susțin că Înalțul Pontif a fost otrăvit, au dispărut și documentele pe care Ioan Paul I le studia, ochelarii și chiar testamentul său. Autorii asasinatului ar fi bancherii corupți, cu acordul tacit al celor ce se temeau de programul liberal al Papei. O altă versiune despre moartea sa elimină total posibila conjurație, susținând că sănătatea Papei era foarte subredă, îngrijirea medicală la Vatican, fapt de notorietate, precară, așa încât decesul subit nu mai pare prin nimic misterios. Cât despre documentele „furate” din dormitorul Papei, s-a aflat mai târziu că ele se aflau în siguranță, în posesia familiei surorii sale.

30

1960. Canalul american de televiziune ABC prezintă primul episod, al unei serii de 166, din desenul animat *Familia Flintstone*, ce înfățișează viața de zi cu zi și aventurile unor oameni din epoca de piatră, care le imită întocmai pe cele ale unor familii de americani din deceniul 1960-1970. Fiecare episod durează 30 de minute, iar serialul, de mare succes, va fi difuzat până în 1966, pentru a fi apoi reluat de mai multe ori. Fred Flintstone, Wilma, câinele lor, dinozaurul Dino, vecinii, Betty și Barney Rubble, sunt personaje trăsnete, care ne-au amuzat și pe noi, românii.

Clio anunță

ICOANE ORTODOXE ÎN GALERIA LONDONEZĂ RICHARD TEMPLE

Sfântul Ioan Botezătorul
înfățișat ca înger

ELENA ENE D.-VASILESCU, Oxford

Temple Icon Gallery, situată la nr. 6, Clarendon Cross, lângă Holland Park, este un obiectiv de excepție în peisajul cultural și spiritual al Londrei. Nu multe sunt instituțiile – chiar bisericile – din țări în care majoritatea populației este creștin-ortodoxă, care să dețină icoane din secolele al XVI-lea și al XVII-lea precum acelea expuse în Galeria Temple, la care se adaugă altele, mai numeroase, din secolele al XVIII-lea și al XIX-lea. Alături de icoane aparținând tipurilor cunoscute – Christos Mântuitorul, Christos Pantocrator, Maica Domnului Panaghia („A Semnului”) sau Hodighetria („Arătătoarea Căii”), Fecioara din Vladimir, Fecioara din Tikhvin etc. – se păstrează aici și icoane de un tip mai puțin răspândit. Printre acestea, sunt ilustrative câteva exemple din ultimul catalog al Galeriei, care descrie expoziția de icoane rusești din iarna anului 2007. Sunt expuse, între altele, icoana lui Iisus Christos al Binecuvântatei Tăceri și aceea a Sf. Ioan Botezătorul.

În cea de-a doua icoană, Sf. Ioan este reprezentat sub forma unui înger (așa cum sugerează aripile; de altfel, imaginea Sf. Ioan în chip de înger este cunoscută în iconografia creștină). Mai neobișnuit este că Botezătorul ține la piept o cristelniță mică, în care se află copilul Iisus. Alături de aceasta, expoziția mai cuprinde încă o icoană a Sf. Ioan, pictată către 1600.

În expoziția recentă a Galeriei londoneze se mai află și o frumoasă icoană a Sf. Arhanghel Mihail, precum și o icoană ce reprezintă „Ochiul Atotvăzător al lui Dumnezeu”.

Catalogul prezintă, de asemenea, icoane narative și icoane festive ale diverselor sărbători ortodoxe, precum icoana Acoperământului Maicii Domnului.

Printre alte icoane demne de menționat care au fost incluse în expozițiile precedente se află una reprezentând pe Maica Domnului *Theotokos* („Purtătoarea de Dumnezeu”), care ar putea data din secolul al IV-lea și care se află acum într-o colecție privată.

Această icoană a fost achiziționată la o licitație de artă din Avignon,

în anul 2004; și, la o primă estimare, a fost datată de specialiști ca aparținând secolului al VI-lea. Cercetările ulterioare au datat-o mult mai devreme: cu siguranță cea mai veche icoană portabilă pe pânză, ea ar putea fi considerată, împreună cu Icoana Maicii Domnului din Ierusalim, atribuită Sf. Luca, și cu imaginile Maicii Domnului din catacombele romane, printre cele mai vechi reprezentări ale Fecioarei în lume.

Iată un argument care, de unul singur, ar fi de ajuns pentru a demonstra interesul de a vizita expozițiile periodice ale Galeriei Temple, prezentate on-line la adresa de Internet www.temple-gallery.com, alături de fotografii ale icoanelor din expoziții anterioare. Catalogele elaborate de Richard Temple, proprietarul acestei importante Galerie de artă religioasă din Londra, sunt, firește, mijloace de a-și face cunoscute exponatele publicului cumpărător. Totuși, ele se constituie în ceva mai mult decât atât: sunt publicații serioase, care cuprind comentarii bine documentate, îngăduind cercetătorilor și istoricilor de artă, dar și publicului larg, să înțeleagă obiectele expuse în Galerie, unele dintre ele icoane foarte valoroase și rare. ■

Una dintre cele mai
vechi reprezentări
ale Maicii Domnului
din lume

ROMÂNIA ACUM O SUTĂ DE ANI

1908

GEORGETA FILITTI

Mai multe semne prevestesc viitoare stări conflictuale în Balcani, cunoscut ca „butoiul cu pulbere” al Europei. Revoluția Junilor Turci, agitațiile din Macedonia, pretențiile teritoriale ale Austro-Ungariei conturează o situație ce va exploda în iulie 1914, când începe Primul Război Mondial. În acest timp România prosperă, bucurându-se de pace și de fructificarea bogățiilor sale. Se încearcă, iar și iar, formule de ameliorare a condiției țăranilor, socotite de mulți ca simple utopii. Justiția e percepută ca instituție subordonată comandai politice. Și în armată se întâmplă lucruri neobișnuite. În fine, administrația municipală își dă osteneala, nu totdeauna cu succes, să modernizeze spațiul urban. Apar instituții, societăți, organizații menite să educe lumea orașelor, s-o apropie de standardele occidentale. Participarea românilor la manifestări internaționale devine o practică ce dă bune rezultate. Totuși, din ce se realizează în lume românii iau încă destul de puțin, lucru reflectat negativ în dezvoltarea ulterioară a țării.

Cel interesat de preliminarile Primului Război Mondial poate sesiza în evenimentele din septembrie 1908 consumate în Balcani stări conflictuale, apropieri diplomatice, configurări de noi alianțe. Surpriza o constituie, evident, acțiunile revoluționare ale Junilor Turci și încercările lor de modernizare a Imperiului Otoman. Până la marile reforme înfăptuite ulterior de Kemal Atatürk, oamenii noi ai Turciei explică portul vălului (iaşmak) la femei astfel: profetul Mahomed avea o noră

cam ușuratică și, spre a o feri de privirile prea stăruitoare ale curtezanilor, a silit-o să-și acopere fața. Emanciparea femeii de acest atribut vestimentar nu se va realiza însă prin simplă opțiune individuală, ci tot prin dispoziție prezidențială, ca o dovadă a trăinicieii tradițiilor în această parte de lume. Altă măsură inițiată de Junii Turci privește stărpirea câinilor vagabonzi din Istanbul; aceștia urma să fie prinși și duși pe două insule pustii din Marea de Marmara (dulăii separat de cățele) și hrăniți apoi până la moarte.

1908

Gheorghe Mărzescu cu fiul

A.C. Cuza

Tot în această lună se reiau, după trei ani, relațiile diplomatice cu Grecia, ca expresie a nevoii multiseculare de colaborare reciproc avantajoasă. Se redeschid cursele de vapoare Constanța-Pireu și mulți negustori greci revin în porturile dunărene. Acest gest de normalitate nu împiedică Patriarhatul ecumenic din capitala Imperiului să amenințe cu represalii pe românii din Macedonia, care obținuseră, prin constituția turcească recent adoptată, școli și biserici cu administrație proprie. Nici în Elada simțăminte fața de români nu erau prea calde, încât presa de la București vorbea de societatea de propagandă *Helenismos*, condusă de fostul rector al Universității ateniene, Kasaris, ca fiind, pe rând, „Academie și antrepriză de brigandaj”.

Destinderea reală și „europenizarea” încercată de Junii Turci își găsește expresia și în gestul țarului Ferdinand, care proclamă independența Bulgariei; cu acest prilej, el omagiază contribuția militară și diplomatică a României la descătușarea țării sale.

Austro-Ungaria, în schimb, surdă la aspirațiile naționale ale popoarelor din Balcani, își clamează intențiile anexioniste față de Bosnia-Hertegovina.

Mulți albanezi se bucură de ospitalitatea românilor și societatea *Baskimi*, prezidată de maica Smara, cunoscuta feministă, ține o adunare în sala *Eforia* din București.

În România, țară aflată în plin progres, datorită, între altele, și producției excepționale de petrol, nota pozitivă predomină. Disputele politice se poartă pe un ton măsurat. Liberalii aflați la guvernare sunt acuzați de „socialism”, deoarece preconizează soluții radicale pentru cheștiunea agrară, veșnic nerezolvată: o jumătate dintre țărani să fie transformați în proprietari independenți pe pământurile lor, iar restul să devină „o clasă de manevră pentru comerț și industrie”. În felul acesta, după

spusele teoreticianului lor I.G. Duca, proprietatea rămâne sfântă, ca bază de organizare socială modernă. Pledând pentru asemenea formulă, prim-ministrul de mai târziu se autointitula „solidarist liberal”. Pe aceeași linie, tinerii liberali prahoveni conduși de Ionescu Quintus militau pentru vot universal.

„Utopii copilărești”, definesc conservatorii democrați formulele liberalilor și publică în prestigioasa *Revue diplomatique* ce apărea la Paris un portret ditirambic al șefului lor Take Ionescu: „Se bucură de o mare popularitate în toate mediile politice românești. Faptul se explică prin activitatea sa debordantă și urbanitatea desăvârșită a caracterului lui. Toți sunt de acord că are în față un viitor superb... și va figura în istorie ca unul dintre oamenii de stat cei mai autorizați ai României”. Acești laudători dau și un motiv ceva mai prozaic: în plus, T.I. e tânăr și „cei care l-ar putea umbri sunt bătrâni și la sfârșit de carieră”.

Pe zi ce trece presa găzduiește articole datorate femeilor. Majoritatea surprind prin fantezie și absența contactului cu realitatea. Așa Maria Virginia Laffari publică în *La Roumanie* eseu *Civilizarea satelor de către femei*, constatând că sexul slab face muncile cele mai grele. Recomandă, în consecință, să se elaboreze legi de protecție prin care doar „lucrul delicat” să revină femeilor. Aceasta ar însemna „creșterea viermilor de mătase, stupăritul, cultura inului și a cânepei, îngrijirea livezilor, creșterea iepurilor, găstelor, rațelor și a curcilor”. Cu asemenea ocupații „exclusive” țărăncile ar deveni „încântătoare” și „l-ar civiliza pe bărbat”.

Toată lumea constată că justiția e părtinitoare, dar dovezile sunt anevoie de produs. A.C. Cuza, universitar ieșean și antisemit turbat, susține că avocații și judecătorii ascultă de comanda politică și de acel *Kahal* (mită) corupător. Și Gh. Mărzescu îl acuză pe C. Hamangiu, procuror la Curtea

Gara din Roșiori, în 1908

C. Hamangiu

1908

de Apel, că „a siluit voința judecătorilor“. Dar lucrurile se opresc aici pentru că, așa cum strigă takistii, „e simplă calomnie, nu-s probe!“.

Procurorul Zamfirescu, neimplicat în cazuri de corupție dovedite, preferă să conferențeze despre *Istoria dreptului de vânătăore*. Îl consideră a fi fost instituit în timpul lui Dragoș Vodă, dar recunoaște că efectiv legea s-a promulgat în 1891. Între 1902 și 1907 la Tribunalul Ilfov se judecaseră 635 infracțiuni de această speță.

În armată, unde în general există mai multă ordine și disciplină, cazul unui ofițer, declarat până la urmă nebun, ține pagina întâi a ziarelor. Foaia *La Patrie*, ca să rămână imitatoare fidelă a francezilor, publică articolul *J'accuse!*, dar în acest caz total nepotrivit. Titlul incendiar amintează de apărarea făcută de Emile Zola ofițerului Dreyfus. Or, în cazul căpitanului Ieșeanu era vorba de o afacere sordidă; acesta își trimisese ordonanța la oficiul poștal Mihai Bravu din Giurgiu cu o scrisoare și după o oră o voise înapoi. Oficiantul a refuzat s-o restituie deoarece o înregistrase. Căpitanul a venit cu un escadron, a molestat personalul poștei și a devalizat localul. Abia după repetarea, a doua zi, a gestului nebunesc autoritățile de resort s-au sesizat și l-au neutralizat, declarându-l ireponsabil.

Administrația municipală caută și aplică mereu soluții de îmbunătățire a vieții urbane rămase, din păcate, prea puțin eficiente. Primăria, ca instituție ce își desfășoară activitatea sub ochii publicului, încearcă preocupărilor și în septembrie 1908 tot felul de modernizări, rămase cam la jumătate de drum. La București, dr. Nicolae Minovici impune adoptarea unor butoaie noi pentru udatul ulițelor „relativ estetice“, fiindcă sunt vopsite „în culoarea cafelei cu lapte“ și au stema orașului imprimată pe ele. Și piața de pește se primește după 20 de ani de funcționare: pereții halei sunt răcăiți atent de

murdărie și spălați îndelung cu furtunul. Tot acum se emite unul dintre nenumăratele regulamente privind deschiderea de străzi, alei, pasaje și ridicarea de construcții doar cu autorizarea expresă din partea primăriei. Municipalitatea remediază și o situație ciudată de pe șoseaua Mihai Ghica (fostă Filantropia, ulterior 1 Mai și azi Ion Mihalache) din mahalaua Dracului. Locuitorii se plângeau că apa din fântâni miroase a gaz din cauza rafinărilor din apropiere. Cămășuirea puțurilor a părut soluția salvatoare.

La capitolul sanitar serviciul Salvării raportează 368 de solicitări (din care 64 din stradă, 45 de la domiciliu, 12 din stabilimente industriale, 6 din Gara de Nord ș.a.). 229 suferinzi au fost transportați acasă, trei au murit, iar nouă erau bolnavi închipuși. Cum epidemia de holeră amenința să se extindă din Rusia, în capitală se ridică barăci pentru izolarea prezumtivilor contaminați. Acum se pune piatra fundamentală a spitalului pentru nevăzători *Vatra Luminoasă*, inițiat și susținut material de regina Elisabeta, care mai apoi va da numele unui întreg cartier bucureștean.

Altă creație, de data aceasta efemeră, a fost Institutul de muzică înființat de baritonul Aurel Eliade și care urma să funcționeze paralel cu Conservatorul deja existent. Teatrul Național, aflat acum sub conducerea prof. univ. Pompiliu Eliade, pare a se supune exigențelor susținute prin manifestatii de stradă orchestrate de Nicolae Iorga și montează „o dramă istorică și națională“. E vorba, pentru deschiderea stagiunii, de *Ultimul vlăstar*, piesă de I. Pandeli, dramaturg din Caracal.

Și Ministerul de Interne ia o măsură salutară pentru îmbunătățirea administrației prin crearea a patru școli de notari (secretari de primărie), cu câte 60 de elevi, remunerați pe durata cursurilor cu câte 0,50 franci pe zi.

În ziua de 25 septembrie se produce un cutremur, din fericire fără pagube, resimțit și

1908

Pierre Loti

Teatrul Național din București

în Moldova. Faptul nu-i împiedică pe bucureșteni să se înghesuie la circul Sidoli, unde cazacul de pe Don Padubny, naturalizat român, inițiasse marele campionat internațional de lupte pentru cupa României, dotat cu un premiu de 10.000 de franci. Dimensiunile absolutului Academiei atletice din St. Petersburg puteau da de gândit: înălțime 1,85 m, greutate 120 kg, grosimea bicepsilor 48 cm, gâtul – 50 cm, glezna – 52 cm. Bustul avea o circumferință de 130 cm, iar coapsele de 80 cm. Totuși, 21 de concurenți, la fel de zdraveni, se anunțaseră până la 11 septembrie.

Lumea mai rafinată se înscrie în societatea pentru protecția pisicilor *Patte de velours* (Lăbuța de catifea), prezidată de Pierre Loti, scriitor francez apropiat reginei Elisabeta. Noua societate scotea și un ziar, *Moncrif*, după numele academicianului francez cu același nume, autor al unei *Istorii a pisicilor* (1727).

Oamenii pioși au acum un motiv de satisfacție; dacă vor să facă un pelerinaj la Ierusalim au unde trage: la palatul regilor abisinieni de acolo, închiriat de statul român cu 5.000 franci pe an. Erau în curs de amenajare 25 de camere cu baie.

În fine, participanții la manifestări internaționale fac figură bună, arătând încă o dată că exprimarea prin elite e o caracteristică a națiunii noastre. La al XX-lea Congres internațional de chirurgie de la Bruxelles dr. Thoma Ionescu și Amza Jianu prezintă o comunicare care stărnește interesul participanților; e vorba de anestezia totală prin injecții cefalo-rahidiene cu stovaină și stricnină. Cei doi operaseră 617 pacienți pe creier, la gât, torace sau abdomen.

Și la Berlin cei 18 participanți români la a 15-a conferință a Uniunii interparlamentare se fac remarcați. Conducătorul grupului era juristul de orientare democrat-conservatoare Constantin Dissescu.

În același oraș, la congresul internațional al presei, România e prezentă prin Jean

Procopiu, deputat și președintele sindicatului ziariștilor, și Jules Pop, redactor la *Bukarester Tagblatt*.

Mai puțin mediatizat rămâne, se pare, sistemul de notare algebrică (bialgebra) inventat de ieșeanul Emil Grigoras.

Ce se întâmpla în restul lumii era, de cele mai multe ori, prilej de uimire, oroare sau indiferență pentru români. Astfel, în țările din vestul Europei era la mare preț părul blond „perfect” de 80 cm și cel „alb mătăsoș”, care se vindeau pentru peruci cu 1.500-3.000 franci kg. Din America Th. Edison prezicea că în cinci ani avioanele vor face curse New York-Liverpool în 18 ore, iar o excursie la Polul Nord se va realiza în doar 40 de ore. Până atunci, mai modest, primarul orașului american Columbus (Ohio) propunea, pentru orientarea piloților, să se scrie numele orașului pe toate acoperișurile clădirilor mari ale acestuia.

Din Germania venea o știre ce dădea fiori: nemții mâncau carne de câine (numai în Saxonia se consumau 200.000 de capete anual), socotită drept remediu contra tuberculozei.

Campania împotriva zgomotului, inițiată în America și Anglia, acum 100 de ani, nu-i impresiona, cum nu se întâmplă nici azi, pe locuitorii spațiului carpatodanubiano-pontic. E adevărat că ceea ce se preconiza cu un secol în urmă pare puțin bizar pentru gălăgioșii români: zone de liniște în jurul spitalelor sau al școlilor și campanii publicitare cu tracte pe care scria: *Tăceți!* Societatea împotriva noxelor auditive inițiată în S.U.A. de doamna Isaac Rice își avea deja sucursale la Londra, Viena, München și Berlin.

De fapt, obsesia liniștii se manifestase în Anglia încă din veacul al XVII-lea, cu nota excentrică de rigoare pentru fiii Albionului, când la Londra a apărut *Clubul tăcerii*. Cei 12 membri ai săi mâncau, beau, citeau pe tăcute. Când președintele lor, călcând consemnul, a anunțat victoria ducelui de Marlborough de la Ramillies (1706) cu voce tare, a fost înlocuit cu un surdo-mut... ■

Istorie și film

BRIGADA DIVERSE
IN ALERTĂ !

Secvențe din seria B.D.; ultimele două imagini, din p. 74,
reprezintă afișul filmului *Accidentul*, respectiv o scenă din *Reconstituirea*

FILME CU ȘI DESPRE MILIȚIENII R.S.R.

CIPRIAN CIRNIALA

În comparație cu analizele consacrate Securității, ca poliție politică, miliția Republicii Socialiste România nu a reprezentat pentru cercetători un domeniu interesant.

Totuși, nenumăratele competențe ale acesteia ne arată importanța ei și caracterul regulativ. Miliția rutieră, criminalistica sau judiciarul îndeplineau funcții proprii, scopul final constituindu-l asigurarea „ordinii publice, a liniștii și siguranței cetățeanului“, o sursă importantă de legitimare a dictaturii comuniste. Sectoristul își făcea rondul, „veghea“ la ordinea cozilor...

Miliția a beneficiat de o imagine publică datorată, în parte, romanelor polițiste ale unor autori precum Haralamb Zincă, Theodor Constantin sau Rodica Ojog-Brașoveanu, dar și filmelor precum seria *Brigada Diverse* (B.D.) – un real succes la public.

De la sfârșitul anilor '60, s-a înregistrat o nevoie crescândă de auto-reprezentare, de ceea ce astăzi numim *Public Relations*, de grijă sistematică pentru propria imagine. Și în statele din sfera de influență sovietică s-a ajuns la o explozie a reprezentărilor polițienești cu caracter fictiv, aducând în prim-plan idealurile pozitive și în curs de evoluție ale ordinii, atitudinea față de valori, precum și așteptările față de „legitatea socialistă“. Stă mărturie, în acest sens,

evoluția criminalistului în popularele seriale TV poloneze din anii 1970.

În seria B.D., umorul, comicul de situație complică analiza, transmitând imaginea nu numai a unei miliții flexibile, umane, dar, în același timp, lăsând loc și unei ironii, mai mult sau mai puțin directe. De cele mai multe ori, milițienii cu grad mai mic reprezintă ținte perfecte – cazul plutonierului Căpșună. Personaje, precum căpitanul Părvulescu, șeful Brigăzii Diverse,

exersează în arta autoironiei, precum în scena în care, după... 99 butelii recuperate, 118 portmonee și 250 de câini înapoiați proprietarilor, îi cere superiorului să i se repartizeze cazuri mai serioase.

Falsificatori și spioni

În *Portretul unui necunoscut* (1960), topografia crimei este urbană (lacul Herăstrău), iar mobilul, simplu în fond, capătă forme

sofisticate. Motive precum sinuciderea, alcoolismul, de-dublarea criminalului, care se dovedește a fi chiar partenerul conjugal, alături de câteva elemente științifice de investiga-re construiesc un tablou realist. Pelicula deține câteva puncte forte: rafinamentul în desfășurarea crimei, amplasarea într-un muzeu, falsificarea *Portretului unui necunoscut* de Van Dyck, dar și explorarea mediului conjugal și prezen-tarea unei scene de nebulie alcoolică. În schimb, erotiza-rea crimei este minimală, iar motivul fugii peste graniță cu un tablou cu valoare de patri-moniu amintește de motivul polițist rudimentar ideologizat al spionului străin.

Un astfel de spion, pe nume Koch, este trimis în România, în *Runda 6* (1965), pentru a organiza rețeaua de spionaj cu același nume, cu ajutorul unui colaborator de origine ar-meană, Agopian. Narațiunea se complică într-un joc de-a *cine-spionează-pe-cine*. Până și Alex, îndrăgostit de fata lui Agopian și secretarul de încre-dere al acestuia, se dovedește a fi, la rândul său, un spion. Filmul sfârșește cu o victorie „națională”, sugerată prin insurecția armată care începea.

Într-o altă peliculă din 1965, cu titlu tendențios, *Sah la rege*, reprezentarea crimei și rezol-varea ei transmit, în mod vizi-bil, dorința de legitimare a re-gimului. Camera se îndreaptă către trecerea de la lumea veche, din păturile căreia sunt aleși criminalii, la lumea so-cialistă, în care căpitanul Gri-goraș reușește să oprească acțiunile unei bande de falsificatori.

Comedia româno-cana-diană *Prieteni fără grai* (1969) pare să facă trecerea spre o imagine mai puțin austeră a miliției. *Reconstituirea* (1969), după nouela omonimă a lui H. Pătrașcu, este un film ce se detașează de producțiile ante-rioare prin atitudinea față de instituție, probabil unică în-ainte de 1989, și, în consecință, cenzurat după premieră. Nu delictvența juvenilă iese în prim-plan, ci procedura de an-chetare. Refacerea unei scene de violență dintr-un local pu-blic se încheie cu moartea unuia dintre tineri.

În aceeași categorie intră și *frauda la locul de muncă*, crima având drept scop elimi-narea martorului, precum în *Cianura și... picătura de ploaie* (1978). Filmul *Printre colinele verzi* (1970) descrie mediul muncitoresc, de pro-

vincie. Criminalul este un anormal, mistic până la limita patologicului. Dacă în *Jache-tele galbene* (1979), un grup de adolescenți participă la recuperarea unor exponate de muzeu și la descoperirea in-fractorului, la polul opus se află infracționalitatea a trei ti-neri implicați într-un accident rutier, în *Accident* (1976), peli-culă în care iese în evidență imaginea milițianului înțele-gător: deși are ocazia, el nu trage, ci îl ajută pe tânăr să iasă din mlaștină.

Seria „Brigada Diverse”

Seria *B.D.* reprezintă un salt urias, de la imaginea austeră a miliției, în faza consolidării ordinii postbelice, la aceea a sectorizării veseli, de capitală, în perioada de destindere a anilor 70, când puterea era consolidată, iar Nicolae Ceau-șescu promitea socialismul multilateral dezvoltat. Seria *B.D. intră în acțiune* (1970); *B.D. în alertă* (1971) și *B.D. la munte și la mare* (1971) —, regizată de Mircea Drăgan, descrie aventurile a trei crimi-nali de cartier: Gogu Steriade (Dem Rădulescu), Trandafir (Puiu Călinescu) și Patraulea

(Jean Constantin). Tot trei sunt și milițienii care le încurcă planurile: căpitanul Panait Părvulescu (Toma Caragiu), plutonierul Căpsună (Sebastian Papaiani) și șoferul Cristoloveanu (Dumitru Furdui). „Filmul ar fi trebuit să fie o serie mai lungă, de vreo 11 episoade, după un scenariu de Nicolae Țic. Însă, după ceva timp, cineva de la miliție a avut bănuiala că personajele întrușchipează milițienii. Atunci aveau toți limba lungă”, povestește Sebastian Papaiani.

O asemenea comedie nu mai existase în filmografia românească. Atenția pentru imaginea miliției iese în evidență nu doar prin succesul și disciplina milițienilor. Cănele Rurih (în film, Costel), un lup alsacian, are gradul de căpitan și excelează nu numai în postura de câine agresiv de poliție, ci și într-una dulce și disciplinată, care *râde* de caporalul său – scena când găsește un câine de casă și îl lasă, în locul lui, în lesă, în timp ce el aleargă la comandantul miliției să-i raporteze despre coniacul pe care l-a consumat în timpul serviciului plutonierul Căpsună.

Și numele protagoniștilor dezvăluie intenția umoristică:

prenumele *Gogu* este o formă scurtă, hilară, mai ales în asocieri cu sobrietatea numelui de familie, Steriade. Al doilea hoț se numește *Trandafir* și al treilea, *Patraulea*, un nume la fel de amuzant prin sufix. De partea milițienilor, *Căpsună* sună mai mult decât echidistant, mai ales în comparație cu numele câinelui său cum nu se poate de uman – *Costel*.

Primul din serie a fost un film de mare succes. Ingredientele erau simple: cei mai buni actori de comedie, răsturnări de situație și o intrigă polițistă tipică pentru umorul burlesc din filmele cu Louis de Funès. B.D. este un departament de miliție atipic și își rezolvă cazurile în modul cel mai amuzant cu putință. În privința imaginii milițienilor, este de remarcat că aceștia nu își poartă mereu uniforma. Pentru imaginea răspândită în rândurile largi ale populației despre profesia în sine, reprezentativă este scena din partea a doua, *Profesorul de mimică*, în care caporalul Căpsună îi prezintă superiorului Părvulescu un consătean. Brigadierul Haralambie Harpaletă vine la București să îl viziteze pe plutonierul Căpsună și pentru a încerca, cu recomandarea

acestuia, să intre în rândurile milițienilor. Harpaletă poartă o pălărie de vânător și este victima multor lecturi polițiste ieftine.

În continuarea din 1971, celebra B.D. urmărește hoți de tablouri, falsificatori de bani și văduve „cu termen redus”. Filmul debutează cu eliberarea celor trei hoți Gogu, Trandafir și Patraulea – din închisoare. Ei îi mulțumesc șefului Miliției pentru modul în care au fost tratați și ajutați să devină oameni mai buni. De aceea, îi prezintă un cântec scris de ei. Dacă am citi printre rânduri acest *chanson* improvizat, el poate fi interpretat drept critică la adresa metodei pedagogice de anchetare a miliției. Aceeași ironie poate fi extinsă la nivelul întregului regim: „Faci primul pas necugetat/convins că ține/că ești perfect acoperit,/dar m-ai uitat pe mine”. Refren: „Fă-te om, fă-te om/alungă gândul necinstit/și nu uita: eu veghez/și nu te iert dacă greșești”. Îl roagă, apoi, pe comandant să îi ajute, cu „o pilă”, un cuvânt bun, pe care el l-ar putea pune pentru toți trei la locul potrivit, o relație, ce i-ar putea ajuta să facă primul pas înspre profesia mult visată. Potrivit propriilor

mărturii, unul își dorește să lucreze în domeniul cultural, un altul la O.N.T., iar celălalt vrea să fie încadrat într-un restaurant, pe post de cântăreț „din gură și la fluier”.

Ultimul film din serie le completează aventurile, acțiunea mutându-se de la un concediu la mare, în Nordul Moldovei, la o mănăstire. În final, nici la oficiul stării civile, B.D. nu scapă de clienții ei: când Gogu, Trandafir și Patraulea sunt pe punctul de a le spune „da” soțiilor, plutonierul Căpșună intră cu viitoarea lui soție, în compania celorlalți din brigadă.

Memorabilă este însă scena plină de sarcasm, de la început, în care întreaga brigadă este trimisă la mare. Deoarece căpitanul Părvulescu nu cunoaște nici măcar scopul noii misiuni, se autoironizează și, indirect, își ironizează șeful, într-o manieră plină de umor: „Sigur că mergem, una, două, șapte zile, nu-i așa, ca să găsim cât mai repede vâsla pierdută, tacâmul dispărut de la cantină, mingea furată acolo, astfel încât viața în această stațiune, nu-i așa, să-și reia ritmul ei obișnuit. De aceea este nevoie de noi acolo, sigur că înțeleg, până la urmă cum credeți

dumneavoastră, mă întreb cum se descurcă ei acolo fără noi!”

Înapoi în arest

Micile cazuri date spre rezolvare Brigăzii Diverse sugerează o țară în care atât amenințările externe, cât și cele interne aproape că lipsesc. Dușmanii poporului au fost învinși.

Rondul prin cartier, raidul, anchetarea profesorului de mimică, reconstituirea furtului de câini, acțiunea nocturnă de la magazinul „Unirea”, misiunea de pe litoral, urmărirea, demonstrația sportivă cu paradă, cursa întinsă criminalului – toate reprezintă practici prin intermediul cărora Miliția își face publică identitatea și misiunea. Ancheta implică, uneori, cooptarea echipelor specializate de la Judiciar sau Criminalistică, interviuri cu martori sau chiar cu făptașii, reconstituirea faptei. Cât de cunoscute sunt aceste practici publice ale miliției, fie din filme, fie din cărți, ne demonstrează personajul Harpalette, care, ajuns printr-o încurcătură în arest, începe să-i „anchezeze” pe tovarășii de celulă.

Infractorii dispun și ei de un arsenal de practici în relația cu legea. Gogu, Trandafir și

Patraulea obișnuiesc să se întâlnească la Fane la orele opt, opt și ceva fix, „servesc” o băutură răcoritoare la chioșcul din parc, pun la cale un nou plan de acțiune pentru a-și găsi o ocupație legală, se ceartă cu autoritățile, atunci când li se refuză posturile din lipsa calificării, îi cer milițianului o recomandare, o „pilă”, înțeleg avantajele cooperării cu Miliția, care i-a transformat în „oameni mai buni”. De aceea, când, prin concursul împrejurărilor, ajung din nou în arest, primul lucru care le vine în minte sunt lecțiile de educație cetățenească!

Seria B.D. se abate de la formula polițistă clasică, violența este redusă la maxim, atmosfera de mică *belle époque* socialistă este savuroasă, iar adevărata punere în scenă nu este crima și descoperirea ei, ci umorul. Deși se mișcă în plin teren al comediei, camera nu părește, cel puțin ca formă, cadrul genului polițist. Ipoteza unei „ordini bun” poate fi verificată prin simpla observare a definițiilor directe de corectitudine civilă, dar și a infraccionalității vizate de Brigada Diverse. ■

Povestea unui tablou

Farinelli (gravură de Joseph Wagner, după o pictură de Jacopo Amigoni)...

Muzeul Național de Artă al României deține, din zestrea grăcilă a veacului al XVIII-lea, un tablou valoros. Este vorba despre portretul unui personaj celebru și cosmopolit, pictat de mâna lui Jacopo Amigoni, un artist la fel de umblat și faimos. Istoricii de artă i-au rezervat acestuia un loc de cinste în panteonul Rococo-ului, așezându-l lângă Antonio Pellegrini, Sebastiano Ricci sau Giambattista Tiepolo. Observăm, în treacăt, că toate aceste nume se rotesc în jurul Venetiei, adică, pentru acel veac, întocmai sediul rafinamentului absolut. Amigoni însuși, napoletan de obârșie, trece meteoric prin peisajul artei lagunare, cum, de altfel, se întâmplă și cu modelul său din tabloul de la București. Este timpul să îl numim.

MUZICA UNEI VIETI. UN PORTRET DE JACOPO AMIGONI

COSMIN UNGUREANU

Carlo Maria Michelangelo Nicola Broschi, cunoscut ca Farinelli (*Magazin istoric*, nr. 3/2001), era perla teatrelor europene de operă din anii 20 și 30 ai secolului luminilor. Născut într-o familie de muzicieni cu stare, înrudiți cu nobilimea mărunță napoletană, Carlo Broschi a fost atras de mic către muzică. Tatăl său, Salvatore, iar apoi fratele mai mare, Riccardo, i-au livrat primele noțiuni, însă studii mai sistematice a început să facă cu Nicola Porpora. În 1717 biografia lui Carlo se află la o răspântie; moartea

prematură a tatălui clatină siguranța economică a familiei. Copilul de 12 ani este castrat, pentru ca vocea sa, antrenată și aruncată în scenă, să aducă bani.

O cutumă barbară a făcut ca, timp de vreo două secole, tritul înalt al vocii masculine să fie obținut cu prețul castrării. Acceptată în practică, deși oprită prin lege, sinistru operație a lovit generații întregi de copii, dintre care prea puțini erau recompensați de glorie sau măcar consolați de muzică. Sub pretextul unui accident de călărie, Carlo a fost mutilat;

avea să devină, în schimb, *sopranista* și să încante auzul monarhilor vremii sale.

Deja de la 18 ani, Farinelli – al cărui nume de scenă este o reverență, se pare, făcută fraților Farina din Neapole, pentru ajutorul material generos – cânta pe o scenă din Roma. Vârtejul reprezentațiilor muzicale – cu decoruri spectaculoase, costume baroce și săli în delir – l-a purtat, apoi, în marile orașe ale Europei. La Viena, în 1731, împăratul Carol al VI-lea, după ce l-a onorat cu prezența

sa, i-ar fi dat unele sfaturi în materie de muzică. Cu un an înainte îl întâlnea pe marele Haendel la Venetia, primind invitația de a i se alătura companiei de la Londra. În Franța, în ziua de 9 iulie 1737, cânta pentru Ludovic al XV-lea, iar pe la 1750 interpreta duete cu regina Spaniei, acompaniați de regele Ferdinand al VI-lea.

Pe seama vocii sale desăvârșite a rămas o sumă de anecdote: surclasarea unei trompete, leșinul unui rival sau strigătul „Un singur Dumnezeu, un singur Farinelli!” aruncat, în plină reprezentatie, de o fanatică admiratoare. Demn de amintit este un alt episod, povestit de un anume Charles Burney și consumat la Londra, în 1734: Farinelli, jucând rolul eroului înlănuțit, a cântat aria *Per questo dolce amplesso*, de Johann Adolph Hasse, într-atât de înduioșător, încât partenerul său, Senesimo, și-a uitat rolul de tiran și a alergat să-l îmbrățișeze pe scenă.

Cei trei ani petrecuți la Londra (până în 1737) au reprezentat, probabil, apogeul gloriei sale. Chemat de Haendel, ovaționat și răsfățat de un public peste măsură de receptiv și generos, Farinelli a ales, în schimb, compania rivală a lui Senesimo – Opera

... și așa cum apare într-un alt tablou semnat de același Amigoni

of the Nobility –, pentru că acolo se afla maestrul său din copilărie, Nicola Porpora.

Cam în această epocă a fost pictat și tabloul nostru. De fapt, dintre cele trei portrete pe care Jacopo Amigoni i le-a făcut, acesta este cel mai timpuriu, dar și cel mai complex. O înscenare alegorică, de dimensiuni adecvate unei reprezentări „de aparat”: Farinelli, tronând, este încoronat de muza Euterpe, proteguitoarea muzicii. Undeva, în fundal, faima – sub chipul unei femei înaripate – îi trâmbează numele. În jur, în consens cu iconografia barocă, forfotesc amorași și sunt risipite partituri. Mesajul este lipsit de orice echi-voc. Locul pare un soi de empireu; o arhitectură fan-

tastă alcătuită din coloane antice, baluștri și nori. Un teatru celest, în care divinul Farinelli devine replica umană a zeului Apolo, al cărui bust intră, de asemenea, în scenografie.

O atare înfățișare, tocmai pentru că vizează eternitatea, te poate duce cu gândul la moarte. Farinelli, pe la 1735, când este pictată pânza, avea doar 30 de ani. Urma să mai trăiască încă 47. Pentru publicul larg însă, vocea sa avea să amuțească pentru totdeauna peste doi ani. Chemat la curtea spaniolă, se va dedica exclusiv familiei

regale. Involuntar, Amigoni a consemnat, în pictura sa, întocmai această, metaforică, moarte.

In ultima parte a vieții, Farinelli se retrage la Bologna. Ia cu sine colecția de artă tablouri de Murillo, Velazquez sau Ribera, în care se afla și portretul pictat de prietenul său Amigoni. Înavuțit și celebru, prima, în reclusiunea ultimilor ani, vizita tânărului Mozart (*Magazin istoric*, nr. 12/2006) sau a aventurierului Casanova (*Magazin istoric*, nr. 7/2002, 10/2004). După moarte, succesorii imediați i-au risipit, treptat, averea. Cu prilejul unei licitații, Felix Bamberg a cumpărat tabloul pe care, azi, îl putem privi în Galeria de Artă Europeană de la București. ■

Profesorul înconjurat de învățăcei în timpul unei lecții

ȘCOALA ÎN LUMEA ROMANĂ

GICĂ BĂEȘTEAN

Din multe puncte de vedere, lumea romană poate fi comparată cu cea a zilelor noastre. Standardele de viață și civilizație ar putea fi un bun punct de plecare în susținerea acestei afirmații.

La fel ca și în zilele noastre, marea majoritate a cetățenilor romani știau să scrie și să citească. Cultura și civilizația romană nu s-au remarcat printr-o mare originalitate, ci prin importanta doză de pragmatism, adaptabilitate și pliere la necesități. Romanii s-au folosit de modelul grecesc sau de cel etrusc, dar au preluat câte ceva aproape de la toți cei cu care au intrat în contact, iar marele lor merit a fost acela de a adapta totul la propriile necesități.

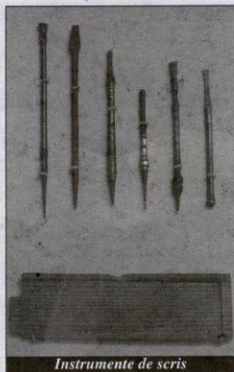

În cadru domestic, învățământul se desfășura într-o încăpere special destinată (pictură murală)

Până la vârsta de șapte ani, când copilul începea să meargă la școală, de educație se ocupă tatăl *pater familias* – și mama (cu un rol mult mai important decât îl juca femeia în Grecia). Procesul de instruire în cadrul familiei diferă, în funcție de mediu, de locul ocupat în societate și, evident, de aspirațiile tânărului. Dar „cei șapte ani de acasă” aveau rolul de a forma spirite, caractere puternice, raportate la niște repere morale austere și foarte solide.

De la bătaie, la recompense

Învățământul primar (între șapte și 11-12 ani) a apărut ca inițiativă privată, ca o prelungire a educației familiale. Pe măsură ce Roma va cunoaște marile transformări, centrul de greutate al școlii se va muta spre inițiativa statului. Acesta va avea nevoie de un material uman a cărui coeziune să fie dată de cunoștințe comune, un mod de a gândi uniform, același sistem de valori. Prima școală de acest gen, atestată din 234 î.Hr., este cea a lui Spurius Carvilius. De obicei, aceste școli erau organizate în preajma porticurilor din zona forului, care ofereau suficient material didactic, prin bogata decorație, cel mai adesea cu teme mitologice. Lecțiile se predau într-o încăpere *pergula* –, ce era protejată de zgomotul străzii printr-o draperie din material textil sau din piele *velum*. Din reprezentările de pe monumentele romane, se poate observa faptul că, de obicei, copiii stau pe scăunele fără spătar, în jurul învățătorului, care era așezat pe un scaun mai înalt, cu spătar *cathedra*.

Instrumente de scris

În școala primară – *ludus litterarius* – se deprindeau primele noțiuni de scris și citit, sub îndrumarea unui *litterator*. Anul școlar nu este clar definit, dar probabil că începea toamna. Există o vacanță de vară, care debuta în luna iulie. Erau și vacanțe mai mici, cu prilejul unor sărbători. Elevul pleca la școală în zori și continua programul în prima parte a după-amiezii, după o pauză de prânz. Se deprindea scrierea pe tăblițe a literelor, silabelor, a unor cuvinte dispartate, iar mai apoi se trecea la texte mai lungi, de obicei maxime moralizatoare. Copiii li se exersa și memoria, primind

teme de memorizare. De asemenea, învățau să facă socoteli, fie pe degete, fie cu ajutorul unor pietricele *calculi*. Existau și manuale, ca, de pildă, cel descoperit și cunoscut sub numele de *Heremeneumata Pseudosintheana*, datat în secolul al III-lea d.H. Conținea alfabetul, atât latin cât și cel grecesc, continua cu un lexic greco-latin și se încheia cu mici texte.

Ca metodă de stimulare a elevilor, cel puțin la început, s-a folosit bătaia cu biciul sau cu nuiaua. Treptat însă, învățătorii foloseau ierarhizarea și recompensa elevilor în locul bătaii. S-a trecut spre aplicarea principiului intuitiv (elevul putea folosi litere confecționate din fildeș), s-a introdus împărțirea elevilor pe clase, în funcție de cunoștințe, vârstă și temperament. Din acest punct de vedere, învățăceii erau împărțiți în cei care învățau literele *abecedarii* –, cei ce studiau silabele – *syllabarii* – și cei care se deprindeau cu cuvintele, numele *nominarii*. Școlile erau mixte, participând atât băieții, cât și fetele.

Materii preferate: retorica și medicina

Cu timpul, învățământul elementar (între 11-12 și 15 ani) încetează a mai fi o formă de instrucție de masă, la el având acces mai ales copiii din familiile cu o situație materială bună. Dar rămâne în continuare mixt, deschis și fetelor. Orarul pare a fi asemănător cu cel din școala primară, doar că disciplinele sunt mult mai complexe. Locul învățătorului este luat de un *grammaticus*, care le predă

Theca calamară, un fel de penar

gramatica limbilor latină și greacă. Pentru acest lucru se foloseau textele unor autori clasici, mai întâi greci și, abia ulterior, după ce au început să apară, cei latini. Metoda de lucru consta în citirea textelor, apoi pe parcurs se făceau observații sau se dădeau explicații de natură gramaticală. O altă etapă consta în citirea textului sau chiar memorarea acestuia de către elevi. Ultima etapă era aceea a comentării *enarratio* – textului, ce implica discuții erudite și noțiuni mai complexe din diferite domenii. Unii elevi studiau și

îndrumarea unui *rheto*r (care putea proveni chiar din rândurile aristocrației). Spre deosebire de greci, romanii au dat, prin spiritul lor pragmatic, o întrebuințare foarte precisă artei oratorice, și anume în cadrul dreptului roman. De altfel, numeroase dintre discursurile care s-au păstrat până astăzi sunt dovezi ale artei oratorice a unor avocați ai Antichității. Un discurs cât mai elaborat trebuia să conțină date complexe de istorie, filosofie, muzică, gramatică, dialectică etc.

bucată de scândură de formă dreptunghiulară, prinsă într-o ramă. Partea din mijloc era adâncită și acoperită cu un strat de ceară. Pe această suprafață se scria cu un *styllus*, un bețișor metalic ascuțit la un capăt (partea cu care se scria) și bont la celălalt capăt, partea cu care se ștergea, în cazul unei greșeli. Două sau mai multe tăblițe se puteau lega între ele cu un șnur de piele, formând astfel un *codex*.

Se mai putea scrie, dar probabil mai rar, de către elevii mici, pe *papyrus*, care se

Tăbliță cerată și diferite unelte de scris

noțiuni de matematică, geometrie sau astronomie.

Un *grammaticus* (care putea fi un libert sau chiar un om de condiție liberă) era mai bine plătit decât un *litterator*, existând o diferențiere, unii dintre profesori trăind la limita sărăciei, în timp ce alții ajungeau la câștiguri bănești substanțiale.

Învățământul superior (între 16-17 și 20 ani) s-a bucurat de un interes deosebit în spațiul grecesc, fapt ce i-a determinat pe mulți tineri romani să frecventeze, pentru o vreme în mod exclusiv, școlile din Grecia. De obicei, în acest tip de învățământ se deprindeau retorica, arta oratoriei, sub

în cadrul învățământului superior roman, unul eminamente umanist, își făceau loc mai puțin științele reale, printre care agrimensura (măsurarea terenurilor, topometria), arhitectura sau medicina. Existența învățământului medical a dus la apariția unor medici responsabili cu sănătatea publică – *archiatri*. Evident, un *rheto*r câștiga sume de bani mai mari decât un *grammaticus*.

Cu ce și pe ce se scria?

Elevii scriau pe tăblițe cerate *tabulae.ceratae* –, care erau confecționate dintr-o

obținea dintr-o trestie din zona Egiptului. Era folosit și pergamentul, rezultat din prelucrarea pieilor de animal. În acest caz, se scria cu o cerneală neagră *atramentum* –, un amestec de funingine, rășină, drojdie de vin și negru de sepie diluate în apă. Pentru ștergere, atunci când cerneala nu era uscată, se întrebuința un burete *spongea*.

Ca unelte de scris mai erau utilizate bețișoare din trestie ascuțite la un capăt *calamus* – sau din pene de pasăre *penna*. Aceste unelte se ascuțeau cu un cuțitaș *scalprum* și erau păstrate într-un soi de penar *theca calamaria*.

Tablitele de la Roșia Montana

Până în acest moment descoperirile arheologice nu ne oferă date concrete și directe despre învățământul din Dacia. Dar, ca provincie în Imperiul Roman, atât de compozit și totuși standardizat prin mâna de fier a statului, nu putem să nu presupunem o situație asemănătoare cu ceea ce se cunoaște în restul lumii romane.

Este adevărat că nu avem descoperite arheologic săli de clasă, dar la fel ca la Roma, Pompei etc., probabil că în porticurile forurilor de la Sarmizegetusa sau Porolissum (unde se fac săpături arheologice în prezent), profesorii, înconjurați de învățăceii lor, își desfășurau lecțiile.

Nici numele unor dascăli nu ni s-au păstrat, dar nu trebuie uitat că un astfel de rol era jucat adeseori chiar de un sclav. În schimb, descoperirea unor *styli* aproape în toată Dacia, atât în mediul urban, cât și în cel rural (în jurul orașelor gravitau imense *territoria*, în care se încerca să se copieze viața metropolită) ne demonstrează existența unui sistem de învățământ. Nu știm în ce măsură acest sistem educațional era

unul privat sau unul instituționalizat. Reprezentanții de pe unele monumente romane a unor copii cu instrumente de scris, ghiozdane etc., nu lămuresc situația, dar ne întăresc convingerea existenței unui sistem de instrucție serios.

Numărul covârșitor de inscripții în limba latină (peste 3.000) față de cele câteva în limba greacă, pe lângă faptul că înscrisu Dacia în partea de Apus a Imperiului, ne îndreptățește să credem că și sistemul educațional se baza tot pe această limbă. O situație diferită este aceea a Sarmizegetusei, unde se grupează cel mai mare număr de inscripții în limba greacă. Având în vedere numărul mare de locuitori și importanța orașului, este posibil ca aici să fi funcționat un sistem educațional bilingv.

În ceea ce privește știința de carte în Dacia romană, relevant este textul uneia dintre tablitele cerate descoperite în galeriile minelor de la Alburnus Maior (Roșia Montana). El ne spune că, în cazul încheierii unui contract, dacă nu se găsea un scrib, se apela la soldați, care erau cu toții știutori de carte și cunoșteau modul de formulare a contractelor. De altfel, armata era

nu doar o școală a vieții, ci și unul dintre cele mai importante instrumente de romanizare a populațiilor din provinciile cucerite. La lăsarea la vatră, un soldat din trupele auxiliare (trupe de necetățeni romani, recrutate de peste tot din Imperiu) știa să scrie, să citească și să vorbească limba latină. Acest fapt este întărit de descoperirea unor cărămizi în castrele de la Gherla sau Porolissum. Pe aceste cărămizi s-au păstrat exercițiile de scriere ale unor soldați. Armata era un important producător și furnizor de material tegular (cărămizi, olane, țigle). Și în Colonia Dacia Sarmizegetusa avem un exemplu similar, dar aici nu știm dacă avem de a face cu mediul militar sau cu cel civil.

O inscripție de pe un fragment tegular de la Romula (așezare romană din Oltenia) a fost interpretată ca parte a unui text de manual școlar, în care erau studiate poemele homerice.

Deși mărturiile nu sunt la fel de bogate ca în alte părți ale Imperiului, standardizarea impusă de statul roman a însemnat pentru provincia Dacia cultură și civilizație la cel mai înalt nivel și cu nimic mai prejos decât în restul provinciilor. ■

ÎN FLŌTILA LUI COLUMB (Biverb: 8, 4)

Soluție integramă din 8 pt 9 CULTURI MATERIALE PREISTORICE ÎN ROMÂNIA

- C - C - U - S - GUMELNITA - CELE - TAR -
DUDESTI - M - TIBIA - BE - PETRESTI - - NAI
- NI - H - FIR - VINCA - U - ERA - TOM - SG -
ALBINA - LC - EO - TN - VIROTIC - G - NIT -
AUR - VAS - UNICA

Soluție joc: DOMNUL UNIRII, nr. 8/2008, p. 29

(CU - Z - A/ CA - LA - RE - AU - N - /C - ALB/
A - LA - N)

George BRAȘOVEANU

Tristetele Muzei Clio

„Dealul Bolii“, vedere dinspre nord-vest

CETATEA DACICĂ DE LA BĂNIȚA

IOSIF VASILE FERENCZ

Piscul semet pe lângă care șerpuieste drumul național DN 66, înainte de Petroșani, păstrează ruinele unei cetăți dacice. Pornind spre nord pe drumul care străbate Defileul Jiului, trecând de municipiul Petroșani, valea este închisă de „Dealul Bolii“ sau „Piatra Cetății“. Ne aflăm pe teritoriul administrativ al comunei Bănița, care se poate mândri cu prezența acestui monument înscris în lista obiectivelor UNESCO.

Poate că niciuneia dintre fortificațiile din zona capitalei Regatului Dac, Sarmizegetusa Regia, nu i se potrivește mai bine textul istoricului latin Lucius Annaeus Florus (secolele I-II d.Hr.), care îi amintește pe dacia agățați de munți. Poziția strategică pe care o oferă dealul pentru controlul accesului din Depresiunea Petroșani în Bazinul Hațegian i-a determinat pe daci să-l fortifice, același lucru petrecându-se și mai târziu, în Evul Mediu.

Cu toate că descoperirile arheologice din acest loc au fost semnalate de timpuriu, iar poziția sa, pe marginea drumului, îl făcea ușor observabil, monumentul a rămas în continuare unul dintre cele mai puțin cunoscute.

Săpăturile arheologice au fost efectuate pe parcursul a două campanii, în anii 1960-1961,

fiind conduse de către Octavian Floca, pe vremea aceea director al Muzeului din Deva.

Chiar dacă nu avea și nu are o pantă lină, versantul nordic al dealului este singurul accesibil, pedestru sau, eventual, călare. De aceea ne putem închipui dificultățile întâmpinate în timpul lucrărilor de construcție, când toate materialele au fost transportate numai cu samare, pe spatele animalelor, sau poate chiar cu brațele. Și tot în același fel presupunem că se făcea și aprovizionarea acestui „cuib de vulturi“.

Tot pe versant, pe culmea stâncoasă, au fost construite elementele de fortificare, dispuse în trepte, cu ziduri din blocuri de piatră de calcar, în tehnica specifică zonei. Intrarea în cetate se găsea în partea de nord-est a zidului și consta dintr-o poartă monumentală, la care se ajungea

Brătară scordiscă din argint

urcând treptele unei scări din calcar, mărginită de o balustradă din andezit.

Platoul superior, situat dincolo de poartă, însumează trei terase dispuse în trepte, toate amenajate de daci. Una dintre ele adăpostea o clădire construită din lemn pe o temelie din piatră. Nu îi cunoaștem utilitatea. În același timp, cercetătorii care au investigat situl au identificat, pe o altă terasă, un turn construit din material lemnos, ai cărui pereți fuseseră lipiți cu lut amestecat cu paie.

Pe versantul nord-vestic stâncă a fost tăiată în trepte, pentru a fi amenajată, se pare, o platformă de luptă, mărginită în partea inferioară de un zid așezat direct pe stâncă. Constructorii fortificației au găsit soluții ingenioase în realizarea zidurilor, atât prin modul de dispunere a blocurilor de piatră, cât și prin folosirea unor scoabe din lemn care sporeau rezistența acestora. Avem de a face cu o particularitate, putem spune chiar o inovație, care s-a datorat configurației terenului.

Chiar dacă cercetările s-au limitat la culmea dealului, prin sondaje de suprafață, la poale a fost semnalată o așezare civilă, distrusă parțial în momentul amenajării căii ferate de azi. Nu putem preciza dimensiunile așezării, numărul de locuințe, forma sau inventarul acestora.

Materialele arheologice descoperite cu ocazia cercetărilor cu preponderență, fragmente ceramice nu sunt foarte numeroase, dar acoperă o mare varietate tipologică. Dintre ele, menționăm mai multe tipare și creuzete, care făceau parte din inventarul unui atelier de prelucrare a bronzului. De asemenea, nu poate

fi omisă delicata brătară din argint, ale cărei analogii trebuie căutate spre sud-vest, la sud de Dunăre, în spațiul geografic locuit de celții scordisci. Cine știe ce domniță, venită poate de pe alte meleaguri, o purtase în acele timpuri? De fapt, legăturile cu acele locuri sunt demonstrate și prin prezența unui vas din ceramică, lucrat la roată, ale cărui formă și ornamente se regăsesc la sudul Dunării, pe teritoriul de astăzi al Serbiei.

Analiza unor piese, precum brățara și vasul amintit, permite datarea acestui monument încă de la finele secolului al II-lea î.Hr. Sfârșitul pare să fie strâns legat de războaiele dacoromane de la începutul secolului al II-lea d.Hr.

Cetatea dacică de la Bănița rămâne în continuare unul dintre cele mai misterioase monumente înscrise pe lista patrimoniului mondial. Din păcate, nici astăzi umilințele la care sunt supuse vestigiile dacice nu au încetat. Constituirea Parcului Natural Grădiștea Muncelului-Cioclovina a făcut ca cetatea, la fel ca toate celelalte fortărețe dacice, să capete un stăpân nepăsător și incapabil să le gestioneze. Refacerea infrastructurii rutiere, în zona cetății, a mai mușcat ceva din așezarea antică, până ce reprezentanții Direcției Județene pentru Cultură s-au deplasat în zonă.

Cetatea așteaptă încă să-i fie deslușite tainele și să intre într-un circuit turistic real. Și asta n-o pot face acei pirați ai zilelor noastre porniți în căutare de comori... ■

Vas ceramic provenind de la Bănița

Legenda și temeiul ei istoric

La Muzeul Național de Istorie a orașului Gyonggiu din Republica Coreea, fostă capitală a Regatelor Shilla (57 î.Hr.-935 d.Hr.; Magazin istoric, nr. 12/2002), printre exponatele prezentate în aer liber se află și un impresionant clopot, vechi de peste 1.200 de ani, care atrage atenția imediat. Este renumitul „Seongdeok Daewang Sinjong” (Clopotul Divin al Marelui Rege Seongdeok – al 33-lea rege din Dinastia Shilla), cunoscut în întreaga Peninsulă Coreeană drept Clopotul Emille, nume cu semnificație profundă pentru coreeni.

Mărimea lui impresionantă (înălțime, inclusiv cârligul de prindere – 375 cm, diametru – 227 cm și greutate – cca 25 tone), forma și frumusețea decorațiilor, precum și modul în care este expus demonstrează arta meșterilor coreeni din acele timpuri și tehnica pe care o stăpâneau. Unic în felul său, Clopotul Emille este cel mai vechi și cel mai mare clopot budist din bronz păstrat până în zilele noastre în Peninsula Coreeană.

CLOPOTUL EMILLE

EMILIA URIAN

Producerea clopotului, ca principal instrument de percuție, cât și a altor obiecte de cult budist a început în secolul al IV-lea, odată cu pătrunderea budismului în Peninsula. Coreenii s-au dovedit mari meșteri în turnarea clopotelor, în secolul al VIII-lea, secolul de glorie al culturii coreene, ei realizând cele mai frumoase și mai mari clopote budiste, inclusiv Clopotul Emille. Fiind atât de apreciate pentru formă, design și sunetele lor, au fost cumpărate și de țările vecine, China și Japonia. Mai mult chiar, constituiau o importantă pradă de război, mai ales în timpul invaziilor japoneze.

Precum Meșterul Manole

Clopotele budiste coreene n-au limbă și se trag altfel decât știm noi. Sunt prinse de tavan cu un cârlig și se bat, de regulă de câte doi oameni, prin lovire – așa cum se proceda odinioară la spargerea zidurilor și a porților unei cetăți asediate – într-un anumit loc în exterior, cu un berbec din lemn, atârnat orizontal cu două frânhii, prinse și ele de tavan. Sunetele emise prin lovire sunt intensificate și prelungite prin fenomenul de rezonanță. Astfel, pe planșeul de sub clopot se execută o scobitură de forma unei calote

sau se pune un corp asemănător, în ambele cazuri din argilă, de mărime egală cu diametrul clopotului. Sunetele sunt amplificate și mai mult de un tub găurit, care iese în afara părții superioare a clopotului. Ca rezultat al acestor „îmbunătățiri”, sunetele emise de clopotele budiste coreene devin prelungi, melodioase și deosebit de pătrunzătoare. Ele pot fi auzite, dacă este liniște, la mari distanțe.

Faima Clopotului Emille se datorează și sunetelor deosebite, melodioase și tănguitoare pe care le emite, ce nu se aseamănă cu ale niciunui alt clopot existent pe pământ coreean și nici chiar cu ale

celor două copii ale sale, de la Seul și Los Angeles. Reverberațiile durează până la trei minute și se aud chiar și la 60 km depărtare. Cu toate eforturile specialiștilor, sunetele Clopotului Emille, atât de apropiate sufletului coreean, nu au putut fi reproduse întocmai niciodată; secretul turnării acestuia s-a pierdut.

De fiecare dată când sunt auzite, sunetele lui le amintesc coreenilor de o legendă tragică, foarte asemănătoare cu a Meșterului Manole și a Mănăstirii Curtea de Argeș...

În secolul al VIII-lea, regele Kyongdok (742-765), al 35-lea din Dinastia Shilla – care a construit frumosul templu Bulkuk-sa (*Magazin istoric*, nr. 11/2006) și o groță artificială cu statuia lui Buda – a dorit să se toarne și un clopot mare, în onoarea spiritului tatălui său, fostul rege Seongdeok (al 33-lea). Regele dorea ca sunetele acestui clopot să aducă nu numai pace și liniște în regat, dar și să purifice mințile supușilor săi. El a chemat pe breslași din clanul Pak (în limba coreeană *pak-sa* înseamnă doctor în științe, expert, om învățat), cei mai renumiți meșteri în turnarea clopotelor, care l-au terminat de-abia în anul 771, la șase ani după moartea regelui, și l-au instalat la templul familiei regale Pongdok-sa, din capitala Gyonggiu. Spre uimirea tuturor, clopotul nu scotea sunetele mult dorite. S-au făcut numeroase încercări, dar fără nici un rezultat; clopotul ori se fisura, ori nu suna, ceea ce a fost considerat un semn de rău augur pentru regat.

A apărut atunci și o legendă, care spune că într-o noapte, mai marele călugărilor budiști de la acel templu a avut un vis în care o voce îi spunea: clopotul va emite sunete, „numai dacă spiritul de foc al dragonului va fi liniștit cu o copilă, născută la aceeași dată (an, lună, zi și oră) cu dragonul, copilă pe care mama ei, o văduvă săracă, neavând ce să ofere călugărului care strângea donații pentru turnarea clopotului, s-a oferit să o dea templului.” Era o sarcină deosebit de grea pentru budiști, având în vedere că ei nu au voie să omoare nici măcar o găză. Au fost strânși călugării și întrebați dacă nu știu o văduvă care s-a oferit să-și dea copila la templu. Unul mai tânăr și-a amintit că în drumurile sale prin țară, pentru strângerea banilor necesari turnării clopotului, ajuns într-un sat, o femeie i-a spus zâmbind: „nu pot să vă dau nimic, pentru că sunt foarte săracă; tot ce am este această copilă mică de tot. Poate o luați pe ea.”

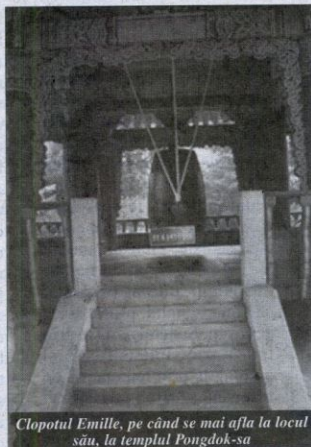
Sacrificiul copilei

Tânărul călugăr a fost trimis să caute satul și să o întâlnească pe văduva respectivă. A găsit-o, a început să-i laude fetița și, din vorbă în vorbă, să o întrebe cam câți ani are copilul. I-a adus apoi aminte că, la întâlnirea precedentă, s-a arătat dispusă să dea fetița la templu, ceea ce ar fi foarte bine pentru turnarea clopotului. Femeia i-a răspuns că fetița are trei ani (de fapt, avea doi, pentru că în Coreea un copil la naștere se socotește că are un an) și, deși este drăguță, va fi nefericită. Se va mărita cu greutate, deoarece s-a născut la aceeași dată cu dragonul. Spusele sale, de data trecută, fuseseră însă doar o glumă.

Cum insistențele călugărului nu au putut să o înduplece pe mamă, el a revenit, a tot revenit și, în cele din urmă, mama a acceptat. Fetița a fost dusă la templu.

O altă variantă a legendei susține că au intervenit chiar oamenii regelui, care ar fi luat cu forța fetița de la mamă și ar fi dus-o la palat, unde au ținut-o până s-au făcut toate pregătirile pentru returnarea clopotului. Când totul a fost gata, călugării budiști au intonat rugăciuni pentru sufletul nevinovatei copile, pe care au aruncat-o în vasul cu metalul topit.

Conform legendei, de data aceasta, când clopotul a fost terminat, instalat și lovit cu berbecul, el a scos sunete melodioase, clare și deosebite, sunete care s-ar datoră strigătelor micuței după mama sa: emi... emi... lle... (*mami, mami...* în limba arhaică coreeană). În acel moment, mai spune legenda, din piepturile

Clopotul Emille, pe când se mai afla la locul său, la templul Pongdok-sa

tuturor celor prezenți a răbufnit un suspin de ușurare, dar ochii lor erau plini de lacrimi... Spiritul dragonului – cel care ceruse acest sacrificiu – a fost închis pentru totdeauna în clopot, dar dangătul lui tânguitor, de fapt strigătele copilei după mamă, au umplut întreg regatul de multă jale și plâns.

Interesant este că această tragică legendă nu apare consemnată în nici o cronică, ea transmitându-se de-a lungul secolelor doar prin viu grai, din generație în generație.

Clopotul Emille, prins de tavan cu un cârlig în formă de cap de dragon, impresionează și prin ornamentații. În partea superioară și inferioară are câte un brâu ornamental circular, cu motive florale. Sub banda superioară sunt patru spații pătrate, încadrate fiecare într-un chenar, înăuntrul căruia se află câte nouă rozete florale, dispuse pe trei rânduri. Mai jos, sunt realizate, în relief, patru figuri de îngeri așezați față în față câte doi, care se roagă sau cântă la instrumente muzicale. Pe clopot sunt gravate peste 1.000 de hieroglife chinezești de o mare măiestrie artistică, ce prezintă numele clopotului, scris pe verticală, între două spații pătrate, și informații detaliate despre rege și turnarea clopotului.

Dangătele lui sau auzit multe sute de ani în împrejurimile vechii capitale și se spune că ele nu pot fi uitate niciodată de cei care au avut norocul să le audă. Pentru a fi

mai bine păstrat și protejat, clopotul a fost mutat de la templul *Pongdok-sa* la Muzeul Național din orașul Gyeongju, iar la 12 decembrie 1962, a fost declarat „Al 29-lea Tezaur Național al Coreei”, prilej cu care au avut loc fastuoase ceremonii budiste.

Artă și fotbal

Clopotul Emille a fost și este în permanență în atenția cercetătorilor interesați să-i afle misterul. Întrucât a apărut o mică fisură pe suprafața sa, a fost pus în repaus pentru o perioadă de nouă ani. În anul 2001 Academia de Științe a Republicii Coreea a organizat o sesiune științifică, la care au participat 3.000 de specialiști și cercetători, cu scopul înregistrării și studierii vibrațiilor clopotului și propagării undelor sale.

Din dorința ca această capodoperă budistă coreeană să fie cunoscută cât mai bine pe plan internațional, o firmă coreeană a primit acordul

F.I.F.A. să execute copii ale Clopotului Emille pentru a fi oferite drept suvenir la Campionatul mondial de fotbal din anul 2002, care s-a desfășurat în Coreea și Japonia. Copiile au fost executate din aur și bronz, la scara de 1/12 și cu o greutate de 3,25 kg. Pentru a reda un sunet asemănător clopotului original, în compoziția clopotelor din bronz, conformându-se legendei, specialiștii coreeni au adăugat și fosfor, existent în corpul uman. O copie din aur a fost oferită echipei Braziliei, câștigătoarea campionatului mondial de fotbal, iar una din bronz echipei Germaniei, care a ocupat locul doi. Aceste replici s-au bucurat de mare succes și în rândul turiștilor colecționari.

Clopotul a făcut și face parte din viața de zi cu zi a coreenilor. El te întâmpină la orice templu budist, fiind amplasat, de regulă, împreună cu alte trei instrumente de percuție (oglină, pește, tobă), într-un frumos pavilion deschis, situat lângă sanctuarul principal al templului. De asemenea, în muzeele din țară, dar și în parcuri sau scuaruri special amenajate, sunt expuse și pot fi admirate atât clopote vechi și rare, cât și de dată mai recentă. Ca și Clopotul Emille, unele dintre ele fac parte din patrimoniul național, fiind considerate o valoroasă moștenire culturală, constituind și o mare atracție turistică. ■

Templul Bulguksa face parte din Patrimoniul Cultural UNESCO și este considerat cel mai frumos templu budist construit în timpul dinastiei Shilla

Ettore Bugatti (în dreapta) și modelul Veyron

BUGATTI NAȘTEREA UNEI MAȘINI

FLORENTINA DOLGHIN

În ianuarie 2006, la salonul auto de la Los Angeles, era prezentată cea mai scumpă și cea mai puternică mașină din lume: noul Bugatti Veyron. Costă 1.200.000 de dolari. Legendară firmă anunță că poate produce anual 60 de exemplare, cererea nedepășind 300. În mai 2008 Georges Keller, purtător de cuvânt Bugatti, a comunicat anticipat presei lansarea pentru anul viitor, la centenarul fondării firmei, a unei versiuni „cabrio” pentru Bugatti Veyron. Se pare că prototipul atinge o viteză de aproape 400 km/h, producătorii urmând să o limiteze electronic la 340 km/h, pentru mai multă siguranță.

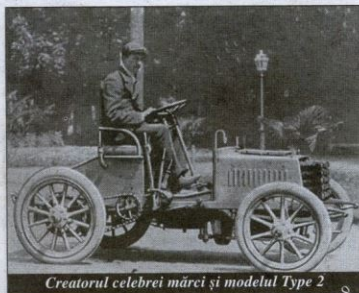
„Desenul nu reprezintă nimic fără perfecțiune în execuția lui”. Aceasta era deviza lui Ettore Bugatti, creatorul celei mai faimoase mărci de automobile din anii '30 ai secolului trecut. Nimic nu-l predestinase acestei glorii.

Născut la Milano la 15 septembrie 1881, într-o familie de artiști, Ettore Arco Isodor Bugatti s-a străduit să urmeze drumul parcurs de fratele mai mic cu

trei ani, sculptorul cu motive animaliere Rembrandt Bugatti (care s-a sinucis în ianuarie 1916). Dar la 17 ani Ettore părăsește brusc studiile de arte frumoase, pentru a deveni ucenic într-o fabrică de biciclete. Acolo își descoperă pasiunea pentru mecanică și concepe un prim triciclu cu motor. La ghidonul acestuia tânărul și neastâmpăratul Ettore face numeroase curse.

În 1901 construiește primul automobil. Cu care îl impresionează atât de tare pe baro-

nul Eugène de Dietrich, încât acesta îl angajează imediat ca inginer-consilier pe mecanicul supradotat, în vederea realizării unui automobil ce va fi botezat De Dietrich-Bugatti. Geniu autodidact, Ettore nu are nicio diplomă. El „simte” mecanica. Ferdinand Porsche, inventatorul broscuței Volkswagen, îl întreabă într-o zi dacă este inginer. Răspunde simplu: „N-am avut timp să devin”. Cu toate acestea a fost unul dintre cei mai mari creatori de mașini.

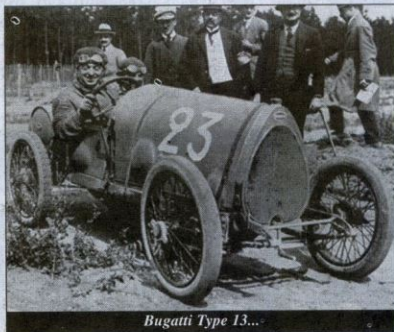

Creatorul celebrei mărci și modelul Type 2

Ca să-și atingă scopul, părăsește Italia, cumpără o moară veche la Molsheim, un orașel între Strasbourg și Mulhouse, și acolo, în 1909, își ridică uzina. Are 28 de ani. Și tot atunci de pe porțile atelierului său alsacian iese primul Type 13. Succesul este instantaneu. Nepoata, Caroline (fiica fiului său Michel), va spune că „exact din acel moment marca Bugatti devine sinonimă cu performanța”. Ettore are, într-adevăr, o capacitate extraordinară de a concepe motoare.

Afla deja la comandă unei industrii înfloritoare, „Patronul”, cum îi spun angajații, își împarte viața între castelul Saint-Jean, vecin cu uzina, și atelier. Crearea lui Type 35 în 1924 îi aduce consacrarea. Modelul, dotat cu un sașiu perfecționat, are calități ce permit multor piloți să se impună în fața concurenței. De fapt, pasiunea pentru curse rămâne de nedisociat

35-ul meu, nu numai pentru performanțele sale, ci și pentru că am senzația că are suflet.”

Bugatti Type 13...

Visul oricărui „bugattist” este să posede un fabulos Royal sau, și mai și, un Atlantic. Destinat inițial regelui Alfonso al XIII-lea al Spaniei – care i-a preferat în final un Duesenberg –; Royal (construit în doar șase exemplare, între 1926 și 1933) simboliza sfi-

de imaginea Bugatti. Imagine pe care a perpetuat-o Caroline, care a concurat la categoria VEC (Vehicul de Epocă de Colecție), cu unul dintre automobilele sale: „Pilotez cu mare plăcere

darea măsurii: 4,30 m lungime, un motor de opt cilindri, o viteză de 200 km/h! În fața acestui gigant al șoselei, Atlantic 57S (construit în trei exemplare, în 1936, cu elementele de caroserie asamblate cu nituri) a făcut o palidă impresie. Totuși, linia lui sumptuoasă, desenată de Jean, primul fiu al lui Ettore, inaugura seria celor mai frumoase caroserii semnate Bugatti. Acest geniu al liniei perfecte a potențat modelele concepute de tatăl său, făcându-le veritabile opere de artă.

Criză economică din 1929 nu a reușit să stopeze evoluția celor doi Bugatti, tată și fiu, dar un banal accident de circulație a schimbat totul. „Mușcat” de competiție, Jean avea obiceiul să testeze personal automobilele. La 11 august 1939 se urcă la volanul unui Tank 57C, care se pre-

gătea pentru Grand Prix-ul de la La Baule, pe coasta Atlanticului. Pe tronsonul Mutzig-Strasbourg, săgeata albastră, având 220 km la oră,

... și Type 35

Bugatti Atlantic...

spulberă un ciclist. După un viraj brusc, mașina se strivește de un arbore. „Monsieur Jean” moare câteva ore mai târziu la spital. Se sting o dată cu el și visurile de măreție ale casei Bugatti.

După o lună, Europa este în flăcări. Ettore

se instalează la Paris, unde va muri la 21 august 1947. Oricum, lumea era alta. Țara trebuia re-construită după război. Era nevoie de modele noi, pentru o piață anemică. Abia în 1956 inginerii de la Bugatti încearcă să reînnoade tradiția de mare succes. Ei scot pe piață Type 251. Este un eșec ce marchează sfârșitul strălucitoarei epoei a constructorului din Molsheim și începutul unei perioade de uitare.

Au trecut alți aproape 40 de ani până ce Romano Artioli, un industriaș italian, s-a hotărât să resuscite mitul. În 1991 el cumpără gloriosul brand și prezintă EB 110. Un monstru de 550 CP. Dar tentativa de revenire aduce

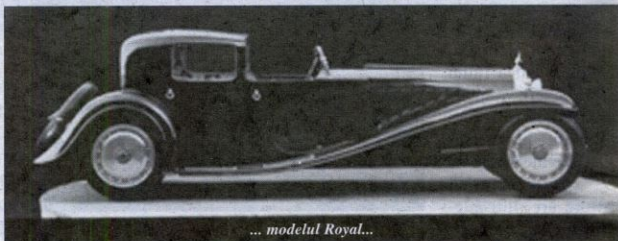
mașinile Bugatti doar la rangul de prestigioase automobile de... colecție, nu de serie.

Ferdinand Piech (născut în 1937), „eminența cenușie” a lui Volkswagen,

urmașul fiicei lui Ferdinand Porsche, Louise, și al avocatului Anton Piech, proprietar al mărcilor Bentley și Lamborghini, decide în 1998 să ofere a treia viață pur-sângelui din Molsheim. Cu un prim cec de 17 milioane de franci, constructorul german recumpără vechea uzină și suprafața

xaosă, EB 218 (de dimensiuni impozante, 5,37 lungime, 1,99 lărgime, caroserie desenată de Giugiaro, în întregime din aluminiu), și sportiva EB 18/3, prezentată deja în 1999, la salonul de la Frankfurt, și care își datorează renumele francezului Louis Chiron, pilot al firmei Bugatti încă din anii '20.

In total 200 de persoane au sarcina de a produce 50 exemplare pe an, executând 600 de ore de muncă la fiecare mașină. Prețul este dublu față de Rolls-Royce. Nepoata, Caroline, se confesează: „Sper ca VW să știe să păstreze spiritul Bugatti, căci nu e de ajuns să cumperi un nume, oricât de mitic ar fi el, pentru

... modelul Royal...

ei de 65.000 metri pătrați. Amplasarea unității de producție presupune o altă investiție, de 250 milioane. Volkswagen anunță și culoarea: va fi albastru, cel puțin până la finalul anului 2002, dată când de pe porțile uzinei au ieșit Bugatti-urile mileniului al III-lea: un coupé EB 118, o berlină lu-

a conserva identitatea. Caroline încă visează să vadă într-o bună zi un Bugatti în Formula 1. „Poate că Ferdinand Piech și-a pus și el această dorință”, spune ea. ■

... și versiunea decapotabilă; lângă mașină, Jean Bugatti

● Ajuns bandit după ce i-au murit soția și copiii
 ● Idolul săracilor ● Reuniune de urgență pentru
 capturarea lui Terente ● Din cauza benzinei
 necorespunzătoare și a radiatorului spart, avionul
 de observare abandonează misiunea ● 310 marinari
 mobilizați degeaba ● Patrula norocoasă

DESANT PENTRU TERENTE

IULIAN STELIAN BOȚOGHINĂ

Personaj faimos într-un colț de lume care încă mai trăia nostalgia haiduciei, Terente nu a fost altceva decât un bandit care băntuia prin bălțile Brăilei. Jafurile și crimele sale au ținut capul de afiș în presa vremii; tâlharul devenise spaima tuturor. Cum se întâmplă de obicei, pe lângă teama stărnită, și conflictul permanent cu autoritățile l-au ajutat să intre în legendă.

Stefan V. Terente s-a născut în anul 1896 în comuna Carcaliu din județul Tulcea, într-o familie de pescari. S-a înșurat de tânăr și a trăit câțiva ani fericiți alături de soție, cu care a avut patru copii. O boală, ca un blestem, s-a abatut asupra familiei, căzându-i victime mai întâi soția, apoi copiii. Lovit de nenorociri, Terente și-a lăsat meseria, ajunsese între timp căpitan de șlep și s-a apucat de băutură. După mai multe conflicte cu autoritățile, s-a refugiat în bălțile Brăilei, unde și-a format o bandă de tâlhari cu care ataca lotcile pescarilor, dar și vase mai mari.

Terente îi ura pe jandarmi și nu ezita să tragă în ei ori de câte ori îi întâlnea în cale. Pe capul său s-a pus o sumă importantă de bani. Dar a scăpat de fiecare dată când era încolțit, ajutat și de sătenii din zonă, care îl ascundeau. Devenise un idol al săracilor, cărora le dădea bani și mâncare.

A provocat serioase bătăi de cap autorităților locale, care nu de puține ori au mobilizat forțe importante, doar, doar îl vor prinde. O astfel de tentativă a avut loc și în lunile iunie-iulie ale anului 1924, când repetatele jafuri ale bandei sale au creat în Brăila o atmosferă de spaimă atât între armatori, cât și în rândul populației.

Inițiativa a luat-o Comandamentul Diviziei de Dunăre, care a hotărât că soluția cea mai

bună era intensificarea patrulărilor pe canalul Măcin. Prin urmare, între 19 și 26 iunie 1924, vedeta nr. 6 a escortat între Brăila și Hârșova ambarcațiuni ce puteau fi ținta atacurilor lui Terente și ale acoliților săi, de la lotci pescărești până la nava de pasageri „Independența”, șalupele „Fulgerul” și „Lidia”.

Cum Terente și banda sa nu și-au mai făcut simțită prezența, autoritățile s-au declarat mulțumite și au decis suspendarea măsurilor deosebite. Însă după retragerea vedetei în portul Brăila, atacurile au fost reluate cu și mai mare intensitate. Jafurile lui Terente erau din nou pe primele pagini ale ziarelor. Terente stărnește atât teamă, cât și admirație. Acțiunile lui și încercările nereușite ale autorităților de a-l prinde erau prezentate pe larg în presa vremii.

Pentru a pune capăt situației, autoritățile locale, prim-procurorul, directorul Siguranței, comandantul jandarmilor, comandantul portului Brăila și comandantul Grupului de Instrucție Fluvială s-au întrunit în luna iulie 1924 la Brăila, unde au planuit o acțiune urgentă pentru capturarea lui Terente, care, după informațiile Siguranței, s-ar fi aflat în bălțile din fața Brăilei. Planul era ca Terente să fie încercuit în perimetrul Arapu-Brăila-Ghecoț-Ostrov.

Momentul capturării lui Terente

Numai că socoteala de acasă nu s-a potrivit cu cea din târg. Primul detașament care avea misiunea să pătrundă în bălți, dinspre sud, a plecat din Arapu la 18 iulie seara și a ajuns a doua zi la Pecineaga și Carcaliu. Aici ar fi trebuit să-i aștepte 40 de lotci adunate de jandarmi de la localnici. Însă, nici urmă de bărci. Mai bine de zece ore le-au trebuit marinarilor ca să se desfășoare. Cel de-al doilea detașament, îmbarcat pe nava „Măcin“, din cauza unor avarii la motor, a avut nevoie de două ore, ca să ajungă de la Arapu la Brăila. Aici, cei 150 marinari au fost transbordați în 38 de lotci, continuându-și drumul remorcați de șalupa unui anume Matzakis, care le-o împrumutase cu mare greutate. Nici avionul Grupului 3 Aviație din Galați, trimis ca observator, nu a avut mai mult noroc. Cum în oraș nu se găsea decât benzină de mare densitate, decolarea a fost întârziată. Mai mult decât atât, după numai un raid s-a spart radiatorul, așa că aparatul a făcut cale întoarsă și a aterizat la Brăila pe un teren viran. După sumare reparații, și-a continuat drumul spre Galați, unde aceeași problemă a combustibilului l-a împiedicat să mai participe la operațiune.

Din cele relatate mai sus ne putem da seama și de rezultat: Terente a fost de negăsit, chiar dacă autoritățile au scotocit baltă cu baltă, ostrov cu ostrov. O speranță, repede spulberată, a apărut la 21 iulie, când ofițerii de marină au fost informați că Terente a fost văzut prin Carcaliu. Ajunși acolo, au fost îndrumați spre via de la marginea satului. Au scotocit prin vie, au tras în tufișuri, au percheziționat casa părinților lui Terente, casele lui Lavrente și Dediu, tovarăși de-ai săi, și a încă doi lipoveni bănuți a avea legături cu el. Nimic.

Si după acest eșec, într-un confortabil optimism, autoritățile s-au declarat mulțumite, deși ampla desfășurare de forțe, numai marinarii mobilizați pentru acțiune au fost 310, nu produsese nici un rezultat.

Jafurile lui Terente au mai continuat până în iunie 1927, când o patrulă care se deplasa cu lotca pe Dunăre l-a zărit în apropiere de locul numit „Piatra fetei“. Unul dintre jandarmi a tras și l-a rănit. Terente a încercat să scape, însă jandarmii au pornit în urmărire și l-au prins. Pus în lanțuri și dus la Ghecet, unde a fost interogat, Terente a încercat să evadeze noaptea, forțând ușa postului de jandarmi. Unul dintre soldați l-a văzut și l-a împușcat, omorându-l pe loc. ■

MEDIAȘ MEDIEVAL

Timp de trei zile, 10-13 iulie, orașul de pe Târnava Mică a fost locul unde și-au dat întâlnire cei ce practică încă meșteșuguri cu origini medievale, în cadrul festivalului „Mediaș Cetate medievală. Târg de meșteșuguri vii”, aflat la cea de a patra ediție. Trecătorul prin piața mare a orașului nu a putut scăpa de senzația de bălci de pe vremuri, cu mititei și multă bere.

Mediașul face parte dintr-un triunghi de aur, alături de Sibiu și Sighișoara. Nu este greu să îți închipui ce ar putea să facă niște oameni pricepuți și cu trageră de inimă în acest spațiu. Sibiu, Capitală culturală a Europei anul trecut, dispune de un aeroport internațional. La 60 km se află Mediașul, cu numeroase monumente medievale în oraș și în jurul său. În perioada verii, la catedrala protestantă din centrul orașului, în fiecare seară de luni, de la ora 19.00, se organizează un concert de muzică clasică pentru orgă, cu participarea unor artiști de peste hotare. La alți 30 km se găsește Sighișoara, al doilea oraș medieval locuit din Europa.

I-am pus câteva întrebări doamnei Antonela Sofia Barbu, șefa serviciului Cultură și Spectacol din cadrul Direcției de Cultură a municipiului Mediaș, legate de scopul festivalului, de prezența pe tarabe a unor produse care nu au nimic de a face cu meșteșugurile medievale, de dificultățile întâmpinate, cât și de posibilitatea realizării unui proiect comun cu celelalte două orașe amintite.

– Organizatoarea celei de a patra ediții a Festivalului „Mediaș Cetate medievală. Târg de meșteșuguri vii” este primăria orașului, în colaborare cu partenerii media, sponsorii anunțați în program și cu colaborarea Centrului de perfecționare în cultură din București și Asociația „Tinerii pentru misiune”. Încă de la prima ediție, noi am încercat să organizăm acest târg nu doar pentru ca meșteșugarii să vină și să expună

mărfurile lor, ci și să prezinte secretele meșteșugurilor respective, tinerii să le poată deprinde tainele. Din păcate, nu am reușit să îi facem pe toți participanții să priceapă că ei trebuie să facă o demonstrație la fața locului. Deși anul trecut am impus prin contract această obligație, s-au prezentat și mulți artizani, care nu sunt meșteșugari, doar vând obiectele produse de alții. Anul trecut, cu ajutorul poliției comunitare, inspectam tarabele în fiecare dimineață, eliminam kitsch-urile, iar după plecarea noastră, ele reveneau pe tarabe. Uneori, criteriile economice sunt mai puternice decât cele culturale. Aș vrea să subliniez participarea de excepție în acest an a artistului plastic László Kutas, din Republica Ungaria.

Ministerul Culturii și Cultelor nu se implică în organizarea acestei manifestări, dar am primit un sprijin substanțial din partea direcțiilor județene de cultură și a bibliotecilor județene. Nu dispunem de sfatul unor consilieri pe probleme de istorie a Evului Mediu și nici profesorii de istorie din Mediaș nu ne-au transmis vreo reacție la ceea ce organizăm în fiecare an.

Am încercat să stabilim o coordonare cu organizatorii festivalului de la Sighișoara, trebuia să ne întâlnim anul trecut în luna octombrie, dar din motive pe care nu le cunosc, întâlnirea nu s-a mai ținut. Ne tot întâlnim și discutăm de doi ani încoace să facem un proiect în comun, dar fără vreun rezultat concret.

Dorin MATEI

SPERANȚE PENTRU POSTDAM

Cele două telegrame pe care le publicăm în continuare, din același fond Brutus Coste care era atunci ministrul României la Lisabona –, din Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace, reflectă frământările diplomaților aflați la post și amenințați de o rechemare în țară. Le mulțumim doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU pentru posibilitatea de a publica aceste documente inedite.

De la A. [Alexandru Cretzianu, la post la Legația României din Ankara]

Cu prilejul sosirii din București a unui avion aliat, am primit o scrisoare din partea lui Pogoneanu, din 20 iulie, conținând comunicarea următoare, despre care sunt informat că întrunește asentimentul *tuturor* [subliniat în original] factorilor pe a căror autoritate era necesar să fi fost întemeiată: „Față de probabilitatea unor rechemări masive mergând poate până la înlocuirea ... întregului ... [puncte, puncte în original] aflat actualmente în străinătate și ținând seama de presiunile din afară, cât și de intențiunile partizane ce determină această măsură, sunt însărcinat a vă comunica următoarele: 1) este locul ca până la lămurirea unor situațiuni de ordin general implicând și rezolvarea problemelor noastre speciale, ca d-ta și colegii înserși pe lista alăturată să vă amânați înapoierea în țară în cazul când aceasta v-ar fi cerut; 2) Un refuz formal de a da urmare eventualelor ordine de rechemare și de a recunoaște autoritatea Guvernului ar trebui luat în considerare numai după terminarea conferinței de la Potsdam și în funcție de consecințele ei pentru România, adică în cazul când clarificarea așteptată nu ar interveni și când, dimpotrivă, ar fi stabilit că regimul ar rămâne lipsit de un caracter reprezentativ. În acest din urmă caz ar urma să luați conducerea celorlalți colegi în desfășurarea unei acțiuni diplomatice apropiate”.

Persoanele indicate în lista anexată sunt următoarele: Ankara: Popescu, Ciurea; Berna: Anastasiu, Titu Pogoneanu; Lisabona: Coste; Stockholm: Duca, Ghica.

Urmează altă comunicare.

679 – 13 VIII [1945]

De la A.

Am primit telegramele Dv. nr. 836, 839, 840 și 842.

Vă mulțumesc călduros pentru informațiunile de interes capital ce le transmiteți și pe care sunt foarte nerăbdător a le comunica la București, îndată ce va fi cu putință.

În ce privește atitudinea de adoptat, răspund mai întâi la chestiunile ridicate în finalul telegramei Dv. nr. 840:

1) Ambasadorul Statelor Unite la Ankara se află în momentul de față la Cairo, internat într-o clinică pentru tratament medical. Am vorbit cu însărcinatul cu afaceri, care cunoaște de mai mult timp sentimentele mele. I-am spus însă că îi fac această comunicare cu titlu informativ și fără a solicita vreun sprijin sau măcar un consimțământ. L-am rugat a păstra o discrețiune absolută față de colegii săi din corpul diplomatic (pe cât îmi va fi cu putință, mă voi strădui ca pozițiunea mea să nu fie cunoscută decât de Ambasaderele americană și britanică)

2) Nu sunt de părere a se cere avizul lui State Department, care ar fi pus într-o situație dificilă și chiar dacă nu ar dezaproba atitudinea mea, ar fi în imposibilitatea de a da un asentiment care riscă a crea un incident cu Guvernul sovietic.

3) Nu sunt de acord cu sugestiunea respectării dispozițiunilor de rechemare și efectuarea unui simplu protest verbal la Ambasaderele anglo-saxone, căci sau recunoaștem legalitatea Guvernului Groza și atunci nu avem temei pentru a efectua un protest în privința unei măsuri care ne privește personal sau nu-l recunoaștem ca guvern legal și atunci urmează a ignora ordinul. Deci, mișcat de propunerea colegului Dv. de a cere reprezentantului american la București ca să sugereze amânarea datei rechemării, regret că nu o pot primi, căci aceasta ar însemna o acceptare a hotărârii actualei conduceri a Mîinisterului Afacerilor Străine, când termenul acordat ar fi expirat.

Urmează altă telegramă.

694 – 19.VIII.[1945]

Telex Telex Telex Telex Telex

PISICUȚĂ, PIS, PIS, PIS

Ernest Hemingway, care avea 30 de pisici, a spus odată că „Dumnezeu a inventat pisica pentru a-i oferi omului plăcerea de a mângâia un tigru”. La Paris, în editura Plon/Fayard, a apărut în această vară un volum de 714 pagini, intitulat *Dictionnaire amoureux des chats* (Dicționar cu dragoste al pisicilor),

semnat de Frédéric Vitoux și consacrat pietenelor persane, siameze, birmaneze, egiptene, africane, de angora etc. ale autorului. Vitoux nu omite nici o legendă, nici un detaliu din istoria acestei feline, insistând pe inserția și complicitatea ei cu viața multor scriitori și poeți. De altfel, el este și biograful lui Bébert, mōtanul scriitorului Louis Ferdinand Celine.

Aflăm că englezii au obținut victoria de la Azincourt (25 octombrie 1415), din timpul Războiului de 100 de ani, grație felinei lor, care au ros corzile arbaletelor franceze. Ne vorbește despre cazuri de diabolizare a micului animal, considerat straniu, în Evul Mediu, sau de ignorare a lui în Epoca Luminilor, pe motiv că este rebel, înapt a fi dresat. Aflăm despre viața pisicilor în casele unor felinoșii ca Malraux, Mallarmé, Hemingway sau Baudelaire, despre pisicile de burlan, egiptene prin ereditate, despre marea pisică de la Heliopolis, cea din cartea Morților, care proteja omul și sfășia șarpele râului, ș.a.m.d. Frédéric Vitoux, el însuși posesor de pisică, le evocă pe toate cu multă tandrețe.

SIR HUGH DESPENSER

Un schelet fără cap și parțial dezmembrat: atât au găsit arheologii la sfârșitul anilor 1970, în ținutul Hulton din Marea Britanie. Ei au mai stabilit, cu carbon 14, că omul avusese 34 de ani și murise înainte de 1385. Putea fi vorba, ba presupus, despre Sir Hugh Despenser cel Tânăr, amantul regelui Eduard al II-lea al Angliei, executat în 1326. Ipoteză plauzibilă, dacă adăugăm că domeniul aparținuse în epocă cumnatului său, Sir Hugh Audley.

Iată că, aproape 700 de ani mai târziu, resturi ale favoritului regal s-au descoperit în alt ținut, Tewkesbury! Două corpuri în două morminte, parcă e prea mult, chiar pentru un favorit de excepție! Hugh, născut probabil înainte de 1290, moștenea două case feudale prestigioase. Tatăl lui, tot Hugh, fusese cel mai fidel baron al regelui Eduard I, conte de Winchester, iar mama, Isabel Beauchamp, fata contelui de Warwick. În 1318 fusese numit șambelan, post strategic ce i-a permis să intre în sufletul regelui.

Poziția lui de favorit a durat nouă ani; a fost ucis la porunca rivalei sale, regina Isabelle a Franței. A sfârșit cumplit: sfâșiat de patru cai în piața orașului, apoi spânzurat și dezmembrat. Capul i-a fost expus pe Podul Londrei, picioarele și brațele pe ziduri din Bristol, York, Dover. După patru ani, văduva lui, Eleonor Despenser, i-a obținut craniul, pe care l-a înmormântat în necropola familiei din Tewkesbury. Piese lipsă din acest „puzzle” anatomic corespund resturilor găsite în Hulton. Testele ADN vor confirma curând autenticitatea celor două morminte ale înaltului favorit regal.

DIN ISTORIA BIZANȚULUI

CAPITALA IMPERIULUI		PRIMUL IMPĂRAT (395-408)			IMPERIU CARE L-A CUCERIT		PROVINCIA CARE A DAT O DINASTIE	
ÎN STEMA MOLDOVEI		ÎN BALON! ÎN CUIE!			ULTIMA DINASTIE, A...		ÎN ATAC!	
				A DISCUTA CA ÎN TRE STATE				
				ÎN FIRE!				
NEGATIE CATEGORICĂ					INTINDERE MARE DE APĂ STĂTUTĂ TRIPTIC LA FINAL			
MONEDA ROMANĂ		OȘTIRE					NOTĂ LA ÎNTREVE- DERE!	
		...BALASSENĂ IMPĂRĂTEASĂ (1081-1118)						
SUFLET DE MATADOR!				ÎNTELEGERE ÎN TRE STATE				
VALE ADANCA ȘI ÎNGUSTĂ				LOPĂȚICA PLUGULUI				
					CAPUL LUI LEONIDA!			
					MĂSURĂ ÎN MARE			
SUOGAT DE CAFEĂ					ÎN AMORI!			
NOTĂ DE LA CENTRUL					SULTANUL CUCERITOR ...II (1453)		CEI CE SE POARTĂ CU OPINCUTE	
		VĂNZĂTORI DE COVRIGI						
		CEI CE TAIE IARBA						
SCOASE DIN STICLĂ!				TREGUTĂ PRIN MULTE ÎNCERCĂRI				
TRECERE PRIN APĂ				TESITE!				
					PIAȚĂ ACOPERITĂ			CULOAREA ARBORATĂ DE CEI CE SE PREDAU
					DIN CEARĂ!			
„OS” LA COMUNERE						O CLIPĂ DE ISTORIE!		
LICHID VITAL						MIJLOC DE AGITARE		
				CAPUL FLOTEI!				
				STAU ÎN CENTRUL				
ȘIPCĂ LA GARD							SLAB ȘI FĂRĂ INIMĂ!	
A SE DA DE O PARTE								
				PROVINCIE PĂRĂSITĂ DE ROMANI (271-275)				

PAVEL TOTOLICI

DIALOG CU CITITORII

PRECIZĂRI

Din aprilie 1967, când a apărut primul număr al *Magazinului istoric*, i-am devenit fidel cititor, **ne scrie domnul profesor PAUL UNGUREANU, din BOTOȘANI**. Cu 41 de ani în urmă eram elev în clasa a VII-a și un mare iubitor de istoria românilor, atât cât putea iubi această disciplină un copil de 14 ani. De altfel, am avut „norocul” să am doi profesori de istorie de mare valoare: Emil Botezatu și Constantin Cojocaru, pe ultimul între anii 1968-1972, la Liceul Teoretic „Dr. Mihai Ciucă”, din orașul Săveni. Ambii și-au pus amprenta pe numeroase generații de elevi. Profesorul Constantin Cojocaru a publicat și două cărți: *De-a lungul anilor. Dascăli și elevi. Privire monografică asupra învățământului din Săveni*, 1996, și *Orașul Săveni - monografie*, 2001.

După terminarea liceului, am urmat Facultatea de Istorie a Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca. De 32 de ani predau istoria, având numeroase succese pe plan didactic și extradidactic. Le-am insuflat elevilor mei dragostea pentru istoria românilor, iar ei au obținut rezultate notabile la olimpiadele județene și naționale. Sunt membru în Con-

siliul Consultativ al profesorilor de istorie al Inspectoratului Școlar județean Botoșani. Am publicat în presa locală peste 100 de profile de dascăli botoșăneni reprezentativi și în jur de 300 articole despre învățământul, istoria și cultura botoșăneană. Între 2 și 12 februarie 2004 am fost organizatorul Simpozionului și Expoziției intitulate *Manual școlar de-a lungul timpului*, în Sala polivalentă a Muzeului Județean Botoșani. În total am prezentat 300 de manuale școlare din perioada 1880-2000, pe care le dețin. Între timp, am organizat expoziția la Casa Corpului Didactic Botoșani și la ediția a III-a, cu prilejul zilelor satului Hănești din județul Botoșani.

La articolul col.(r) Gh. Enăchiuc În convoiul calvarului, **din nr. 6/2008, domnul profesor, ca și domnul MIHAI TRAIAN, din ONEȘTI ne semnalează câteva erori de grafie ale localităților menționate: Vârful Câmpului (nu Vântul Câmpului), Desca (nu Dersca), Ezer (nu Ezai), Hilișău (nu Hișău).** În ziua de 29 iunie 1940, când trupele sovietice ocupă târgul Herța, **precizează corespondentul nostru, domnul UNGUREANU, în completarea articolului apărut, au fost împușcați mortal trei**

militari români din cadrul Regimentului 16 Artilerie Bacău: căpitanul Ioan Boroș, sublocotenentul Alexandru Dragomir și soldatul evreu Iancu Solomon. Greșelile apărute în articol se pot datora și celor aproape 70 de ani de la evenimintele din vara neagră și fierbinte a poporului român.

FELICITĂRI

Domnul ILIE CÂNDEA, din VAIDEENI, județul VÂLCEA, ne scrie în preajma numărului 500: 40 de ani m-am adăpat din izvoarele revistei „noastre”, perioadă în care mi-am împropățat cunoștințele istorice din timpul studiilor școlare și le-am îmbogățit cu multe informații istorice și destăinuri ale multor fii ai acestei țări, care au pus umărul la propășirea ei în decursul vremurilor. Sunt posesorul întregii colecții a revistei. Este așezată la loc de cinste în biblioteca mea. Am participat și continui să particip la toate concursurile organizate, care mă ajută să revăd revistele, pe care le citesc cu plăcere. Biblioteca bine păstrată o voi lăsa moștenire nepoatelor mele, în prezent studente și care sunt îndrăgostite de revistă. Revista nu are preț. Felicitări pentru cum o prezentați.

Revista Magazin istoric figurează în catalogul electronic al Poștei Române la poziția 19.356.

Revista Magazin istoric figurează în catalogul Rodipet la Capitolul 8, pagina 21, poziția 4.055.

Cititorii din București se pot abona la revista noastră și prin S.C. MANPRES DISTRIBUTION SRL (telefon 031 806 20 33, fax 031 806 20 33, e-mail: office@manpres.ro sau pe www.manpres.ro).

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele pe adresele de e-mail: mistoric1967@yahoo.com și mistoric@gmail.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești.

CONTENTS (Romanian History) N.I. Herescu The time dimension in history • I. Cristache-Panait Five centuries of the Romanian printing machine • D. Pădurean, D. Zamfirescu The Snake Island • C. Barbu November, 3rd 1974. A Ceaușescu Kissinger dialogue • C. Mureșanu Historians I met: David Prodan • V. Avram The airplane business in between the wars • I. Zănescu The Romanians and the Balkans • I.C. Popa Gheorghe Pintilie (Pantiușa), the head of the Securitate, an unabridged biography • N.-S. Tanașoca 1960-1962 Balkanology and politics (II) • O. Damian Nufăr, a Byzantine fortress at the Danube Delta • I. Calafeteanu The failure of the Little Entente at Bled • D.C. Giurescu About the article of E.S. Seniavskia *The Russians about Romanians, as allies* • C. Scafes The ordeals of the Infantry Monument in Cotroceni • G. Filitti Romania, 100 years ago • C. Cîrniala Movies about the Militia • I.V. Ferencz The Dacian city of Bănița • I.S. Botoghîna Terente, outlaw or common thief? • D. Matei Medieval festival in Mediaș • Romanian documents at Hoover Institution (LXXXIII)

SOMMAIRE (Histoire roumaine) N.I. Herescu La dimension temporelle de l'histoire • I. Cristache-Panait Un demi-millénaire d'imprimerie roumaine • D. Pădurean, D. Zamfirescu L'Île des Serpents • C. Barbu Dialogue Ceaușescu Kissinger le 3 Novembre 1974 • C. Mureșanu Historiens que j'ai connus: David Prodan • V. Avram Affaires aéronautiques, pendant l'entre-deux-guerres • I. Zănescu Les Roumains et les Balkans • I.C. Popa Gheorghe Pintilie (Pantiușa), chef de la Securitate, une biographie sans retouche • N.-S. Tanașoca 1960-1962. Balkanologie et politique (II) • O. Damian Nufăr, une cité byzantine des bouches du Danube • I. Calafeteanu L'échec de la Petite Entente, à Bled • D.C. Giurescu En marge de l'article E.S. Seniavskia *Les Russes quant à leurs alliés roumains* • C. Scafes Les malheurs du Monument du Pifan de Cotroceni • G. Filitti La Roumanie il y a 100 ans • C. Cîrniala Films sur la Milice • I.V. Ferencz La cité dace de Bănița • I.S. Botoghîna Terente, haiduk ou malfaiteur? • D. Matei Festival médiéval à Mediaș • Documents roumains à Hoover Institution (LXXXIII)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) Н.И. Хереску Измерение времени в истории • И. Кристаче-Панайт Румынскому книгопечатанию — 500 лет • Д. Пăдурян, Д. Замфиреску Змеиный остров • К. Барбу 3 ноября 1974. Беседа Чаушеску — Киссинджер • К. Мурешану Историки, которых я знал: Давид Продан • В. Аврам Сделки с самолетами в межвоенном периоде • И. Зănescu Румыны и Балканы • И.К. Попа Георге Пинтилие (Пантиуша), начальник Securitate, непереработанная биография • Н.-Ш. Танаșока 1960-1962. Балканология и политика (II) • О. Дамьян Нуфăр, византийская крепость на устьях Дуная • И. Калафетяну Провал Малой Антанты в Бледе • Д.К. Джуреску Статья Е.С. Сенявской *Россияне о Румынии, как союзники* — отзвуки • К. Скафеш Муки Памятника Пехотинцу в Котроцени • Г. Филиити В Румынии 100 лет назад • К. Чирняла Фильмы о милиционерах • И.В. Ференц Дакийская крепость в Бэнье • И.С. Ботогинэ Теренте, гаулик или бандит? • Д. Матеи Средневековый фестиваль в Медиаше • Румынские документы в Институте Гувера (LXXXIII)

INHALT (Rumänische Geschichte) N.I. Herescu Die Dimension der Zeit in der Geschichte • I. Cristache-Panait 500 Jahre rumänischer Druckkunst • D. Pădurean, D. Zamfirescu Die Schlangeninsel • C. Barbu 3. November 1974. Dialog Ceaușescu Kissinger • C. Mureșanu Historiker die ich kannte: David Prodan • V. Avram Geschäfte mit Flugzeugen in der Zwischenkriegszeit • I. Zănescu Die Rumänen und der Balkan • I.C. Popa Gheorghe Pintilie (Pantiușa), Chef der Securitate — nicht retuschierte Biographie • N.-S. Tanașoca 1960-1962. Balkanologie und Politik (II) • O. Damian Nufăr, eine byzantinische Burg an den Donaummündungen • I. Calafeteanu Das Misslingen des Kleinen Abkommens von Bled • D.C. Giurescu Echoes auf den Artikel von E.S. Seniavskia — *Rumänien als Verbündeter* • C. Scafes Die Leiden des Monuments der Infanteristen in Cotroceni • G. Filitti Rumänien vor 100 Jahren • C. Cîrniala Filme über Milizmänner • I.V. Ferencz Die dakische Burg von Bănița • I.S. Botoghîna Terente, Haiducke oder Bandit? • D. Matei Mittelalterliches Festival in Mediaș • Rumänische Dokumente an der Hoover Institution (LXXXIII)

SUMARIO (Historia rumana) N.I. Herescu La dimensión del tiempo en la historia • I. Cristache-Panait 500 años de imprenta rumana • D. Pădurean, D. Zamfirescu La Isla de las Serpientes • C. Barbu El 3 de noviembre de 1974. Diálogo Ceaușescu Kissinger • C. Mureșanu Historiadores que he conocido: David Prodan • V. Avram Negocios con aviones durante el período interbélico • I. Zănescu Los Rumanos y los Balcanes • I.C. Popa Gheorghe Pintilie (Pantiușa), jefe de la Seguridad biografía real • N.-S. Tanașoca 1960-1962. Balcanología y política (II) • O. Damian Nufăr, fortaleza bizantina situada en las desembocaduras del Danubio • I. Calafeteanu El fracaso del Pequeño Entendimiento de Bled • D.C. Giurescu Ecos al artículo *Las rusas hablan de Rumania como aliado* de E.S. Seniavskia • C. Scafes Los sufrimientos del Monumento al Soldado de Infantería de Cotroceni • G. Filitti En Rumanía hace 100 años • C. Cîrniala Películas sobre los milicias • I.V. Ferencz La fortaleza dacia de Bănița • I.S. Botoghîna Terente, justiciero o bandido? • D. Matei Festival medioeval en Mediaș • Documentos rumanos en Hoover Institution (LXXXIII)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile postale, factorii postale de la orașe și de la sate sau la redacție.

Cititorii din străinătate se pot abona prin S.C. Rodipet S.A. cu sediul în Piața Presei Libere nr. 1, Corp B, Sector 1, București, România la P.O. Box 33-57, la fax 0040-21-224.05.58 sau e-mail abonamente@rodipet.ro;

subscriptions@rodipet.ro sau on line la adresa www.rodipet.ro

Abonamentul pe un an — 80 dolari USA (țări europene);

90 dolari USA (țări extraeuropene)

Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Coresi” S.A. — București

ISSN 0541-881X

Lei 3,50

magazin istoric

